

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Krajané přesídlení do ČR a jejich adaptace v novém prostředí

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Antonín Olejníček

Vypracoval:

Bc. Milan Hrozínek

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Krajané přesídlení do ČR a jejich adaptace v novém prostředí“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 10.03. 2009

Milan Hrozínek

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Antonínu Olejníčkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Lence a svému synovi Adamovi za trpělivost a podporu, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce.

Milan Hrozínek

OBSAH

Úvod	6
Teoretická část	
1. Migrace Čechů do jiných zemí	9
1.1 Migrace obecně	9
1.1.1 Historie migrace českých předků	10
1.2 Cílové země migrujících Čechů v 19. století	11
1.2.1 Volyňská oblast	11
1.2.2 Kazachstán	13
1.2.3 USA	14
1.2.4 Argentina	15
1.2.5 Rumunsko a ostatní země	16
1.3 Česká menšina, etnická příslušnost a etnické vědomí	16
1.4 Dílčí závěr	19
2. Návrat do země předků	21
2.1 Reemigrace a repatriace obecně	21
2.2 První vlna v období od 1945-1950	22
2.2.1 Volyň	24
2.2.2 Rumunsko	25
2.2.3 Ostatní země	26
2.3 Druhá vlna v období 1991-1993	28
2.4 Třetí vlna v období 1995-2007	32
2.4.1 Návrat domů z Kazachstánu	32
2.4.2 Dokončení přesídlovací akce Návrat domů	38
2.4.3 Náklady na přestěhování kazašských Čechů	43
2.5 Dílčí závěr	45
3. Integrace v novém prostředí	48
3.1 Integrace cizinců v ČR	48
3.2 Nevládní neziskové organizace a jejich role při integraci	50
3.3 Faktory ovlivňující integraci	52
3.4 Integrace přesídlených krajanů	54
3.5 Možnosti sociální pedagogiky při integraci krajanů	56
3.6 Dílčí závěr	58
Praktická část	
4. Metodologie	60
4.1 Cíl výzkumu a stanovení výzkumného problému	60
4.2 Výzkumný soubor	61
4.3 Hlavní metody sběru dat	61

5. Prezentace výsledků a jejich interpretace	64
5.1 Kvalitativní výzkum	64
5.1.1 Analýza rozhovorů	67
5.1.2 Dílčí závěr	80
5.2 Kvantitativní výzkum	82
5.2.1 Vyhodnocení dotazníkového šetření	82
5.2.2 Dílčí závěr	89
Závěr	91
Resumé	95
Anotace	97
Seznam použité literatury	98
Seznam příloh	100

Úvod

Po politických změnách, které proběhly v bývalých postkomunistických zemích, došlo k rozsáhlým migračním pohybům, k nimž řadíme taktéž migraci etnických menšin do zemí střední a západní Evropy, odkud v minulosti přesídlili jejich předkové. Také četná česká etnická menšina, žijící zejména v zemích bývalého Sovětského svazu, postupně navázala kontakty s českým státem (respektive československým) a následně projevila zájem přesídlit do země svých předků.

Toto přání bylo postupně vyslyšeno vládou ČSFR a následně vládou ČR, kdy byly připraveny podmínky k návratu osob českého původu a jejich rodinných příslušníků. V rozmezí 1991 až 2007 proběhly tři akce, zaměřené na přesídlení krajanů do ČR. Při první akci v období 1991-1993 došlo k přesídlení 1.812 osob z oblasti postižené černobylskou katastrofou. Druhá akce s názvem „Návrat domů“ byla zaměřena na přesídlení osob s prokázaným českým původem z Kazachstánu, kdy v období od 1994 do 2001 bylo přesídleno celkem 785 osob. Třetí a poslední akcí bylo dokončení akce „Návrat domů“, kdy v roce 2007 bylo do České republiky umožněno přesídlení 157 krajanů a jejich rodinným příslušníkům, kteří zůstali v Kazachstánu a následně projevili přání žít v České republice.

V diplomové práci se chci zabývat právě poslední skupinou krajanů z Kazachstánu, jejich adaptací v novém prostředí a možnostmi sociální pedagogiky při působení v této problematice. Impulsem pro výběr tohoto tématu byla pro mě jednak skutečnost, že do Břeclavi, odkud pocházím, byly přesídleny dvě rodiny z Kazachstánu a také to, že bych chtěl, byť i nepřímo, navázat na poznatky nashromážděné při vypracování bakalářské práce, kde jsem se mimo jiné zabýval problémy, které jsou spojeny s migrací cizinců do ČR.

Cílem přesídlení do České republiky byla snaha pomoci krajanům, kteří žijí ve velmi neutěšených podmínkách a dát jim určitou naději na kvalitnější život, a zároveň zajistit nápravu škod vzniklých rozdělením krajanové komunity. Otázkou ovšem zůstává, zda se tento záměr podařilo naplnit.

Z tohoto důvodu bych se pokusil dát svou diplomovou prací odpověď na to, zda se krajané přesídlení do ČR integrovali do české společnosti či nikoliv a zda jsou schopni stát se rovnocennými občany a v delším časovém horizontu být pro naši společnost přínosem.

V teoretické části bych v první kapitole v krátkosti přiblížil historii usídlování české komunity v jiných zemích, kde bych se zaměřil na důvody odchodů, způsoby udržování tradic a českého jazyka a na problémy, které pro českou komunitu, jako národnostní menšinu, vyvstaly. V další kapitole bych se chtěl zabývat samotným přesídlováním etnických Čechů do ČR, které probíhalo ve třech vlnách v období 1945-2007. Zde bych se blíže zaměřil na impuls, který vedl k uskutečnění přesídlení a který vzešel z vlády ČR respektive vlády ČSFR a na roli, jakou zde hrály neziskové organizace, zvláště Člověk v tísni. Samotnou integrací krajanů v České republice bych se chtěl zabývat v poslední kapitole, kde bych se zaměřil na faktory, které integraci ovlivňují a také na možnosti působení sociální pedagogiky v této oblasti.

Cílem empirické části bude tedy zjistit, zda se krajané z Kazachstánu, přesídlení do ČR, integrovali do české společnosti či nikoliv a zda jsou schopni stát se rovnocennými občany a v delším časovém horizontu být pro naši společnost přínosem. Z takto stanoveného cíle bych formuloval stěžejní otázku, na kterou je třeba hledat odpověď a to:

Integrovali se krajané z Kazachstánu do české společnosti?

Jelikož integrace je pro svou obecnost mnohdy velmi těžko hodnotitelná veličina, je nutné určit její hlavní pilíře. Klíčové oblasti bych tedy spatřoval v zajištění bydlení, výuce českého jazyka, pracovního zařazení a v navázání sociálních vazeb. K získání dat pro zodpovězení této otázky jsem se rozhodl použít kvalitativní šetření.

V průběhu získávání informací jsem narazil na skutečnost, že čtyři rodiny přesídlených krajanů se rozhodly pro návrat zpět do Kazachstánu, což vzhledem k tomu, že z první skupiny krajanů přesídlených v letech 1995-2001 se nevrátil do Kazachstánu nikdo, bylo zarážející. Proto jsem se rozhodl provést současně s kvalitativním výzkumem i výzkum kvantitativní, kdy takto získaná data bych chtěl využít jednak pro doplnění informací získaných kvalitativním šetřením, což mi umožní i určité zobecnění pro celou komunitu a dále k vyvrácení nebo potvrzení následujícího výzkumného problému:

Předpokládám, že v případě návratu čtyř rodin zpět do Kazachstánu se jednalo o ojedinělý jev, a že v krajaňské komunitě nepanují obdobné tendence k trvalému návratu do Kazachstánu.

I. Teoretická část

1. Migrace Čechů do jiných zemí

1.1. Migrace obecně

Migrace osob spojená se změnou místa bydliště patří k nejvýznamnějším procesům, které ovlivňují tvář světa v celé jeho historii. Migrační procesy tedy provázejí člověka již od počátku jeho existence. Důvodů, proč lidé migrují, je pochopitelně celá řada, nicméně důvody vedené vidinou lepšího života se řadí mezi ty nejčastěji zmiňované.

Pojem migrace lze definovat jako časově více či méně ohraničený proces přesunu lidí mezi prostory určenými státními hranicemi nebo uvnitř země. Přístup každé společenské skupiny k nově příchozím nebo k těm, kteří o příchod usilují, měl v daleké historii i dnes mnoho společného, protože společnosti se vždy snažily příliv cizinců kontrolovat.

Migraci jako společenský jev lze rozlišovat v několika rovinách. Základním hlediskem je dělení na migraci dobrovolnou a vynucenou. Dalším hlediskem, které vychází z dodržování zákonů určité země je migrace legální a nelegální. Z časového hlediska můžeme migraci rozdělit na krátkodobou, dlouhodobou a trvalou. Z hlediska směru pohybu mluvíme o emigraci, tedy pohybu ven přes hranice určitého státu a imigraci, tedy naopak pohybu dovnitř na území určitého státu.

Mezi práva vyplývající z lidské přirozenosti, odedávna patří právo na svobodný pohyb a pobyt, možnost změnit své bydliště i zemi, ve které jedinec žije. Jedná se o dobrovolnou emigraci, kdy migranti mají na výběr, např. tím, že hledají lepší podmínky pro život nebo osobní svobodu, opouštějí svou vlast za účelem zaměstnání, studia, sloučení rodiny nebo jiných osobních důvodů. Pokud lidé nemají možnost výběru vzhledem k přírodnímu nebezpečí nebo ekonomických, náboženských či vynucených sociálních důvodů, jedná se o nucenou emigraci.

Pohyby obyvatel jsou způsobeny tzv. PUSH a PULL faktory.

- PUSH faktory jsou ty, které způsobují, že lidé odcházejí (nespokojenost s dosavadním domovem)
- PULL faktory jsou ty, které způsobují, že lidé přicházejí (kvalita nového domova)

1.1.1. Historie migrace českých předků

Různé formy emigrace nejčastěji náboženské povahy jsou v českých zemích zaznamenány již od 16. století, kdy po bitvě na Bílé hoře v roce 1620 utíkaly desítky šlechtických a měšťanských rodin ve strachu z potrestání. Ve 20. letech 17. století následovala ještě početnější vlna zastoupená příslušníky stavovských rodů a rodinami poddaných evangelíků a to po vydání protireformačních patentů. Evangelíci většinou odcházeli do Saska, Braniborska, případně do Uher, či Slezska. Tyto skupiny po dvou až třech generacích splynuly s místním prostředím.

K rozsáhlejší migraci v českých zemích dochází od druhé poloviny 19. století a to převážně v důsledku populační exploze, která ovšem nekorespondovala s hospodářským růstem. Tato migrace byla usnadněna jednak modernějšími dopravními prostředky, jednak dostupností informací. Mezi příčiny, kromě špatných hospodářských a sociálních podmínek, lze také zařadit podporu způsobenou agitací a propagací emigrace ze strany německých zámožských dopravních firem a také ze strany vystěhovalců, kteří zvali své známé doma k následování. Souvislost s emigrační vlnou 19. století v českých zemích lze také spatřovat v politickém a národnostním útlaku ze strany Vídně, který přispíval ke vzniku tíživé atmosféry a jejíž sociálně-psychologický dopad se na rozhodnutí odejít ze země projevil.

Emigrační vlna zasáhla v té době většinu západní a střední Evropy a směřovala jednak do oblastí s řidším osídlením jako bylo carské Rusko nebo balkánské země, případně do zámoří. Stěhovali se většinou lidé v produktivním věku bez rozdílu, zda pocházeli z venkova nebo z města. Migrace v této době neznamenal nic vyjímání, ale spíše byla vnímána jako běžný společenský model. V letech 1870-1914 se odhadem vystěhovalo z českých zemí 1,2 milionu osob, přičemž Čechů z toho bylo cca 1 milion. Kromě migrace do jiných zemí či na jiné kontinenty existovala poměrně rozsáhlá migrace uvnitř monarchie, vedoucí jednak do Vídně a jednak do méně osídlených oblastí.

1.2. Cílové země migrace Čechů v 19. století

V důsledku růstu počtu obyvatelstva, nedostatku volné zemědělské půdy a pracovních příležitostí převážná většina emigrantů v druhé polovině 19. století směřovala do Severní a Jižní Ameriky. V důsledku rozvíjející se industrializace docházelo taktéž k migraci uvnitř habsburské monarchie, kdy do hlavního města Vídně migrovali lidé převážně za prací. Dalšími zeměmi kam směřovali čeští migranti bylo např. Německo, Rumunsko, Bulharsko, ale také území carského Ruska. Před rokem 1861 bylo vystěhovalectví do Ruska sporadické, byť carské úřady zejména od doby panování Kateřiny II. (1762-1796) měly zájem o cizí kolonialisty, ve snaze osídlit málo zalidněná rozsáhlá území a zvýšit tak hospodářský potenciál země. Ale teprve po roce 1861, kdy bylo v Rusku zrušeno nevolnictví se vytvořily přijatelnější podmínky pro zahraniční migranty (Uherek, Z. a kol. 2003).

1.2.1. Volyňská oblast

Volyňská gubernie leží na území bývalého carského Ruska, dnešní západní Ukrajiny. Do této oblasti se začali stěhovat čeští předci, převážně zemědělci, někdy na přelomu 60. a 70. let 19. století. Již od začátku prokazovali svou kulturní vyspělost a znalost technologií, kdy po počátečním ubytování v panských stodolách nebo zemljankách se snažili co nejdříve pořídit své vlastní bydlení. Tyto skutečnosti nezůstaly nepovšimnuty od ruských starousedlíků a v kronikách či dobových časopisech vycházely články, které obdivovaly schopnosti Čechů. „*Češi staví domy převážně zděné, což značně oživilo na Volyni výrobu cihel a vedlo ke zvýšení počtu cihelen. Domy a hospodářské budovy Češi staví vždy symetricky dle plánu a v souladu s polohou silnice, což dává jejich koloniím velmi pěkný vzhled*“ nebo „*Ulice bývají rovné, obydlí výstavná, na dvoře četné hospodářské stroje a nářadí, ve stájích pěkné koně a hovězí dobytek. Kolem stavení ovocný sad, často i několik korců, rozlehlý, plný stromů s ušlechtilým ovocem.*“

Každá vesnice, která byla obydlena z větší části Čechy, měla obchod se smíšeným zbožím a jeden až dva hostince a v některých byly i pekárny a řeznictví. Jednou z takových významných lokalit byla obec Kvasilov, kde se nacházely dva až tři obchody se smíšeným

zbožím, kde každý Čech našel vše potřebné pro svou domácnost. Zajímavý byl také pohled ruských obyvatel na stolování Čechů a pití alkoholu. V dobových člancích je to popisováno následovně: *“V českém hostinci hladový vždy dostane dobrý český oběd s čajem, kávou, pivem a dokonce vodkou, ke které Češi v Rusku silně přivykají. Vodka a čaj se pijí nyní i v soukromých domech. Rusové a Češi se jen zřídka zvou navzájem na oběd, jen při příležitosti křtu nebo pohřbu. To potom Češi u vchodu do domu vítají hosta kalíškem vodky, kterou však během oběda nepijí. Všichni se usadí ke dlouhému stolu, který je pokryt koupeným ubrusem, na něm jsou talíře a různé pečivo: buchty, koláče, koblihy, atd. Oběd je bez předkrmu. Nejprve podávají polévku a po polévce podávají maso s omáčkou z křenu a smetany a dva, tři druhy masového odvaru. Všechna další jídla, sedm až osm, jsou masitá: kuřata, husa se zelím, vepřová pečeně se zelím, kachna se švestkami, telecí roštěnky, párky atd. Chléb nepodávají. Po celou dobu oběda jsou pohárky hostů plné piva. Češi se opijí z piva téměř tak, jako Rusové z vodky. Po obědě české ženy většinou posuzují nedostatky mužů...Muži, kouřící doutníky, rozmlouvají o pěstování chmelu a koních, vzdělanější se informují o novinových zprávách, řeší politické otázky, hovoří o své vlasti v Rakousku, o svém postavení v Rusku. Češi nepijí po obědě vodu. V Čechách se považuje pít vodu za neslušné a ti, kteří ji pijí, jsou považováni za opilce“.* Pití alkoholu bylo často v pozornosti tisku nebo kronikářů „Češi téměř nepijí vodu, zato ale likvidují neuvěřitelné množství piva...během krátké doby muži i ženy vypijí 3-4 láhve piva.“

Významnou součástí volyňských vesnic byly pro Čechy hostince, které nesloužily jen pro občerstvení, ale byly to jakési kluby, kde se o nedělích a svátcích lidé scházeli, hráli karty, tancovali a někdy i hráli divadelní představení. Lidé zde četli kromě ruských novin, také noviny české např. Národní listy, které byly mezi volyňskými Čechy nejrozšířenější (Vaculík, J., Ke způsobu života Čechů na Volyni, Sborník příspěvků z konference Jaroměř, 2001, s. 7-10).

1.2.2. Kazachstán

Na území současného Kazachstánu čeští předci přijeli v roce 1911, kdy již ale několik desetiletí žili na území carského Ruska. Jednalo se o Čechy, kteří přišli do Ruska začátkem 60. let 19. století a kromě Volyňské oblasti osídlili hlavně Kavkaz a jiné oblasti. Migrační vlna, se kterou Češi přišli do Kazachstánu, směřovala z Krymu. Zde se několik desítek Čechů usídlilo po skončení krymských válek (1853-1856), neboť území opustili zejména Tataři a tamní statkáři měli nedostatek pracovních sil. V roce 1863 a 1864 jim byla v Perekopském újezdě přidělena půda a roce 1867 jich zde žilo 1.045. Z nedostatku vody a neúrody část Čechů odjíždí do další, carskými úřady přidělené oblasti v Melitopolském újezdě, kde zakládají obec Čechohrad. Po nějakém čase, kdy dochází k úbytku volné půdy k obdělávání a k rostoucímu počtu obyvatel, odjíždí část Čechů do Besarábie, kdy zakládají obec Novohrad.

Z těchto dvou obcí pravděpodobně přicházejí rodiny do Aktjubinské oblasti v Kazachstánu, kde žádají o přidělení půdy. Traduje se historka, kdy carský přidělenec jel se třemi muži na koních vybírat budoucí místo usídlení, zatímco několik desítek členů skupiny čekalo v Aktjubinsku. Po návratu mužů vyjely rodiny na vozech tažených voly a koňmi stepí na vybrané místo účastok číslo 28. První dojem některých žen a dalších členů skupina z prostředí, ve kterém měli žít, bylo zklamání. Předně jim vadila vzdálenost od města Aktjubinsk (110 verst, tj. cca 120 km), rovinatá, jen místy mírně zvlněná krajina bez jediného stromu, kde kromě dvou kamenných studní byla pouze dřevěná tabulka s číslem. Kolem byla vysoká tráva, potok a v několikakilometrové vzdálenosti od dnešní vesnice tři jezírka, v nichž, jak se dosud traduje, rozzlobené ženy chtěly ony tři muže za trest vykoupat. (Uherek, Z. a kol, 2007, s 24)

I přes tuto počáteční nespokojenost zakládají Češi v Kazachstánu v roce 1911 obec s názvem Borodinovka. Soužití s původními obyvateli Kazachy bylo bezkonfliktní. Docházelo k vzájemným výměnám obilí či jiných věcí. Taktéž postupně docházelo k přejímání jazyka, kdy se Kazaši jednak naučili některá česká slova a naopak Češi se naučili kazašská slova. Komunikace probíhala jinak zásadně v ruském jazyce.

Další migrační vlna, při které se rozšířila česká komunita v Kazachstánu byla způsobena stalinistickou represí, kdy při násilných deportacích v roce 1941 byly do

Kazachstánu odsunuty rodiny zemědělců z Besarábie dnešní Moldávie, kteří byli prohlášeni za kulaky. Do Kazachstánu dorazily ovšem jen ženy s dětmi, neboť muži byli od rodin odloučeni a posléze postříleni.

1.2.3. USA

Největší migrační vlna do USA proběhla po roce 1848, kdy byla v Čechách zrušena roboty. Důvodů k odchodům bylo několik. Jednak to byla snaha rolníků zlepšit svou tíživou situaci v Čechách a vidina levné zemědělské půdy a šířící se zvěsti o nález z zlata v Kalifornii. Značnou část českých vystěhovalců tvořili i mladí muži, kteří se nelegálním útekem do Ameriky chtěli vyhnout vojenské službě a také mladé dívky, které si cestu zaplatily z věna a sloužily pak v bohatých amerických rodinách. Migrovalo se také z politických důvodů, kdy do Ameriky odjížděli čeští socialisté, kteří byli v Rakousku od sedmdesátých let 19. století vystaveni politickému pronásledování.

Zpočátku do Ameriky odcházeli jen ti bohatší, protože doprava byla značně nákladná. Chudší rodiny vyslaly jen jednoho člena – zpravidla to byl otec nebo nejstarší syn, a ten poté, co v Americe našel první peníze, je vynaložil na přepravu zbývajících částí rodiny. Od sedmdesátých let 19. století zlevnila lodní doprava a do Spojených států začali odcházet i příslušníci nejchudších vrstev – venkovská čeleď a městský proletariát.

K tomu, aby člověk mohl opustit Rakousko Uhersko bylo ovšem třeba podstoupit značné byrokratické martyrium. K získání vystěhovaleckého pasu musel prokázat, že v Čechách nemá žádné dluhy a že naopak má dostatek finančních prostředků na cestu do Ameriky. Dále musel např. stvrdit svým podpisem prohlášení, že se po svém odchodu již nikdy nevrátí domů. Nakonec bylo třeba vystavit potvrzení o propuštění z domovské obce a z rakouského státního svazku, tzv. Entlass-Schein. Teprve potom mu byl vystaven vystěhovalecký pas s platností obvykle na tři roky, nebo jen legitimační karta, která byla dostačující k tomu, aby se vystěhovalec dostal až do přístavu.

Začátky českých emigrantů nebyly snadné. Museli si zvykat na nové klimatické podmínky i na jiný způsob života. Ve městech se usazovali nejvíce řemeslníci, ale také ti, kteří žádné řemeslo neovládali a byli tak vděční za jakoukoli práci, pracovali např. v železárnách nebo na pilách (dřevárnách). V padesátých a na počátku šedesátých let byly nejdůležitější městské osady českých přistěhovalců v Saint Louis, New Yorku a Chicagu. Emigranti z venkova, kteří si s sebou přivezli dostatek peněz na zakoupení půdy, se usazovali především ve dvou oblastech – ve Wisconsinu u Michiganského jezera a na jihu Texasu. Po zakoupení pozemku na české přistěhovalce čekala spousta práce s půdou, která ještě nebyla nikdy obdělávána, a tak na zajištění pořádného bydlení nebyl často čas. Prvními domy byly tzv. drňáky, které byly vlastně jakési zemljanky napůl vykopané do země. V oblastech, kde bylo málo stromů, si zdi „domu“ stavěli z vyoraných drnů. V lesnatých oblastech si mohli postavit stěny ze dřeva. Podlaha byla z udusané hlíny a uprostřed jedné místnosti bylo ohniště, na kterém se vařilo. Čeští vystěhovalci ale nežili většinou osamoceně, vytvářeli si své komunity, o čemž svědčí i názvy jako Prague, New Prague, Praha, Hostýn, Frenštát, Dubina, Moravia, Vsetín, Tabor (blízko Racine), Pisek, Protivín a další.

Při sčítání v roce 1870 se k místu narození v Čechách přihlásilo na 40.000 osob, údaje z roku 1880 zaznamenávají již přes 85.000 přistěhovalců z Čech. Před první světovou válkou počet českých přistěhovalců dosahoval půl milionu.

1.2.4. Argentina

Dalšími významnými cílovými zeměmi českých emigrantů ve druhé polovině 19. století a zvláště v první polovině 20. století byla Argentina a Brazílie. Zejména Argentina po nabytí samostatnosti měla snahu o osídlení velkých málo obydlených a téměř nedotčených končin země. Pro mnohé imigranty byla Argentina vhodnou zemí díky dostatku úrodné půdy a nadějně hospodářské budoucnosti a také díky politice představitelů Argentiny, která byla k imigrantům velmi liberální. Imigrační zákon z roku 1876 zajišťoval nově příchozím osadníkům ochranu a podporu ze strany státu. Jednalo se dokonce o poskytnutí stravy, ubytování v aklimatizačním období a výběr práce dle vlastního výběru.

Největší emigrační vlna Čechů a Slováků nastala paradoxně v období vzniku samostatného Československa, jelikož po roce 1917 došlo k velkému omezení přístupu emigrantů do Spojených států. Podle podrobných odhadů zahraničních krajanů a na základě sčítání lidu v ČSR z roku 1920, žilo v roce 1925 v Argentině 8 000 Čechů a Slováků. V Brazílii jen 1 500 krajanů.

Počet imigrantů z Československé republiky se v Argentině dále zvyšoval. „*Naše republika vrhla v neklidných letech poválečných (od roku 1922 do 1930) na břehy jižní Ameriky přes 40 000 lidí, z nichž Slováků a Karpatorusů byla dobrá polovina,*“ uvádí diplomat a historik Vlastimil Kybal. Počet krajanů v Argentině se odhadoval na 25 000.

1.2.5. Rumunsko a jiné země

Kroky Čechů a Slováků směřovaly i do jiných zemí jako např. do Austrálie, Polska, Francie, Švýcarska, Německa, Bulharska nebo v rámci habsburské monarchie do Rakouska, Maďarska, Jugoslávie a Rumunska. Na místě je třeba zmínit zejména Rumunsko.

Zde byla situace jiná, neboť se jednalo o emigraci vnitřní, která probíhala v rámci habsburské monarchie. Jednalo se především o Čechy a Slováky, kteří neměli dostatek peněz na cestu do Ameriky. Češi se usadili především v jižním Banátu v oblasti Dunaje, kdy nejstarší vesnice zde byla založena roku 1824. Během let 1827-28 proběhla druhá vystěhovalecká vlna do této oblasti (Urbánek, 2003) a odhadem sem přišlo asi 9.000-10.000 lidí. Češi a Slováci se v Rumunsku živili převážně jako rolníci nebo dřevorubci. Krajanské kolonie v Bukurešti a jiných městech tvořili převážně řemeslníci, obchodníci a dělníci. Podle statistických údajů žilo v Rumunsku v roce 1930 celkem 33.897 Slováků a 11.323 Čechů (Vaculík, 1993, s 63).

1.3. Česká menšina, etnická příslušnost, etnické vědomí

Pro českou národnostní menšinu, která vznikala v jednotlivých zemích, kde přicházející Češi našli svůj nový domov, bylo velmi důležité, zejména pro následující generace, zachování vědomí příslušnosti k českému národu. Zde velkou roli sehrála jednak **etnická příslušnost**, která je chápána jako projev vědomí o sounáležitosti jednotlivce či

skupiny s určitou etnicitou a také **etnická identita**, která je chápána jako pocit sounáležitosti s určitým etnikem, který může být zdůrazněn společným jazykem, historií, společnými hodnotami či ideály aj. (Průcha, 2007). Jestliže tedy budeme vycházet z definice **ethnicity**, kdy se touto rozumí určitý vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formulujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu¹, tak můžeme říct, že etnické vědomí u dalších generací českých krajanů bylo ovlivňováno zejména tradicemi, zvyky a obyčejí a také společným českým jazykem. Skupinová identifikace krajanů byla založena zejména na přímých rodinných vztazích, ale také na společném soužití české komunity, kde byly kulturní vzorce² předávány z generace na generaci a to již od nejmladšího věku dětí. Jednalo se nejen o přejímání forem chování, hodnot a norem, ale také o udržování českých tradic a zvyků.

Tradice, zvyky a obyčejí se udržovaly jak v rámci nejužší rodiny, tak v rámci nejširší rodiny. V nejužším rodinném kruhu měly nejčastěji podobu církevních svátků, jako jsou Vánoce, Velikonoce, a nebo se také např. jednalo o zabíjačky. V rámci širší rodiny šlo zejména o svatby, křtiny a pohřby. Tradice se ale udržovaly také kolektivně při různých slavnostech, které nejčastěji probíhaly v době masopustu. Velmi oblíbené byly plesy, např. ples hasičský, babský, které pořádaly vdané ženy apod. Postupem času se do českých tradic a zvyků začal promítat vliv majoritní kultury, ale přesto si svůj základ udržely po mnohé generace. Příkladem může být udržování tradic na Volyni, jak byly popsány Jaroslavem Vaculíkem: *„Volyňští Češi udržovali každoroční zvyky, které si přinesli ze staré vlasti a přizpůsobili novému prostředí. Jak uvádí kroniky volyňských obcí, všichni se těšili na nejradostnější svátky v roce – svátek svátků – Velikonoce (Pascha).... O Velikonocích se nevařilo, ve světnici byl po celý den prostřený stůl se studenými jídly, připravenými předem. Druhý den chodili od časného rána chlapci s pomlázkou a leckteré děvče utržilo hodně ran. Děvčata chlapce pohostila a obdarovala vajíčkem.“* Další

---

1 Velký sociologický slovník, I, 1996, s.277

2 Kulturním vzorcem rozumíme systém forem chování, hodnot a norem charakteristických pro danou společnost, který je obecně přejímán a napodobován, vstupuje do procesu socializace jedinců, reprodukuje se v kulturních výtvorech a stabilizuje se ve zvycích a obyčejích, Velký sociologický slovník, II, 1996, s. 1420-1421.

udržovanou tradicí byly např. dožínky, které si svou českou podobu udržely i přesto, že Ukrajinci měli také svůj svátek na konci žní. Vaculík jej popisuje takto: *„Po žních byly dožínky. Když bylo obilí odvezeno, přijel na pole prázdný žebříňák, tažený párem volů a ženci vůz a voly ozdobili květinami, klasy a stuhami. Dva ženci – starší muž a žena, oblečení do českých národních krojů jako sedlák a selka se posadili na vůz vedle snopu obilí a velkého snopu bodláčů..... Snopy vezli do hostince, kde bylo pohoštění a pak se tancovalo.“*

Podstatným etnickým znakem české menšiny v zahraničí bylo používání českého jazyka. Pro udržení a další vývoj znalosti češtiny v komunitě českých emigrantů mělo důležitý význam to, že původně homogenní skupina se postupem času stávala heterogenní. Postupně docházelo, zejména uzavíráním manželství potomků českých emigrantů s příslušníky jiných etnik, nejčastěji s příslušníky majoritní společnosti, k oslabování znalosti českého jazyka. Nejvíce „ohroženou“ skupinou byla nejmladší generace, neboť mnoho rodičů v zájmu jejich nejlepšího adaptování se v nové společnosti, hovořilo doma s dětmi jazykem majoritní společnosti. Dalším důvodem ústupu českého jazyka byla nutnost komunikovat jazykem majority s okolím, s úřady, při výuce ve škole apod. Tuto situaci popisuje Z.Uherek u potomků krajanů v Kazachstánu: *„Kazašským Čechům se od počátku 60. let začaly otvírat nové možnosti, zvyšoval se zájem přesídlit ven z obce do města a získat tam vzdělání a práci nebo získat díky vyššímu vzdělání výhodnější pozici v obci. S tím souvisela i sílící tendence k lepšímu zvládnutí ruštiny českými dětmi ve škole. Podle výpovědi nekazašské ředitelky školy, děti míchaly češtinu s ruštinou a jejich prospěch proto v ruštině i jiných předmětech nebyl dobrý. Rodiče, kteří měli zájem na co nejlepším prospěchu dětí, postupně přizpůsobovali také domácí komunikaci tomu, aby děti nebyly po stránce jazykové handicapovány, a i doma přecházeli na ruštinu.“*

Dalším z faktorů, který ovlivňoval udržování české kultury a českého jazyka, byla také vnitřní migrace. Jakmile se potomci českých emigrantů odstěhovali z lokalit, kde byly koncentrovány české menšiny, docházelo k roztrhání určité pospolitosti skupiny a tím k omezení kontaktu s krajanskou společností. Odpoutáním se od krajanské komunity dochází postupně k silnějšímu přejímání kultury majoritní společnosti a k postupnému oslabení etnického vědomí. Další generace potomků následně ztrácejí kontakt z českou řečí a nemají důvod se jí dál učit.

Vztah mezi uchováním si národní identity a postupné asimilace závisí na dalších faktorech, než které jsem uvedl. Jaroslav Vaculík uvádí zejména geografické podmínky nového prostředí, početní velikost menšiny a charakteru usídlení, formě osídlení – venkovské, městské, charakteru zaměstnání – průmysl, zemědělství, příčinách emigrace – náboženské, hospodářské, politické, rozdílu ve stupni vývoje minority a majority, stupni národního uvědomění příslušníků minority vztahu státní moci k národnostním menšinám.

I přes tyto faktory nedocházelo k úbytku členů české menšiny, neboť děti, které se narodily ve smíšeném manželství, byly označovány většinou za Čechy. Tato skutečnost byla příznačnější zejména pro českou menšinu v zemích bývalého Sovětského svazu nebo v Rumunsku, než např. v USA. Je to dáno zejména kulturní, ale i ekonomickou vyspělostí dané země, kdy například na Ukrajině nebo v Kazachstánu byli Češi považováni za silnou a velmi schopnou menšinu, čímž automaticky byli potomci považováni za Čechy, kdežto v USA je česká menšina jednou z mnoha desítek etnik, takže zde situace byla opačná, zejména jednalo-li se o dítě z česko-amerického manželství. Je v tom samozřejmě i notná dávka pragmatismu, kdy je dítě označováno národností, která je pro něj výhodnější.

1.4. Dílčí závěr

Hlavní příčinou emigrace Čechů a Slováků byly především hospodářské důvody, snaha o zachování nebo zlepšení ekonomického postavení. Začátkem druhé poloviny 19. století odcházejí lidé zejména do Ameriky a posléze na území carského Ruska a do východních oblastí habsburské monarchie. V převážné většině se jednalo o zemědělce, kteří odcházeli za vidinou získání levné zemědělské půdy. Mnohdy ovšem museli vzít za vděk jakoukoli práci, zejména v Americe. Touto migrační vlnou vzniká poměrně velká česká menšina, kdy podle odhadů z roku 1945 žilo za hranicemi republiky více než dva milióny osob, které se hlásily k české či slovenské národnosti. Převážná většina osob (1 000 500) se nacházela v USA a v evropských zemích žilo přibližně 913 000 Čechů a Slováků.

Většina zahraničních krajanů přijala státní příslušnost migrační země, ovšem na svůj původ nezapomněli po několik generací. Zejména krajané usídlení na území bývalého Sovětského svazu byli uznávanou menšinou, neboť původní obyvatelé se od nich v mnohém naučili, nejen v hospodaření, chování dobytka, ale i ve způsobu bydlení, stavění domů apod. Češi a jejich potomci si vybudovali poměrně silnou pozici, což se později obracelo také proti nim v podobě závisti, pomluv a určitých negativních postojů k české menšině. To vedlo ke vzniku hospodářsky a kulturně uzavřené společnosti, zejména u volyňských Čechů, čímž bylo také bráněno asimilaci. Postupem času se ovšem všechny krajanské skupiny asimilovaly, ať již jen částečně nebo plně.

Stupeň asimilace byl ovlivněn mnoha faktory, např. používáním českého jazyka, udržováním tradic, formou usidlování, vztahem minority a majority a právě kombinace těchto faktorů vedla k odlišnému vývoji českých menšin v zahraničí a vnesla tak do života komunit svá specifika, která se projevila na sociokulturní úrovni.

Situace se začala měnit na začátku 90. let 20. století, kdy se pro krajany z Volyně a posléze z Kazachstánu, vyskytla možnost návratu do země svých předků. Docházelo k obnovování českých spolků, obnovování znalostí češtiny, tradic, zvyků a obyčejů. Například v Kazachstánu se čeština v 90. letech stává prestižním jazykem, zatímco v 60. až 80. letech byla na ústupu.

2. Návrat do země předků

První myšlenky na návrat Čechů a Slováků zpět do vlasti se začaly objevovat v souvislosti s úvahami o vzniku samostatného československého státu. Ovšem již v roce 1919 československá vláda ve svém usnesení doporučila, že v současné době se nesluší, aby byly podporovány případné snahy o návrat Čechů ze zahraničí, ba naopak mělo by na ně být vhodným způsobem působeno, aby se ukvapeně nezbavovali svého majetku a nevydávali se všanc nebezpečí, protože jim nemůže být zaručeno, že se o ně stát postará.³

K prvním reemigračním akcím, proto dochází až po 2. světové válce v roce 1945 a poté až v roce 1991. Jednalo se o státem organizované návraty mimo kterých proběhlo i mnoho individuálních reemigrací. Tyto ovšem nebyly většinou sledovány.

2.1. Reemigrace a repatriace obecně

Podle naučných slovníků rozumíme reemigrací návrat emigrantů zpět do vlasti. Je to všeobecně užívaný a zažitý pojem, který je ovšem používán bez toho, aniž by rozlišoval, zda se do své bývalé vlasti vrací lidé českého a slovenského původu, kteří již mají státní občanství jiného státu, nebo zda se do své vlasti vrací státní příslušníci České republiky, případně Československa. Reemigrací lze pojmenovat pouze první případ, tedy návrat osob českého a slovenského původu, kdežto v souvislosti s návratem státních příslušníků zpět do vlasti je třeba používat pojem repatriace. Tento termín se používal zejména při návratu občanů Československa, kteří se během 2. světové války dostali mimo území své vlasti. Na rozlišení těchto dvou pojmů se shoduje většina historiků, zabývajících se tematikou návratu osob do své vlasti.

Podle Jaroslava Vaculíka je vhodné rozlišovat i termín pro potomky emigrantů, kteří se vrací zpět do vlasti svých předků a navrhuje, aby tito byli označováni termínem přesídlenci a v jejich případě termín reemigrace nahradit vhodnějším termínem přesídlení. Ve své knize *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950* uvádí: „V případě, že pojem reemigrace užíváme pro návrat osob, které v minulosti emigrovaly

---

³ Vaculík, J. Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950, s. 11

z vlasti, tak pro přesídlení jejich potomků, kteří při striktním výkladu tohoto pojmu nebyli reemigranty, tj. zpětnými emigranty (navrátilci), ale přesídlenci. Vzhledem k tomu, že posledně uvedení tvořili většinu, bylo by zřejmě vhodnější nahradit termín reemigrace pojmem přesídlení.“

V odborné literatuře jsou zastávány i názory, že termín reemigrace je nepřesný. Například Petr Lozoviuk, místo pojmu reemigrace používá pracovní pojem „etnické přistěhovalectví“, které se vyznačuje tím, že se týká takového migranta, kterému je usnadňován migrační pohyb z titulu jeho etnického původu. Tento fenomén pak považuje za typický pro 20. století, protože je spojen s určitými politickými událostmi a ekonomickou nerovnováhou.

I přes výše popsané vymezení pojmu, bych zůstal u termínu reemigrace a reemigrant, neboť dle mého názoru je tento termín nejvýhodnější právě pro svou zažitost u široké veřejnosti.

2.2. První vlna v období 1945-1950

Prakticky ihned po skončení druhé světové války v roce 1945, se v obnoveném Československu objevují první signály k umožnění návratu krajanům žijících v cizích zemích. Tyto signály vycházely jednak z potřeby osídlování pohraničí, odkud byli odsunuti Němci a Maďaři a také z tlaku, který vyvíjeli krajané v zahraničí. Již v dubnu 1945 konstatoval předseda vlády Fierlinger, že vláda se bude snažit otevřít dveře všem Čechům a Slovákům, kteří jsou roztroušeni v zahraničí. Na konci července téhož roku se vláda oficiálně rozhodla vyzvat zahraniční krajany k návratu do vlasti. Před vládou stál ovšem nelehký úkol, neboť k tomu, aby reemigrace krajanů proběhla bez problémů, bylo nutné přijmout řadu opatření organizačního, administrativního a legislativního charakteru. Realizací reemigrace bylo pověřeno ministerstvo ochrany práce a sociálních věcí, které muselo mimo jiné instruovat zájemce o reemigraci, zajišťovat transport, prověřovat spolehlivost uchazečů o reemigraci, zajišťovat lékařskou péči, ubytování, trvalé umístění, zásobování apod.

Podle odhadů žilo před rokem 1945 za hranicemi republiky více než dva miliony Čechů a Slováků. V USA žilo přes jeden milion osob, zatímco v evropských zemích, zejména na území bývalé habsburské monarchie 913 tisíc osob. Reemigrace byla zpočátku zaměřena na krajany, které stát potřeboval jako pracovní síly a jako samostatné osídlence v pohraničí. Proto se jednalo většinou o zemědělce, jimž byla přidělována půda v pohraničí. Pohraničí nebylo ovšem osídlováno jen reemigranty, ale přicházeli také lidé z vnitrozemí, což mělo za důsledek to, že postupně docházela volná půda a krajané byli umísťováni především jako průmysloví, lesní a stavební dělníci. Ke konci roku 1948 se již jednalo pouze o práce námezdní.

Reemigrace probíhala ve třech etapách, kdy v první etapě byl proveden soupis uchazečů o emigraci a jejich majetku a ověření jejich spolehlivosti. Druhou etapou byl samotný transfer ze zahraničí do shromažďovacích středisek v ČSR a následné umístění krajanů do jejich nových obydlí. Třetí etapou bylo provádění sociální péče o reemigranty formou poskytování jednorázových podpor k odstranění okamžité finanční nouze. Zpočátku probíhala reemigrace samovolně a nebyla státem organizována. Státem řízené a organizované přesuny probíhaly v letech 1947-1950. Zejména v roce 1947, kdy byl dokončen přesun více než 33.000 volyňských Čechů a kdy musela být částečně zastavena reemigrace z jiných zemí.

To, zda se krajané usídlovali samovolně nebo na základě úřední přesídlovací akce mělo vliv zejména na nabývání státního občanství. Ústavní zákon č. 74/1946 Sb. Rozlišoval dvě kategorie reemigrantů:

- 1) *Čechy a Slováky, kteří se přestěhovali na území ČSR na základě úřední přesídlovací akce prováděné ministerstvem sociální péče prostřednictvím reemigračních misí.*
- 2) *Čechy a Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, kteří se přistěhovali na československé území sami bez úřední přesídlovací akce.*

Osoby, které přišly do ČSR na základě úřední akce, měly nárok na udělení československého státního občanství automaticky, kdežto osobám které přesídlily samostatně bylo občanství udělováno podle samostatné úvahy. Zajímavostí je, že současně s udělením státního občanství docházelo k očištění českých a slovenských příjmení, která byla v cizině zkomolena.

Po různých odkladech byla reemigrace ukončena v roce 1949 s tím, že ještě do konce roku 1950 měl ministr sociální péče možnost provádět individuální reemigraci. Reemigrací bylo dosaženo návratu celkem 202 526 osob, z toho 71 787 z Maďarska, 38 859 z Volyně a 21 001 z Rumunska. (Vaculík, J., 1993, s 11-28)

Reemigraci provázely také problémy, které vyplývaly jednak z reálných možností, kdy např. nemohlo být zájemcům vydáno tolik půdy, kolik jim bylo slíbeno, nebo jim nemohla být poskytnuta půda žádná a lidé pak byli umístěni jako dělníci, a jednak z toho, že mnohé místní orgány, ale i starousedlíci, neměli pochopení pro zvláštní problémy reemigrantů, jako např. obstarávání bytů, nábytku, přidělování živností apod. To vedlo k tomu, že u některých reemigrantů vznikl pocit diskriminace a touha po opětovném návratu do ciziny. Část veřejnosti pohlížela na nové příchozí spoluobyvatele s předsudky a mnohdy i se závistí. Rodiny reemigrantů měly být, dle pokynů ministerstva umístěny se svými příbuznými do stejných obcí, což ale z důvodu nedostatku volných obydlí, které mnohdy byly zabrány osídlení z vnitrozemí, nebylo možno uskutečnit. Proto došlo k rozptýlení příbuzenských rodin do všech částí republiky.

Reemigrantům byla ihned po přesídlení poskytnuta sociální péče se zaměřením na jejich úspěšnou adaptaci a vyrovnání kulturní úrovně. Velký důraz byl kladen také na odstranění rozdílů mezi přesídlenci a místním obyvatelstvem v oblasti hospodářské, politické a kulturní, kdy byly ze strany státu prováděny různé besedy, byly organizovány kurzy českého jazyka příp. odstraňování analfabetismu a zamezení někde se vyskytujícího alkoholismu.

2.2.1. Volyň

Návrat volyňských Čechů zpět do vlasti začal slibem tehdejších představitelů československého státu, že vojáci, kteří bojovali ve druhé světové válce v řadách 1. československého armádního sboru v SSSR, můžou i se svými rodinami přesídlit po válce do ČSR. Proto většina volyňských vojáků zůstala po květnu 1945 na československém území, neboť předpokládala brzký příchod svých rodin.

K samotnému přesunu rodin dochází ovšem až v roce 1947, neboť samotné usidlování vojáků provází řada problémů. Usidlování vojáků bylo ukončeno teprve v roce 1946, kdy zejména u vojáků-živnostníků bylo velmi problematické. Jedním ze stěžejních bodů pro přesídlení bylo podepsání dohody mezi vládou ČSR a SSSR o právu opce⁴ a vzájemného přesídlení občanů české a slovenské národnosti žijících v SSSR na území bývalé Volyňské gubernie, která byla podepsána v červenci 1946. Přijetí této dohody bylo dlouho odkládáno a to hlavně ze strany SSSR. V půlce roku 1946 začali čeští zplnomocněnci vyslaní na Ukrajinu přijímat žádosti o přesídlení a sepisovat majetek, který rodiny zanechají na Ukrajině. Registrace byla ukončena na konci roku 1946 s tím, že žadatelů o přesídlení bylo celkem 34 122 z 10 597 rodin. Pokud se jednalo o smíšené rodiny, mohly přesídlit pouze ty, jejichž hlava byla české národnosti. Žádosti volyňští Češi dávali i přesto, že nebyla ještě podepsána dohoda o náhradu za zanechaný majetek

Samotný transport začal 30. ledna 1947, kdy ze SSSR odjel první vlak s přesídlenci a skončil v dubnu téhož roku, kdy byl vypraven poslední transport. Tímto způsobem byli přepraveni všichni přesídlenci a to v celkovém počtu 33 077 osob. Celkově tedy bylo přijato 34 122 žádostí, kdy souhlas k přesídlení obdrželo 34 010 osob, tedy 112 osob nedostalo souhlas k přesídlení. Skutečně reemigrovalo 33 077 osob (10 275 rodin), kdy z venkova pocházela drtivá většina reemigrantů a to 30 240 osob. Podle národnosti převažovalo 32 237 Čechů, z 840 jiných národností bylo 545 Ukrajinců, 135 Poláků a 131 Rusů. V Čechách byli reemigranti nejčastěji usídleni na Žatecku, Podbořansku a Litoměřicku, na Moravě to bylo Mikulovsko a Šumpersko (Vaculík,L., 1993, s 36-52).

2.2.2. Rumunsko

O možnosti návratu rumunských Čechů a Slováků jednali českoslovenští a rumunští vládní představitelé již v říjnu 1945. Toto jednání vyústilo podpisem protokolu, který umožňoval přesídlení osobám české a slovenské národnosti bydlících na území Království rumunského, aby se ve lhůtě jednoho roku přestěhovaly do Československa. V roce 1946

---

⁴ Právo volby, v tomto případě volby občanství země, do které se osoby rozhodly přesídlit. Volyňští Češi, kteří získali opční osvědčení, se vstupem na československé území stali státními občany ČSR a pozbyli občanství SSSR.

v Rumunsku zahájila činnost Československá přesídlovací komise jejíž součástí bylo také 31 českých a slovenských učitelů, kteří měli naučit budoucí reemigranty základům československého jazyka. Od ledna do března 1947 se přihlásilo k reemigraci 37 396 osob z 10 555 rodin.

K samotné organizované reemigraci došlo v červenci 1947 vypravením transportu, ve kterém odjelo 723 osob. Do července 1948, kdy skončila platnost protokolu o reemigraci, bylo vypraveno celkově 21 transportů a přepraveno 15 295 osob. Po vypršení protokolu neměla rumunská vláda snahu k povolení dalších transportů, takže dochází k určité stagnaci. Ze strany rumunské vlády byla kladena různá omezení, např. zásadně nebyla povolována reemigrace specialistům, kvalifikovaným dělníkům, obchodníkům, průmyslníkům, velkostatkářům, majitelům zemědělských strojů, bohatým sedlákům, osobám svobodných povolání, intelektuálům, veřejným zaměstnancům a soukromým úředníkům, což v zásadě znamenalo, že v úvahu přicházeli pouze nekvalifikovaní dělníci a zemědělci. Celková kulturní úroveň rumunských krajanů byla poměrně nízká, byli z poloviny negramotní, u některých se projevoval sklon k pití alkoholu a nedostatek péče o docházku dětí do školy⁵. Nicméně i přes nesouhlas rumunské vlády se podařilo uskutečnit do konce roku dalších 11 transportů, čímž byla reemigrace rumunských Čechů a Slováků definitivně ukončena. Celkově tedy bylo od února 1947 do prosince 1949 organizovaně přesídleno 21 001 osob. Další přibližně 3 000 osob se přesídlilo samostatně na vlastní náklady. Svým rozsahem byla reemigrace rumunských Čechů a Slováků třetí největší po reemigraci obyvatel z Maďarska a ukrajinské Volyně (Vaculík, 1993 s 63-76).

2.2.3. Ostatní země

K reemigraci českých a slovenských krajanů dochází po skončení druhé světové války i z jiných evropských zemí. Ve většině případů se již nejedná o státem organizované přesídlení, ale jde spíše o individuální akce. Mnohdy nebyly podepsány žádné reemigrační smlouvy (Rakousko a Německo), nebo byly podepsány v relativně pozdní době (Jugoslávie, Bulharsko).

---

⁵ Dopis ministerstva práce a sociální péče Úřadu vlády z 15.6.1949.

S **Jugoslávií** byl podepsán reemigrační protokol až v září 1948. Tento protokol byl pro krajanů velmi nevýhodný, jelikož v podstatě neumožňoval převoz žádného majetku do nové vlasti. Přesto reemigrace českých a slovenských krajanů z Jugoslávie pokračovala až do roku 1950, kdy přesídlilo celkem 5 197 osob.

Situace s přesídlením rakouských krajanů se začala řešit již v květnu 1945. V prvopočátku byl záměr přestěhovat celou českou a slovenskou menšinu⁶ a proto reemigrace z **Rakouska** dostala přednost i před usídlováním navrátilců z ostatních zemí. Přestože reemigrace z Rakouska neprobíhala na smluvním základě, nebylo jí ze strany rakouských úřadů kladeno formálních překážek. Z celkového počtu přihlášených 27 565 reemigrovalo pouze 11 065 osob. Zbytek zájemců své přihlášky odvolalo z rodinných důvodů, pro nemožnost převodu nemovitého majetku a malé vyhlídky na usazení.

Reemigrace z **Německa** byla ovlivněna jednak nedůvěrou Čechů a Slováků v německé krajanů a jednak chybějící reemigrační smlouvou. Přesto bylo v letech 1945-1948 přepraveno do vlasti 6 211 reemigrantů.

Reemigrační smlouva o přesídlení osob české a slovenské národnosti z **Bulharska** do Československa byla podepsána v dubnu 1949. Již před podpisem této smlouvy docházelo k ojedinělé reemigraci z Bulharska a to většinou nemajetných Čechů, neboť tito neměli důvod čekat na schválení smlouvy, která mimo jiné řešila náhradu za zanechaný majetek. Následně po schválení smlouvy začala řízená reemigrace, kdy do konce května 1950 bylo přepraveno celkem 1 336 reemigrantů. Jelikož se většinou jednalo o drobné zemědělce, kteří byli úspěšní v pěstování zeleniny, tak byli umístěni zejména na jižní Moravě, kde měli nejlepší podmínky k pěstování zeleniny.

Největší přesídlovací akce po roku 1945 proběhla při reemigraci krajanů z **Maďarska**. V naprosté většině se jednalo o osoby slovenské národnosti, které byly posléze umístěny na Slovensku. Z celkového počtu 95 421 žadatelů bylo do konce roku 1948 přemístěno 71 787 osob⁷. Z toho bylo v českých zemích usídleno pouze asi 10 000 lidí.

---

6 Při sčítání lidu v roce 1934 bylo v Rakousku napočteno 51 866 Čechů a Slováků, z toho bylo 33 109 rakouských st.příslušníků, 18 460 československých občanů a 297 osob bez státní příslušnosti.

7 Z tohoto celkového počtu bylo 59 774 osob vyměněno v rámci oboustranné výměny, zbytek byl z Maďarska přesídlen jednostranně.

2.3. Druhá vlna v období 1991 – 1993

Po skončení první reemigrační vlny krajanů do Československa v roce 1950 byly na dlouhé roky zmařeny všechny další snahy o zorganizování hromadných přesídlovacích akcí krajanů ze zahraničí. Teprve pád železné opony dával naději na zlepšení tohoto stavu. Jako první této možnosti využili volyňští Češi žijící na Ukrajině, pocházející zejména z oblastí, které byly zasaženy černobylskou jadernou havárií. Označení volyňští Češi není úplně přesné, neboť oblasti zasažené černobylskou havárií neleží přímo ve Volyňské oblasti, přesto je takové označení na místě, neboť se jedná o potomky krajanů, kteří se na Volyni usadili ve druhé polovině 19. století. I přes následky černobylské havárie v roce 1986 se první zmínky o české komunitě žijící na Ukrajině, objevují teprve v době Gorbačovovy „perestrojky“ a „glasnosti“. V této době dochází k prvním pokusům krajanů žijících v postižených oblastech o projednání možnosti návratu do historické vlasti. Přesto k zásadním změnám došlo až po změně politické situace v ČSSR, kdy byl zvolen prezidentem Václav Havel. Právě jeho návštěva v roce 1990 v Moskvě měla pro celou následující akci zásadní význam. Při této návštěvě předali zástupci Československé kulturně osvětové společnosti J.A.Komenského žádost o pomoc při řešení neutěšené situace českých krajanů žijících v oblastech postižených jadernou katastrofou. Informace o setkání vyvolala v Československu velký mediální ohlas, neboť do této doby většina československé veřejnosti neměla o existenci potomků českých krajanů ani potuchy. Informace, které vycházely ve sdělovacích prostředcích vyvolaly mezi československými obyvateli vlnu solidarity, kdy na Ministerstvo zahraničních věcí, na Výbor Dobré vůle Olgy Havlové přicházely stovky dopisů od obyčejných lidí, s nabídkou pomoci. Výsledkem bylo např. zorganizování několika víceměsíčních ozdravných pobytů v ČSFR pro děti pocházející z nejvíce zasažených oblastí. Vše vyústilo ve vydání Usnesením vlády dne 20.12.1990, kterým byl vyjádřen souhlas k návratu osob českého a slovenského původu na území historické vlasti. Koordinací celé přesídlovací akce bylo pověřeno Ministerstvo hospodářské politiky a rozvoje České republiky. Pro nadcházející přesídlovací akci stanovily vládní orgány ČSFR následující podmínky za účelem maximálního usnadnění přestěhování a následné adaptace:

- Bezplatná autobusová přeprava osob a přeprava jejich majetku v kamionech do Československa
- Týdenní zdravotní socializační pobyt v rekreačním zařízení a vstupní zdravotní prohlídka
- Přednostní získání trvalého pobytu na území České republiky
- Sociální a zdravotní zabezpečení v rozsahu poskytovaném československým občanům
- Zajištění bydlení v bytech podle velikosti rodin (domácností)
- Zajištění zaměstnání alespoň pro jednoho člena rodiny v produktivním věku podle místních podmínek (tedy i bez ohledu na kvalifikaci přesídlence)
- Jednorázový finanční příspěvek (v roce 1991 to bylo 4 500,- Kčs pro dospělé osobu a 1 500,-Kčs pro dítě, v letech 1992-1993 byl příspěvek zvýšen na 7 100,-Kčs na dospělého a 3 500,-Kčs na dítě)
- Možnost čerpat bezúročnou bezhotovostní půjčku určenou na vybavení domácností a splatnou po roce v průběhu deseti let (v roce 1991 bylo možné čerpat půjčku ve výši 30 000,-Kčs na rodinu přesídlence a v roce 1992-1993 to bylo 34 000,- Kč).

Celkově vláda ČSFR na přesídlovací akci a následnou integraci vyčlenila 40 milionů korun, z toho 27 milionů bylo určeno na zajištění podmínek pro trvalý pobyt, 2,5 milionu na sociální adaptaci a dále část byla určena na jednorázový finanční příspěvek tak, jak je popsáno výše.

Po průtazích, které byly většinou způsobeny neochotou ukrajinských státních úřadů, dochází dne 22. dubna 1991 k přesídlení první skupiny krajanů a jejich rodinných příslušníků z obce Malá Zubovščina do vesnice Rovná na Sokolovsku. Přesídlení dalších skupin přesídlenců, zejména z obce Malinovka a malého města Korosteň pokračovalo průběžně do konce roku 1993, kdy celkově do Československa přesídlilo 1812 krajanů, z nichž 1731 bylo z Ukrajiny a 81 bylo z Běloruska. Samotné přesídlení probíhalo formou „humanitární evakuace“, tedy jako hromadný přesun celých skupin krajanů za pomoci autobusů a kamionů. Motivace k migraci do České republiky byla především ekologická.

Svou roli při rozhodování o přesídlení sehrála však i prohlubující se ekonomická krize uvnitř ukrajinské a běloruské společnosti. U některých přesídlenců z Ukrajiny byly zaznamenány i zmínky o pocitu, že byly na Ukrajině cizorodým elementem.⁸

Následná integrace krajanů v nových podmínkách byla, zejména zpočátku, ovlivněna tím, že krajané byli hromadně umísťováni v lokalitách, kde došlo k uvolnění bytového fondu. Jednalo se především o zrušené výcvikové prostory po Sovětské armádě, kde bylo dostatek bytů, které ovšem bylo nutno renovovat. Obcím, které přijaly rodiny krajanů, náležela státní dotace na renovaci příslušného počtu bytů a také příspěvek na rozvoj infrastruktury obce. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč obce krajany přijaly, neboť byty, které obývali vojáci Sovětské armády, byly ve značně zdevastovaném stavu a obce se svými nízkými rozpočty by nebyly schopny tyto byty renovovat. To se samozřejmě týkalo i obcí, kde sověšší vojáci nebyli ubytováni, což potvrzují slova bývalého starosty obce Jaroměř Pavla Mertlíka: „*Nutno otevřeně přiznat, že k rozhodnutí přijmout volyňské Čechy přispěly dvě skutečnosti. První, zcela zásadní, byla finanční pomoc státu při přípravě bytů, druhá spíše podpůrná ta skutečnost, že v Jaroměři a jejím okolí žily rodiny volyňských Čechů, které sem přišly po roce 1945*“⁹. V roce 1991 měli krajané ještě možnost výběru lokality a bytu, kde by chtěli v České republice žít. Z důvodu, že mnoho rodin bylo v příbuzenském vztahu, tak většina krajanů volila lokalitu podle toho, kolik je v obci volných bytů, aby zde mohla rozšířená rodina být pohromadě. To vedlo mnohdy k tomu, že v některých obcích tvořili přesídlení krajané majoritní obyvatelstvo.

Důsledkem takto vysoké koncentrace volyňských Čechů v jedné lokalitě, bylo utváření uzavřených homogenních skupin, což u starousedlíků vyvolávalo nedůvěru a tím znesnadňovalo včlenění krajanů do české komunity. Dalším problémem, který vyplýval z takto početné komunity soustředěné do jedné lokality, bylo zajištění zaměstnání a to zejména v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti. Integraci komplikovalo také to, že ačkoli bylo krajanům slíbeno okamžité udělení státního občanství ČR (po vyvázání se z ukrajinského občanství), tak toto nebylo splněno. Krajanům nastaly potíže nejen s případným podnikáním, nákupem nemovitostí, získáváním půjček od bank, ale například

---

8 Sbíрка příspěvků z konference Reemigrace krajanů ze zemí bývalého Sovětského svazu, 2002, str. 82

9 Sbíрка příspěvků z konference „Reemigrace krajanů ze zemí bývalého Sovětského svazu“, 2002, str. 119

i s tím, že neměli volební právo, což v obcích, kde tvořili podstatnou část obyvatelstva, bylo vnímáno jako značný problém. Další komplikací, která vyvstala v roce 2000, bylo vypovězení dohody mezi Československem a Sovětským svazem o sociálním zabezpečení z roku 1959, což mělo za následek, že části krajanům přestaly být vypláceny starobní důchody a byly jim vypláceny pouze sociální dávky, které ovšem byly o několik tisíc korun nižší.

Významnou roli při adaptaci volyňských Čechů sehrálo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, které bylo založeno v roce 1990 v ČSFR. Prakticky od založení se sdružení zapojilo do procesu při přípravě politického rozhodnutí vlády ČSFR na schválení přesídlovací akce a následně působilo v průběhu vlastní přesídlovací akce. Nezastupitelnou roli sehrálo sdružení zejména v adaptaci reemigrantů a to jednak v počátečním období, ale také v průběhu dalších let, kdy pro krajany organizovalo různá setkání v regionech, výstavy apod. Tyto akce měly velký význam nejen z hlediska sbližování krajanů mezi sebou, ale také z hlediska sbližování s majoritní společností.

Volyňští Češi se přes tyto, ale i jiné obtíže, ve své nové vlasti úspěšně adaptovali, o čemž svědčí mnoho provedených výzkumů. V roce 2000 byl např. ukončen tříletý projekt „Reemigrace volyňských a černobylyských Čechů“, který byl zpracován v rámci Grantové agentury University Karlovy na Katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v Praze, kde jedním z hlavních cílů, bylo srovnání adaptace volyňských Čechů, kteří přesídlili v roce 1945-1948 a černobylyských Čechů¹⁰, kteří přesídlili v letech 1991-1993. Celkově bylo konstatováno, že díky intenzivní kulturní integraci, reprezentované zejména znalostí češtiny, jsou obě vlny přesídlených krajanů, ve srovnání s jinými typy imigrantů, bezesporu úspěšnější ve své „komplexní integraci“ do majoritní společnosti a tedy, že aplikovaný integrační model v případě této krajauské menšiny byl úspěšný. Současně však zdůrazňuje jeho ojedinělost, která vyplývá právě z českého původu integrujících se osob s čímž souvisí ochota se strany státu investovat do integrace více prostředků.

---

10 V projektu jsou krajané rozlišeni na volyňské Čechy a černobylyské Čechy podle doby příchodu a místem původního bydliště v bývalém Sovětském svazu. Volyňští Češi přicházeli z Volyňské gubernie (východní a západní), černobylyští Češi žili v radioaktivně zamořené oblasti následkem výbuchu Černobylyské elektrárny, tj. Severní části Ukrajiny a sousedící části Běloruska.

Přestože lze přesídlovací akci z hlediska integrace přesídlenců hodnotit jako velmi úspěšnou, je nutno konstatovat, že realizace takto rozsáhlé akce s sebou přinesla další problémy pro krajanů, kteří z rozličných důvodů zůstali v zemi původu. Přesídlení se zúčastnila většina krajanů, nicméně někteří krajané přesídlit nemohli ať již z důvodu, že měli člena rodiny na vojně, nebo nebyli v té době přímo v dané lokalitě, jelikož někteří lidé využili možnosti, kterou poskytla vláda SSSR bezprostředně po havárii a přesídlili dočasně do jiné části Ukrajiny. Vzhledem k tomu, že přesídlení bylo v roce 1993 zastaveno, došlo v mnoha případech k rozdělení rodin, což mělo a má za následek opětovné podávání žádostí krajanů o přesídlení. V současné době žije na Ukrajině přibližně 9 000 lidí, kteří se hlásí k české národnosti a zhruba jedna pětina z nich, má zájem se přestěhovat do ČR. Vláda ČR ovšem již nepočítá s tím, že by zorganizovala hromadné přesídlení, což prakticky znamená, že krajané na Ukrajině již nemají, vzhledem k podmínkám v cizineckém zákoně, zejména prokázání finanční hotovosti ve výši několika desítek tisíc korun, žádnou šanci na návrat do země svých předků.

2.4. Třetí vlna v období 1995 – 2007

Třetí a dosud poslední reemigrační akce proběhla v letech 1995 – 2007 a týkala se přesídlení krajanů a jejich rodinných příslušníků žijících v Kazachstánu. Přesídlení, které dostalo oficiální název „Návrat domů“, proběhlo v období 1995 – 2001, kdy bylo z Kazachstánu přesídleno 785 reemigrantů. Z důvodu, že nebylo možné přesídlit všechny krajanů a jejich rodinné příslušníky, kteří o přesídlení žádali, tak v roce 2007 proběhlo dokončení projektu „Návrat domů“, ve kterém bylo přesídleno 157 osob.

2.4.1. Návrat domů z Kazachstánu

V roce 1991 přicházejí na velvyslanectví do Moskvy první žádosti kazašských Čechů o přesídlení do Československa respektive do ČSFR. Zpočátku se jedná jen o žádosti několika českých rodin, ale postupně přibývá stále více krajanů, kteří nabývají přesvědčení, že ve vlasti svých předků jim bude lépe. Rozhodování o přesídlení má také souvislost jednak s rozpadem SSSR, kdy nastává velká migrační vlna po celém bývalém

sovětském území a jednak s informacemi o úspěšném přesídlení ukrajinských krajanů z oblastí zasažených černobylskou havárií na území ČR. Postupem času je častěji zmiňován i další důvod k přesídlení a to zvyšující se nacionalismu původních obyvatel Kazachstánu. „*V Kazachstánu jsou u vesla nacionalisté a nevraživost k „cizincům“, byť v zemi žijí stovky let, je zřejmě msta za tradiční ruský útlak. A navíc je Kazachstán islámská země, kde bude možná hrát náboženství brzy velkou roli*“ (Dymeš, Respekt 2007). Naprostá většina kazašských Čechů žije v Aktjubinské oblasti v obci Borodinovka a ve městě Aktjubinsk.

Samotný program organizovaného přesídlení krajanů z Kazachstánu začal až v roce 1994 po relativně zdlouhavém váhání představitelů, v té době již samostatné České republiky. Velký vliv na zahájení programu měl dokumentární film režiséra Milana Maryšky s názvem „Zapomenutí krajané“, vysílaný v roce 1993 Českou televizí, Tento film měl velký ohlas nejen u široké veřejnosti, ale také u vládních a nevládních organizací. Stěžejní roli v celé reemigrační akci hrála nezisková organizace Člověk v tísni, společnost při České televizi, která podepsala smlouvu s Ministerstvem vnitra ČR, na jejímž základě byla pověřena celou přesídlovací akcí zorganizovat a zajistit. Ovšem nejednalo se jen o zajištění bydlení a zaměstnání, ale o celkovou organizaci přesídlení, počínaje monitorováním situace přímo v Kazachstánu, pomoci krajanům při sepisování žádostí, přes zajištění trvalého bydlení a prostředků k trvalému bydlení, až po pomoc při integraci přesídlenců do české společnosti. Pro tento účel byla v souladu s podepsanou smlouvou s Ministerstvem vnitra, zřízena Poradna pro krajany, jejíž pracovníci prováděli po dobu jednoho roku, od příjezdu krajanů do ČR, sociálně právní dozor, který představoval např. řešení problémů, se kterými si krajané nevěděli rady, zajišťování kurzů českého jazyka nebo návštěvy zaměstnavatelů, škol apod.

Stěžejním legislativním dokumentem, který dal přesídlení krajanů jistý právní rámec, bylo usnesení vlády České republiky č. 72 ze dne 17.1.1996 „*O zásadách politiky vlády České republiky ve vztahu k přesídlení cizinců s prokázaným českým původem (krajanů), žijících v zahraničí*“. Na základě tohoto usnesení mohl být krajanům udělen trvalý pobyt v České republice.

Jednou z podmínek pro zařazení krajanů do přesídlovací akce „Návrat domů“ bylo prokázání českého původu. Český původ mohl být prokázán listinným dokladem, nebo v ojedinělých případech čestným prohlášením. Jak uvedl pracovník neziskové organizace Člověk v tísni, společnost při České televizi pan Dymeš v televizní reportáži: „*Ti lidé mají v rodném listě zapsáno, že jeho rodiče nebo jeden z rodičů byli Češi, mnoho lidí má českou národnost zapsanou přímo v cestovním dokladu. Ale samozřejmě je to Kazachstán, takže kdyby se někdo asi hodně snažil, tak asi nebude problém zajistit si, aby mu do pasu zapsali, že je české národnosti i kdyby tu českou národnost neměl. Na druhou stranu, ta komunita je malá, hodně izolovaná od ostatních národností v Kazachstánu. Prakticky všichni lidé jsou příbuzní a znají se, takže ta komunita má do určité míry samočistící schopnost a nikoho, o kom neví kdo je, mezi sebe nepustí a upozorní na něj. Takže si myslím, že v tomhle směru to riziko, že bychom vzali někoho, kdo do té komunity nepatří, je naprosto minimální*“ (Česká televize 23.8.2007 Fenomén dnes).

Významným indikátorem pro to, koho vybrat k přesídlení, bylo také členství v krajském sdružení s názvem „Kulturně osvětové centrum Čechů“, které vzniklo v roce 1991 v Aktjubinsku. V tomto centru se scházeli lidé české národnosti a jejich rodinní příslušníci, kteří se zde seznamovali s českou kulturou, učili se zde český jazyk případně oživovali české tradice.

Během probíhající reemigrační akce byl pobyt krajanů na území ČR posuzován podle dvou zákonů o pobytu cizinců. Zákon č. 123/1992 Sb. o pobytu cizinců na území ČR byl platný do konce roku 1999 a stanovoval, kromě prokázání českého původu také další dvě podmínky k pobytu krajanů. První podmínka byla zajištění trvalého bydlení, což vláda řešila v souvislosti s obcemi. Každá obec, která nabídla zajištění bytu nebo rodinného domu dostala dotaci k úhradě nákladů za uvedení do stavu umožňujícího řádné užívání a dotaci ke zlepšení infrastruktury v obci. Problematické bylo, že do programu se přihlašovaly většinou obce s vysokou nezaměstnaností, což působilo problémy se splněním druhé podmínky a to zajištěním zaměstnání. S tím souviselo také to, že zaměstnání muselo být dohodnuto ještě před příjezdem krajanů, takže zaměstnavatelé svým způsobem kupovali „zajíce v pytli“, jelikož nevěděli, zda vůbec do ČR přijedou, zda mluví česky nebo jaké mají pracovní návyky a to samozřejmě mnohé odrazovalo. Od 1.1.2000 vstoupil v účinnost nový a nutno říci přísnější zákon o pobytu cizinců na území ČR č. 326/1999 Sb.,

který k vydání povolení k trvalému pobytu stanovil, že prokázání prostředků k životu v ČR bude možné jen doložením dokladu o finanční hotovosti ve výši sedmdesátinásobku životního minima na každou posuzovanou osobu, aniž by učinil pro krajanů vyjímku, čímž prakticky znemožnil další přesídlení krajanů. Ministerstvo vnitra tuto chybu vzápětí napravilo vydáváním osvědčení, které krajanům doklad o zajištění prostředků nahrazovalo a následně v roce 2001 došlo k novelizaci zákona (Uherek,Z., a kol. 2003, s 113-126).

Samotné doklady, které byly potřebné pro přesídlení si obstarávali krajané sami. Kromě žádosti se jednalo o životopis v českém jazyce a již zmíněný doklad o prokázání české národnosti. Po zajištění všeho potřebného v ČR (bydlení, zaměstnání, povolení) se poté na vlastní náklady přepravili vlakem z Kazachstánu do Moskvy a z Moskvy do Prahy, kde již na ně čekali pracovníci společnosti Člověk v tísni, kteří potom zajišťovali jejich převoz do vybraných lokalit a následnou pomoc. Jednalo se hlavně o zajišťování dokladů, zabezpečení zdravotního pojištění, nástup do zaměstnání a do školy, zařizování bydlení či jednání s úřady. Šimon Pánek, tehdejší vedoucí nadace Člověk v Tísni, k tomu uvedl: *„Čeští Kazaši se museli postarat o svůj návrat také trochu sami. My jsme s pomocí obcí zprostředkovali byty a práci, oni si museli zajistit dopravu a všechny potřebné papíry, aby měli za projekt také nějakou odpovědnost“.*¹¹

Přesídlovací akce „Návrat domů“ byla usnesením vlády zastavena dne 30.6.2001. Celkově bylo v období 1995 – 2001 přesídleno do České republiky 818 osob¹². Naprostá většina reemigrantů přesídlila z Kazachstánu, ostatní rodiny přijely z jiných států a to z Ruska, Moldávie, Uzbekistánu a Kyrgyzstánu. Zejména počet přesídlených osob z Ruska z obce Meščerjakovka byl početnější, protože se sem přestěhovaly rodiny z kazašské Borodinovky krátce před začátkem přesídlovací akce „Návrat domů“ (viz tabulka 1).

---

11 Aktuálně.cz, článek „ Čeští krajané se vrátí z Kazachstánu“, Jareš, Baroch 1.11.2006

12 Do celkového počtu je započteno 33 dětí, které se narodily již v ČR. Do celkového údaje jsou zahrnuty osoby, které přesídlily v rámci řízené reemigrace a přihlásily se společnosti Člověk v tísni (Uherek,Z.,a kol. 2003).

Tabulka 1.

Počet přesídlených osob z jednotlivých zemí

Stát	Počet osob
Kazachstán	697
Rusko	110
Uzbekistán	4
Moldávie	4
Kyrgyzstán	3
Celkem	818

Celkově byla akce „Návrat domů“ jak z pohledu Ministerstva vnitra, tak z pohledu Společnosti Člověk v tísni, vyhodnocena jako úspěšná. Než mohla být ale označena za zdařilou, bylo potřeba zdárně dokončit i druhou fázi přesídlení a to integraci krajanů. Jestliže v první fázi, tedy fyzického přesunu a zajištění hmotných podmínek k životu v České republice byli krajané z velké části závislí na podpoře státních orgánů a nevládních organizací, tak úspěšná adaptace v nových podmínkách závisela z velké části na krajanech samotných, na jejich potenciálu, v jejich snaze prosadit se. Částečnou roli v adaptaci hrála i skutečnost, že pro mnoho rodin již nebylo cesty zpět, ať již z důvodu, že prodaly veškerý majetek, nebo že přesídlilo veškeré příbuzenstvo, takže v podstatě jinou reálnější šanci než přizpůsobit se, neměly. Přesto se objevily u některých krajanů výroky o tom, že společnost, která si je pozvala, by se také o ně měla postarat. Tyto výroky postupem času ubývaly, neboť i ti pasivnější přesídlenci postupně pochopili, že po vytvoření základních startovacích podmínek se o ně stát postará jen v rozsahu, v jakém se stará o ostatní členy společnosti (Uherek,Z. 2003, s172).

Zpočátku usídlování byla pomoc státu nezbytná, ale postupem času docházelo k osamostatňování se a to i přes problémy, které souvisely jednak se zvládnutím českého jazyka a „uchycením se“ v zaměstnání a také navázáním vztahů s majoritním obyvatelstvem.

Důležitým faktorem pro úspěšnou integraci bylo rozhodnutí umístit krajanů po celém území České republiky, čímž nevznikaly žádné větší enklávy, což pro krajanů z počátku mohlo být sice náročnější, ale pro úspěšné začlenění se do majority to bylo jistě prospěšnější. Šimon Pánek, vedoucí nadace Člověk v tísní k tomu uvedl: „*Poučili jsme se z chyb, které předtím odnesli volnější Češi. Těch se zpátky do Čech vrátilo na dva tisíce. Většinou bydleli pohromadě v bývalých vojenských ubikacích, vytvořili odlehlá krajaňská ghetta a okolí na ně často pohlíželo s nedůvěrou*“.¹³

Jednou ze záruk zdařilé integrace byla také skutečnost, že do České republiky přesídlili převážně lidé v produktivním věku, kteří byli schopní přijmout i těžší práci, takže nebyli závislí na zaměstnání, které jim bylo pracovníky nadace zajištěno a mohli jít za jinou, lépe placenou práci. Tím, že se v mnoha případech jednalo o vícegenerační rodiny, tak zajišťovali vyšší životní standard i pro starší rodiče, kteří se do pracovního procesu již nemohli zařadit, nebo pobírali pouze nízký důchod.

Dnes již prakticky není možné zmonitorovat, kde všude krajané z Kazachstánu, přesídlení v akci „Návrat domů“ žijí. Postupem času se různě stěhovali po celé republice, ať již za práci nebo za příbuznými, což potvrzují také starostové obcí, které Kazachy přijaly. „*Máme tady už jen tři krajanů.....ostatní se oženili nebo přestěhovali za práci jinde*“ sdělil např. Starosta obce Hluku na Uherskohradištsku. Tento stav potvrzují také slova p. Machálové, pracovnice Obecního úřadu v Milonicích, která uvedla, že z jedenácti rodin, které byly umístěny do jejich obce na Vyškovsku, zde v současné době bydlí pouze tři.¹⁴ Takových obcí, kde dříve žilo několik krajaňských rodin, a které dnes žijí již někde jinde, je mnoho. Většina z krajanů již také získala české občanství, takže v tomto směru splynuli s ostatními občany ČR. I tyto skutečnosti můžou být určitým znakem toho, že krajané z Kazachstánu se v české společnosti úspěšně adaptovali.

---

¹³ Časopis Respekt, článek „Sladký život pod lípou“ z 17.09.2007

¹⁴ Brněňský deník, článek z 18.9.07 s názvem „Nevrátili bychom se, říkají kazašští Češi“

2.4.2. Dokončení přesídlovací akce „Návrat domů“

Přestože přesídlovací akce „Návrat domů“ proběhla úspěšně, tak ji v žádném případě nešlo považovat za dokončenou, jelikož část kazašských Čechů a jejich rodinných příslušníků v Kazachstánu zůstala. Jednalo se přibližně o 170 osob v 51 rodinách, které v Kazachstánu zůstaly ať již z důvodů objektivních, kdy např. nebyly zařazeny do první vlny v roce 1996, nebo z důvodů subjektivních, kdy se nebyly schopny rozhodnout a nebo se nechtěly do ČR přestěhovat.

Na základě sílících informací o zhoršující se ekonomické, politické a bezpečnostní situaci v Kazachstánu a snahou napravit škody, které vznikly rozdělením rodin, bylo dne 1. listopadu 2006 schváleno Usnesení vlády České republiky č. 1248 k postupu při dokončení přesídlení osob s prokázaným českým původem (krajanů) z Kazachstánu.

Na rozdíl od první vlny, kdy zabezpečením a organizací prakticky celé akce, byla pověřena nezisková organizace Společnost Člověk v tísni, která velmi úzce spolupracovala s Ministerstvem vnitra ČR, byla druhá vlna organizována a zabezpečena pouze Ministerstvem vnitra, konkrétně Odborem azylové a migrační politiky (OAMP). Rozdíl mezi oběma akcemi nebyl jen v subjektech zajišťujících organizaci, ale také ve způsobu provedení. Při první akci byl přesun krajanů proveden po skupinách v horizontu několika let, kdežto při druhé akci bylo přistoupeno k jednotnému a hromadnému přesunu, což sebou neslo komplikace, zejména při zajišťování bytů pro všechny přesídlené rodiny. Usnadnění naopak přineslo to, že nebylo nutné dopředu zajistit zaměstnání pro dospělé osoby, jako podmínku pro udělení pobytu. Zaměstnání bylo zajišťováno následně až po přesídlení, ve spolupráci s obcemi, kde byly osoby ubytovány.

Pracovníci Ministerstva vnitra měli před sebou dva stěžejní úkoly a to provést soupis žadatelů o zařazení do přesídlovacího programu a zajištění bytů nebo rodinných domů pro jejich ubytování v ČR. V únoru 2007 byly tedy uspořádány tzv. konzulární dny přímo u krajské komunity v Aktjubinsku, kde trvale bydlela většina potencionálních žadatelů. V rámci této akce byli na místě přítomni jednak pracovníci OAMP, ale také pracovníci zastupitelského úřadu ČR v Kazachstánu (ZÚ ČR), kteří umožnili krajanům požádat o trvalý pobyt bez nutnosti navštívit kvůli tomu ZÚ ČR. V rámci programu podalo žádost o přesídlení do ČR celkem 157 osob reprezentujících 48 rodin.

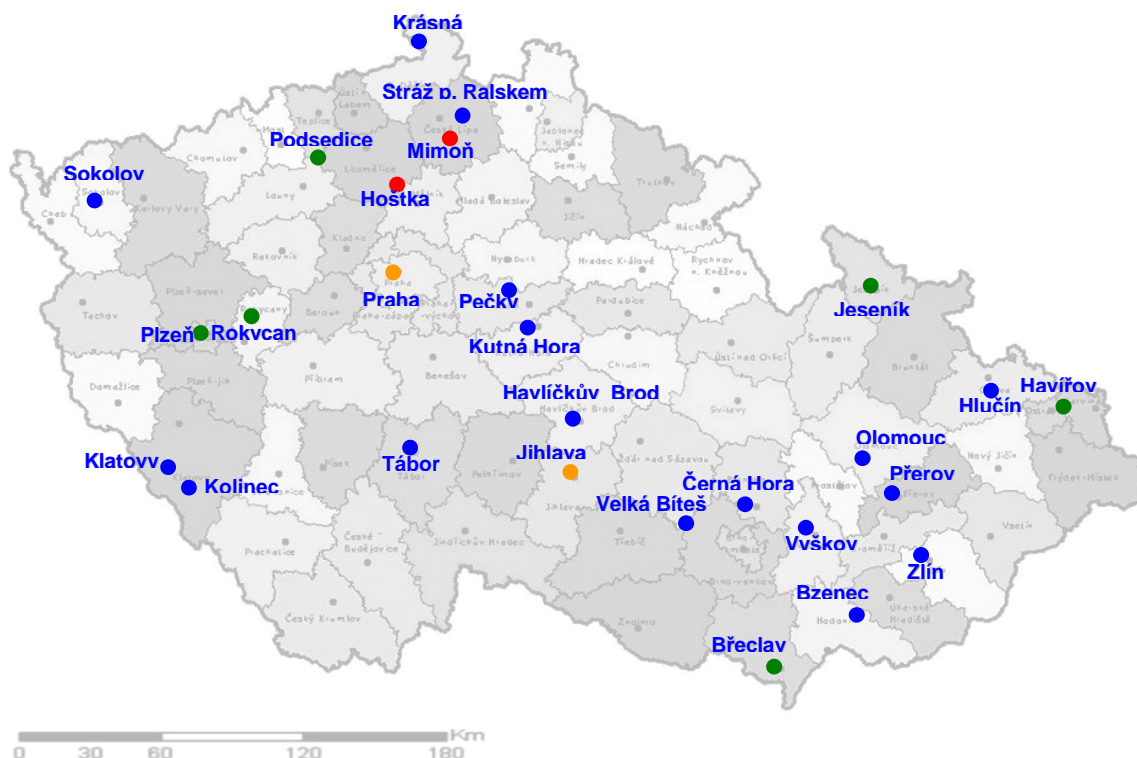
Převážná většina krajanů, zařazených do přesídlovacího programu, byla státními příslušníky Kazachstánu (127 osob), ale zároveň byli do přesídlení zařazeni i rodinní příslušníci, kteří patří k této komunitě, ale z různých důvodů (nejčastěji kvůli odchodu za prací) se v minulosti stali občany Ruské federace (29 osob). Zároveň byl mezi žadateli také jeden státní příslušník Gruzie.

Základním předpokladem pro přesídlení rodiny bylo, tak jako při posuzování žadatelů první vlny, prokázání českého původu alespoň u jednoho z manželů. Český původ byl dokladován především potvrzením krajského spolku – Kulturně osvětového centra Čechů v Aktjubinské oblasti. Zároveň krajané k žádosti o trvalý pobyt přikládali matriční dokumenty (rodné listy, úmrtní listy), nebo jiné dokumenty, z nichž byl český původ patrný.

Z důvodu, že Ministerstvo vnitra nevlastní žádné integrační byty, tak bylo nutné zažádat o poskytnutí bytů jednotlivé obce v ČR. Z tohoto pohledu byla spolupráce s obcemi nezbytná. Proto OAMP začalo zjišťovat aktuální zájem jednotlivých obcí o spolupráci při přesídlování a následné integrace krajanů a jejich rodinných příslušníků z Kazachstánu a to především v oblasti nabídky integračních bytů. Snahou ministerstva vnitra bylo minimalizovat náklady, které by měly obce s přijetím krajanů, a proto navrhlo systém dotací a příspěvků, které mohly obce čerpat za poskytnutí integračních bytů a za přijetí krajanů do obce (viz. kapitola 2.4.3.). Zároveň ministerstvo vnitra neslo veškeré náklady spojené s vlastním přesídlením, tedy náklady na dopravu osob, případně jejich majetku „z domu do domu“ tedy z Kazachstán až do příslušného integračního bytu.

OAMP oslovil přibližně 300 obcí a měst, výsledkem čehož byla dohoda s 27 obcemi a městy, u kterých se podařilo zajistit 47 bytových jednotek, což bylo pro počet krajských rodin dostačující. Rozmístění bytů bylo prakticky po celém území ČR, což bylo pozitivní pro budoucí integraci, neboť soustředění většího počtu krajanů na menší prostor jednak zpomaluje adaptaci na nové prostředí a také by mohlo vyvolat určitou nedůvěru u majoritní společnosti.

Obce, kam byli krajané umístěni. Zdroj Pavel Dymeš, Prezentace

Důvodem, že obce poskytly byty a zapojily se do procesu následné integrace krajanů nebyla jen vidina dotací, ale samozřejmě i snaha pomoci. Pavel Dymeš, jeden z pracovníků OAMP, který měl přesídlení na starosti k tomu říká: „*Oba faktory, tedy získání dotací a snaha o pomoc zde měly své místo. Finanční motivace nebyla tak veliká, aby to obce zviklalo. Bez pozitivního přístupu k principu pomoci přesídlencům, se kterým jsme se na všech úřadech setkali, by finanční prostředky nic nezvládly*“.

Tato slova potvrzuje i starosta obce Hošťka Miloš Gruber, který vysvětluje pro týdeník Respekt proč přijali krajané do své obce: „*Je v tom pragmatismus. Ministerstvo vnitra nám dalo dva miliony na opravu domu, kde přesídlenci zatím bydlí a obec dostane od státu peníze na integraci, což znamená přínos do obecní poklady. To není samozřejmě všechno. Jsou to přece krajané, Češi, kteří se ocitli ve svízelné situaci a rádi jim pomůžeme*“¹⁵.

15 Týdeník Respekt, článek z 17.9.2007 s názvem „*Sladký život pod lípou.*“

Samotný přesun z Kazachstánu do České republiky byl proveden letecky, kdy přímo na letišti pracovníci ZÚ ČR vlepovali do cestovních dokladů vstupní víza. Transport 157 krajanů proběhl ve třech skupinách, kdy první let se uskutečnil dne 26.7.2007, druhý let 12.9.2007 a poslední třetí let 31.10.2007. Skutečnost, že transport bude proveden letecky na úkor České republiky, byla pro krajanů velmi překvapující, neboť se domnívali, že budou muset cestovat tak, jak lidé v první vlně, kteří si cestu z Kazachstánu do ČR zajišťovali a hradili sami.

Po příletu byly skupiny postupně ubytovány v Zařízení služeb Ministerstva vnitra Eden v Herlíkovicích u Vrchlabí. Zde byli krajané mimo jiné informováni o dalším postupu v nejbližších dnech, o sociálním a zdravotním systému apod. Pracovníky OAMP byl krajanům do cestovního dokladu vylepen štítek s povolením k trvalému pobytu¹⁶. Během následujícího týdne po příletu, byly rodiny z Herlíkovic rozváženy pracovníky OAMP do vybraných obcí a umísťovány v integračních bytech..

Všechny integrační byty, do kterých se krajané stěhovali, odpovídaly velikostně potřebám rodin a ve všech případech se jednalo o byty I. kategorie. V řadě případů byly nově upraveny a vybaveny základním vybavením tak, aby po nastěhování byly ihned vhodné k bydlení. V rámci přesídlovací akce si krajané mohli sebou vzít v omezeném množství svůj movitý majetek. Ke každému letu byl zajištěn jeden železniční kontejner, do kterého si mohli naložit bezplatně své věci. Komplikací způsobenou celní procedurou v Kazachstánu dorazily věci s měsíčním zpožděním, což způsobilo, že krajané měli pouze to, co si sebou vzali do letadla, tedy jen věci osobní potřeby. Zde se v mnoha případech projevila solidárnost pracovníků obce i lidí z okolí, kteří poskytli krajanům materiální pomoc i ze svého. Po příjezdu do vybraných obcí byla rodinám poskytnuta sociální asistence. Jednalo se o pomoc v rámci integračního procesu včetně komunikace v ruském jazyce, který byl realizovaný konkrétní osobou vybranou městským, případně obecním úřadem. Hlavním úkolem těchto asistentů bylo usnadnit krajanům jejich začátky v ČR. Jednalo se o různé činnosti od pomoci při přihlášení k pobytu na oddělení cizinecké policie, při registraci u zdravotní pojišťovny, při registraci na úřadu práce, vyřízení sociálních dávek, při zajištění registrace a vstupní prohlídky u lékaře a stomatologa, při nalezení

---

16 Trvalý pobyt byl krajanům udělen v zájmu České republiky dle § 66 odst.1 písm. c) z.k.č.326/99 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

zaměstnání pro práceschopné krajaný, při nástupu dětí do základní školy, či mateřské školky, při výměně řidičských průkazů, při seznamování s regionem, až po pomoc při každodenních potřebách jako je nakupování. V počátcích byly rodiny na asistenční pomoci zcela závislé. Postupem času, jak docházelo k „zabydlování“ byla tato pomoc využívána čím dál méně a nyní, dle sdělení některých asistentek, je již zcela ojedinělá. Výběr asistentů a asistentek byl zcela v kompetenci městských a obecních úřadů, kdy např. město Olomouc a Přerov využilo služeb nevládní neziskové organizace SOZE¹⁷, kde se o krajaný staraly dvě její zaměstnankyně. Město Jihlava jako asistentku oslovilo p. Včelovou, která je zároveň učitelkou ruského jazyka, takže rodinám nejen pomáhala, ale zároveň její členy učila češtinu. To je pravděpodobně ideální kombinace, ale pro asistentku velmi náročná, neboť dle sdělení paní Včelové se musela třem rodinám, které měla na starosti, zpočátku věnovat až osm hodin denně. V dalších městech tuto sociální asistenci prováděli zaměstnanci Městského úřadu, konkrétně Odboru sociálních věcí. Poskytnutí sociální asistence krajanům, byl dalším z rozdílů mezi první a druhou vlnou přesídlení krajanů z Kazachstánu, neboť v první vlně mohli krajané využívat pouze služeb Poradny pro krajaný, která byla zřízena pro pomoc všem přesídleným krajanům a jejich rodinným příslušníkům.

V průběhu následné integrace se objevily dva zásadní problémy. Prvním z nich byly problémy s vyplácením důchodů, respektive opakujících se dávek, které krajanům z Kazachstánu nahradí důchod. Česká republika nemá s Kazachstánem uzavřenou dohodu o vyplácení důchodů, proto bylo při přípravě usnesení vlády č. 124/2006 dohodnuto, že bude vytvořen systém na výplatu těchto dávek, neboť mnoho z příchozích kazašských Čechů nebo jejich rodinných příslušníků je na těchto dávkách existenčně závislých. Přes problémy týkající se vytvoření metodiky pro výplatu dávek je v současné době oprávněným krajanům vyplácena částka 2.500,-Kč, což je zjevně nedostačující. Jiná situace byla s vyplácením důchodů z Ruska, neboť mezi ČR a Ruskem platila dohoda o sociálním zabezpečení z roku 1959, která umožňovala vyplácet důchody přesídlencům i v ČR v případě, že měli na vyplácení nárok. K 31.12.2008 ovšem došlo k jednostrannému vypovězení dohody ze strany ČR, čímž prakticky většina přesídlenců o důchody z Ruska přišla, neboť již nesplňovali jednu z podmínek, pro kterou by přicházelo v úvahu

---

17 Sdružení občanů zabývající se emigranty

pokračování vyplácení důchodů i po skončení platnosti dohody. Ta podmínka byla státní občanství ČR nebo Ruské federace. První možnost, tedy státní občanství ČR nepřichází u krajanů a jejich rodinných příslušníků v úvahu, neboť toto může být uděleno nejdříve po pěti letech trvalého pobytu, samozřejmě v případě, že si o něj zažádají a druhá možnost je vyloučena tím, že naprostá většina přesídlenců je kazašské státní příslušnosti.

Druhým zásadním problémem, který se vyskytl, byla výměna řidičských průkazů. Zde nastala paradoxní situace v tom, že 25 měst tuto výměnu bez problémů provedlo, kdežto dopravní odbor Magistrátu města Havířov a Městského úřadu v Litoměřicích rozhodl, že výměnu provést nelze. Následně po vyžádání stanoviska ministerstva dopravy, které konstatovalo, že výměna je možná i přes drobné nedostatky, které řidičské průkazy vykazovaly, byly průkazy vyměněny u Magistrátu v Havířově, ale u MÚ Litoměřice nikoliv. Tato situace komplikuje přesídlencům život, jelikož omezuje jejich možnosti dojíždět do práce nebo vykonávat profesi řidiče.

Integrací druhé skupiny přesídlených krajanů a jejich rodinných příslušníků se dále věnuji v praktické části této práce.

2.4.3. Náklady na přesídlení kazašských Čechů

Financování přesídlení krajanů v období 1995 – 2001 bylo prováděno podle následujícího schématu:

- na zajištění bydlení ve výši 100 tis. Kč (nájemce bytu) a částku 50 tis. Kč na každou další oprávněnou osobu, která s ním žije ve společné domácnosti,
- na rozvoj infrastruktury obce ve výši 100 tis. Kč na přesídlence (nájemce bytu) a částku 10 tis Kč na každou další oprávněnou osobu, která s ním žije ve společné domácnosti
- dále byly každoročně poskytovány Ministerstvem vnitra finanční prostředky na činnost nevládní neziskové organizace Člověk v tísni, která realizaci přesídlení zajišťovala.

Celkově byla za období od roku 1994 do 2001 vynaložena částka ve výši 67 430 tis. Kč, z čehož na zajištění bydlení bylo vynaloženo 48 800 tis. Kč a na rozvoj obce 18 630 tis. Kč¹⁸.

Na zajištění přesídlení krajanů z Kazachstánu v roce 2007 bylo celkově vyčleněno 31 400 tis Kč. Z této částky bylo 27.548 tis. Kč využito na zajištění bydlení a integrace krajanů a zbylé prostředky byly využity, za účelem financování dopravy majetku a osob, ubytování krajanů v Herlíkovicích atd.

V souladu s usnesením vlády č. 1248/2006 byly finanční prostředky na zajištění bydlení a integrace krajanů rozděleny následovně:

- na zajištění bydlení ve výši 150 tis. Kč na přesídlence (nájemce bytu) a částku 50 tis. Kč na každou další oprávněnou osobu, která bude s přesídlencem (nájemcem bytu) žít ve společné domácnosti,
- rozvoj infrastruktury obce ve výši 150 tis. Kč na přesídlence (nájemce bytu) a částku 10 tis. Kč na každou další oprávněnou osobu, která bude s přesídlencem (nájemcem bytu) žít ve společné domácnosti,
- na jazykovou přípravu ve výši 40 tis. Kč za každou rodinu, která bude ve městě/obci ubytována v samostatném bytě;
- účelová dotace na integraci přesídlenců v prvních šesti měsících pobytu v obci ve výši 36 tis. Kč na každou rodinu ubytovanou v obci,
- finanční příspěvek (tzv. startovné) na první měsíc pobytu ve výši 8 tis. Kč na každou osobu starší 18 let a 4 tis. Kč na každou osobu mladší 18 let,
- jednorázový finanční příspěvek na vybavení domácnosti ve výši 20 tis. Kč na každou oprávněnou osobu, do celkové výše maximálně 80 tis. Kč na rodinu.

Příspěvky na zajištění bydlení a infrastrukturu byly obcím a městům vyplaceny ihned po vydání rozhodnutí ministra vnitra, zatímco ostatní dotace byly vypláceny až po příjezdu krajanů a uzavření nájemních smluv.

---

18 Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

2.5. Dílčí závěr

Návrat krajanů z cizích zemí do České republiky, respektive do Československa začal prakticky ihned po skončení 2. světové války v roce 1945, a ve třech vlnách, s vynucenou 40-ti letou přestávkou způsobenou komunistickou vládou, probíhal až do roku 2007. První reemigrační vlna, která probíhala v letech 1945 – 1950 vycházela jednak z potřeby osídlit pohraničí po odsunutých Němcích a Maďarech a doplnění chybějící pracovní síly, zejména v zemědělství a také jako reakce na sílící tlaky krajanů ze zahraničí. V naprosté většině se jednalo o potomky Čechů a Slováků a jejich rodinných příslušníků, kteří odešli v druhé polovině 19. století do ciziny z ekonomických důvodů. Po nutných přípravách legislativního a organizačního charakteru, dochází k prvnímu organizovanému přesídlení v roce 1947, kdy do konce roku 1950 bylo celkově na území Československa přesídleno 202 526 osob, z toho bylo asi 60 000 osob umístěno na Slovensku.

Při druhé vlně přesídlení, která proběhla v letech 1991-1993 bylo na území České republiky přesídleno 1812 volyňských Čechů žijících v oblastech Ukrajiny a Běloruska, které byly zamořeny radioaktivním spadem z havárie jaderné černobylské elektrárny.

Třetí reemigrační vlna, při které přesídlili kazašští Češi, proběhla ve dvou fázích. První fáze přesídlení se uskutečnila v roce 1995-2001 s názvem „Návrat domů“, při které bylo přesídleno z Kazachstánu 818 osob. Druhá fáze proběhla v roce 2007, kdy byla přesídlovací akce dokončena a bylo při ní přestěhováno 157 kazašských Čechů. Tím prakticky přesídlili všichni potomci krajanů a jejich rodinní příslušníci. Podle informací zůstaly v Kazachstánu pouze čtyři rodiny krajanů, které neměly o přesídlení zájem.

Srovnávat první reemigrační vlnu se dvěma dalšími je velmi obtížné a z důvodu, že proběhly v jiné době a v jiné politické situaci¹⁹, takřka nemožné. Přesto lze nalézt určité rysy, které jsou pro všechny tři akce společné, nebo přinejmenším obdobné. Jestliže pomineme základní faktor, kterým je český, případně slovenský původ, tak jedním z takovýchto rysů je faktor motivační. Můžeme říct, že společným motivačním faktorem pro všechny tři vlny bylo zlepšení ekonomické situace krajanů. U krajanů z první a třetí

---

19 Ačkoliv komunistická strana nebyla ještě v době přesídlování u moci, tak již měla značnou moc a snažila se ovlivňovat průběh celé akce, zejména usídlování krajanů do úrodných a hospodářsky silných krajů podle toho, zda byli členy komunistické strany v zemi odkud přicházeli.

reemigrační vlny je tato motivace hlavní, kdežto u volyňských Čechů sice svou roli sehrála, a to z důvodu prohlubující se ekonomické krize uvnitř ukrajinské a běloruské společnosti, avšak nebyla tou hlavní. Za hlavní lze považovat především motivaci ekologickou, která vycházela samozřejmě z černobylské jaderné katastrofy a s tím spojenou obavou z nebezpečí dlouhodobého setrvávání v ohrožených oblastech. O motivačních faktorech můžeme hovořit i ze strany příslušných vlád, kdy reemigrace krajanů po roce 1945 měla své opodstatnění i v posílení oslabeného poválečného hospodářství, tak zbylé dvě vlny byly založeny na morální povinnosti pomoci potomkům českých předků. Dalším společným rysem může být zajištění bydlení pro krajanů, kdy zejména v první vlně bylo využito uvolněných obydlí po odsunutých Němcích a ve druhé vlně bytových jednotek po vojácích Sovětské armády ve vojenských prostorech Ralsko a Mimoň. To sebou samozřejmě přinášelo komplikace v podobě závisti a nevraživosti ze strany starousedlíků u první vlny krajanů a problémů při adaptaci u krajanů z druhé vlny, z důvodu jejich vysoké koncentrace v jedné lokalitě.

Tak jako existovaly společné rysy, tak samozřejmě existovaly i rozdíly. Jedním ze zásadních bylo udělování státního občanství. Jestliže v případě reemigrantů z první vlny bylo státní občanství udělováno prakticky ihned po překročení státní hranice, tak u druhé a třetí vlny mohli krajané žádat o státní občanství po uplynutí pěti let trvalého pobytu. Rozdílům, které byly mezi přesídlovací akcí z let 1991-1993 a let 1995-2007 lze přisuzovat tu skutečnost, že se spíše jednalo o vyvození poučení z chyb, které vznikly nebo se následně objevily, u přesídlení volyňských Čechů. Ať už se jednalo o již zmiňovanou koncentraci většího počtu krajanů na jednom místě, nebo o zapojení nevládních neziskových organizací při přesídlení kazašských Čechů, případně o přidělení sociálních asistentů z důvodu snadnější počáteční adaptace u poslední přesídlené skupiny krajanů.

Celkově se jednalo o bezprecedentní akce svého druhu, které pravděpodobně již nebudou mít pokračování, jelikož vláda nechystá v budoucnu hromadné přesídlení krajanů, kteří zůstali v zahraničí, a to zejména volyňských Čechů. Tato skutečnost samozřejmě

nesouvisí s hodnocením úspěšnosti přesídlovacích akcí, přesto bych ji pokládal za jeden z velkých nedostatků, který by neměl zůstat kaňkou na jinak velmi úspěšných přesídlovacích programech.

Přesídlením krajanů na území České republiky ovšem přesídlovací akce neskončila, neboť nastala další neméně důležitá část programu a to integrace krajanů v novém prostředí. Integraci krajanů, zejména kazašských Čechů, se věnuji v následující kapitole.

3. Integrace v novém prostředí

Problematika integrace cizinců samozřejmě není v Evropě novým společenským fenoménem. V České republice se však tento jev výrazněji projevil až v první polovině 90. let, kdy v důsledku komplexních celospolečenských změn v roce 1989 došlo k postupnému růstu počtu cizinců, kteří do České republiky přicházeli a z různých důvodů zde chtěli žít.

Na integraci reemigrantů, o kterých tato práce pojednává, je nutné pohlížet ze stejného hlediska, jako na integraci cizinců obecně, neboť i přes rozdílné podmínky přijetí a pomoci ze strany státu, prožívají obdobná úskalí jako ostatní cizinci.

3.1. Integrace cizinců v ČR

Integraci cizinců lze v obecné rovině vymezit jako proces v jehož průběhu dochází ke sjednocení domácího obyvatelstva a cizinců v jednu společnost. Jedná se o proces dvoustranný, který vyžaduje přizpůsobování ze strany cizinců na straně jedné a vytváření podmínek pro integraci cizinců v přijímací společnosti na straně druhé. Integrace cizinců je nedílnou součástí migrační politiky každého státu a je zároveň nástrojem řízení migrace. Ne jinak je tomu také v České republice.²⁰

Vzhledem k tomu, že tato problematika má jen minimální oporu v primárním právu a není tedy možná její větší harmonizace na evropské úrovni, aktivity v jejím rámci spočívají především na jednotlivých členských státech. Avšak s ohledem na skutečnost, že neúspěch jednoho členského státu při realizaci integrační politiky může různými způsoby negativně dopadat na ostatní členské státy, je této otázce věnována pozornost též ze strany EU.

Proces integrace cizinců v České republice je legislativně spjat s usnesením vlády č. 1266 z roku 2000, kterým byla přijata *Koncepce integrace cizinců na území ČR* (dále jen *Koncepce*). Tato koncepce vychází ze *Zásad koncepce integrace cizinců na území ČR* a je každoročně aktualizována tak, aby reagovala na měnící se podmínky ovlivňující integraci. Koordinací této koncepce byl pověřen resort Ministerstva vnitra, který ovšem spolupracuje

---

²⁰ Zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

i s jinými složkami státní správy a nevládními neziskovými organizacemi, neboť se jedná o komplexní problematiku, která vyžaduje zapojení mnoha složek.

Koncepce vymezuje okruh osob jichž se tato strategie týká. Jedná se o cizince s právem pobytu v ČR, což jsou cizinci, kteří mají udělený trvalý pobyt, dlouhodobý pobyt a přechodný pobyt na území ČR s délkou pobytu nejméně jeden rok. Koncepce zahrnuje také občany České republiky a to jak z laické, tak i z odborné veřejnosti ve smyslu výchovného a vzdělávacího působení na zvyšování tolerance a porozumění.

Stěžejní oblasti, kterým je při integraci nutno věnovat pozornost, lze na základě přijaté koncepce vymezit následovně:

- 1) pobytový status
- 2) vzdělání, znalost českého jazyka
- 3) ekonomické zajištění – bydlení, zaměstnání
- 4) sociální zabezpečení, zdravotní a sociální péče
- 5) kultura, tradice, náboženství

Základním rysem integrace cizinců musí být kromě začlenění se do majoritní společnosti, možnost zachovat si vlastní identitu, kulturu, tradice a náboženství. Proces integrace tedy nelze chápat jako asimilaci a je třeba se vyvarovat asimilačních tendencí, zejména v oblasti kultury. **Asimilací** při tom rozumíme postupné včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak, že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky dominantní, přijímané kultury²¹. V současné multikulturní společnosti je podporována zejména integrace cizinců se zachováním znaků své původní kultury, před asimilací, kdy dochází k potlačení původní kultury cizince. Proces integrace cizinců se uskutečňuje za vzájemného a stálého působení a ovlivňování se mezi majoritním obyvatelstvem a cizinci. Podpora integrace imigrantů a jejich komunit musí být zaměřena zejména na mobilizaci a rozvoj vlastních schopností každého imigranta jako nezbytného předpokladu jeho včlenění do společnosti umožňující jeho perspektivní samostatnost a nezávislost.²²

---

21 Brouček a kol., 1991, Český lid č.4, str. 240

22 Komentář k Zásadám koncepce integrace cizinců na území ČR

V souvislosti s každoroční aktualizací koncepce o integraci cizinců byla v roce 2005 stanovena Cílená specifická opatření, která mají sloužit jako klíčové předpoklady úspěšné integrace cizince v podmínkách ČR a to:

- znalost českého jazyka
- ekonomická soběstačnost cizince
- orientace cizince ve společnosti
- vztahy cizince s členy majoritní společnosti.

Nezastupitelnou úlohu při integraci cizinců mají orgány územní samosprávy, jelikož proces integrace probíhá především na úrovni obcí, měst nebo krajů, kdy řada problémů v soužití jednotlivých komunit vzniká zejména v každodenních situacích a vzájemné interakci příslušníků jednotlivých komunit v dané lokalitě. Nezastupitelnost orgánů územní samosprávy při integraci spočívá zejména v jejich bezprostředním kontaktu, znalosti a přehledu o situaci v dané lokalitě i o vztazích mezi jejími obyvateli a komunitami.

3.2. Nevládní neziskové organizace a jejich role při integraci cizinců

Spolupráce s nevládními neziskovými organizacemi vyplývá přímo ze zásad koncepce pro integraci cizinců na území ČR, kde je stanoveno, že vláda podporuje vznik, činnost a rozvoj nejen nestátních neziskových organizací, ale také sdružení imigrantů, církevních a charitativních organizací a vytváří podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců. V komentáři, k této zásadě se uvádí *„Podpora vzniku, činnosti a rozvoje nevládních a církevních a charitativních organizací je nedílnou součástí aktivit státu v oblasti integrace cizinců a rozvoje dobrých vztahů mezi komunitami. Považuje se proto za potřebné, aby činnost nevládních, církevních a charitativních organizací pokrývala řadu služeb ve prospěch imigrantů – např. právní služby, poskytování poradenství a informací, studie a průzkumy, rozvoj nových vzdělávacích metod, podpora řešení vybraných otázek zaměstnanosti, sociální, psychologické, zdravotní a jiné služby.“*

Tyto aktivity a jejich veřejná podpora napomáhají překonávat společenskou izolovanost imigrantských komunit a stávají se tak dobrým základem pro podporu integrace imigrantů i jejich komunit do společnosti. Namátkou uvádím některé z nich.

Charita České republiky – Jedná se o největší neziskovou humanitární organizaci v ČR, jejíž vznik se datuje od roku 1921. Charitu ČR tvoří v současné době 8 diecézních charit, které pokrývají celé území ČR. Jednou z mnoha oblastí v níž Charita naplňuje své poslání je pomoc cizincům na území ČR, kteří se ocitli v těžké situaci. Oddělení migrace, která pomoc cizincům zajišťuje, poskytuje komplex služeb pro cizince žijící na území ČR, které mají přispět k integraci uprchlíků a cizinců do naší společnosti, k zajištění ochrany a přístupu cizinců k základním lidským právům a svobodám, včetně práv politických, hospodářských, sociálních a kulturních. Usiluje rovněž o zajištění rovných podmínek a příležitostí cizinců na trhu práce, ve vztahu k bydlení, vzdělání, ke zdravotní a sociální péči, ke svobodě náboženského vyznání a k podpoře jejich osobní účasti na aktivním společenském životě. Působí také na majoritní veřejnost, kterou informuje o problémech minorit, žijících na území ČR, s cílem zasadit se o podporu prevence intolerance, rasismu, xenofobie a diskriminace cizinců.²³

Sdružení občanů zabývajících se emigranty – SOZE - SOZE je nevládní nezisková organizace, která vznikla s příchodem první vlny uprchlíků do Československa v roce 1990 a oficiálně bylo Ministerstvem vnitra zaregistrováno v roce 1992. Jejím posláním je poskytování pomoci uprchlíkům a dalším kategoriím cizinců, přicházejících do České republiky. Tato pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům a uznaným azylantům v namáhavém procesu integrace do majoritní společnosti. Má své sídlo v Brně a poradci poskytují asistenci v brněnské kanceláři i ve všech azylových zařízeních na území Moravy a Slezska.²⁴

---

23 Zdroj: <http://www.dchbrno.caritas.cz/>

24 Zdroj: <http://www.soze.cz/>

Člověk v tísni - Člověk v tísni je obecně prospěšná společnost, která vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě. Její počátky se datují do května 1992, kdy její zakladatelé realizovali první projekty na pomoc lidem v nouzi ještě pod názvem Nadace Lidových novin. V únoru 1994 se změnil název na Nadaci Člověk v tísni při České televizi, v dubnu 1999 pak byla zaregistrována jako obecně prospěšná společnost. Společnost Člověk v tísni působí prakticky po celém světě, kde realizuje humanitární pomoc, dlouhodobé rozvojové projekty a podporuje snahy o demokratizaci a dodržování lidských práv. Vedle krizové pomoci a rozvojové spolupráce v „méně šťastných“ oblastech světa společnost uskutečňuje rozsáhlé projekty také v České republice. V období 1995-2001 sehrála nezastupitelnou roli při přesídlovací akci potomků českých krajanů z Kazachstánu do České republiky a následně při jejich integraci v ČR. Prostřednictvím zavádění interkulturního vzdělávání do českého školského systému společnost Člověk v tísni podporuje toleranci a respekt k minoritním skupinám²⁵.

Na území České republiky působí několik dalších nevládních neziskových organizací, církevních a humanitárních organizací zabývajících se integrací cizinců jako např. Nezávisle sociálně ekologické hnutí (Nesehnutí), Poradna pro integraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Centrum pro integraci cizinců aj.

3.3. Faktory ovlivňující integraci

Integrace je proces dlouhodobý, který je po celou dobu ovlivňován mnoha faktory. Každý imigrant, který je vytržen ze svého prostředí a doslova přes noc se ocitne v prostředí novém, jinak fungujícím, prožívá kulturní šok. Střetává se s novou realitou a musí zvládnout v poměrně krátkém čase mnoho činností od zajištění si bydlení, zaměstnání, výuky jazyka přes zajištění školy, či školky pro děti. Základní podmínky pro úspěšnou adaptaci jsou zajištění bydlení, zaměstnání, znalost jazyka majoritní společnosti a přijetí obyvateli majoritní společnosti. Jsou to faktory, které se navzájem prolínají a dosáhnutí jednoho je podmíněno splněním druhého. Jestliže imigrant nebude dostatečně ovládat jazyk dané země, bude mít problémy najít zaměstnání a jestliže nenajde zaměstnání

---

²⁵ Zdroj: <http://www.clovekvtsni.cz/>

nastanou mu existenční problémy, které mohou vyústit ve ztrátu bydlení. Jestliže jej nepřijmou obyvatelé majoritní společnosti, uzavře se ve své komunitě, bude cítit nedůvěru k majoritním spoluobčanům a sám bude pro ně nedůvěryhodný.

Pro integraci je důležitá také ta skutečnost, zda se integruje jedinec nebo větší skupina. Integrace jedince probíhá snadněji a rychleji než integrace většího počtu cizinců, zejména zdržují-li se ve stejné lokalitě. Je to dáno zejména potřebou většího počtu pracovních míst, bytů, ale i tím, že ve své komunitě nemá jedinec takovou potřebu dál se integrovat, zdokonalovat svou znalost jazyka. Má to i své výhody zejména v podpoře při řešení vzniklých problémů.

Faktorem ovlivňujícím integraci je nostalgické chování, kterému se málokterý imigrant vyhne. Zejména došlo-li při emigraci k roztržení rodiny, kdy část rodiny zůstala v zemi původu. Nemusí se jednat jen o rodinu, ale i o přátele, prostředí apod. Proto je pro integrující se cizince důležité udržování kontaktu s místem původu, ať již prostřednictvím elektronických komunikačních prostředků, korespondence nebo osobními návštěvami.

Mezi faktory ovlivňující integraci lze zahrnout také způsoby, jakými se cizinci snaží integrovat do společnosti. Integrační strategie, kterou jednotlivci nebo rodiny zvolí jsou různé. Na základě výzkumu integrace kazašských Čechů přesídlených v období 1995-2001 vyčlenil Z. Uherek tři typy integračních strategií: strategii rodinnou, pracovní a příbuzenskou.

Strategie rodinná – podstatou je důraz na rodinu jako svébytnou společenskou jednotku. Rodina je ústředním prvkem, který se začleňuje do nové společnosti. Nejprve si vytváří síť sousedských vztahů uvnitř obce a současně hledá vazby do dalších občanských struktur.

Strategie pracovní – je charakterizována snahou integrovat se do společnosti prostřednictvím pracovního kolektivu. Krajané, kteří zvolili tuto strategii, tráví většinu času v zaměstnání, učí se od spolupracovníků česky, učí se jak nakupovat, které obchody jsou levné a které dražší a postupně se včleňují do společnosti po vzoru svých kolegů.

Strategie příbuzenská – tato strategie vychází s faktu, že všichni příslušníci komunity přesídlenců jsou bližší příbuzní. Některé rodiny mají tendenci zachovávat si toto rodové (příbuzenské) společenství i v České republice.²⁶

Zde je možné předpokládat, že strategie zvolená cizincem nebude pouze jedna, ale že se bude jednat o kombinaci všech tří strategií s tím, že jedna bude dominující.

3.4. Integrace přesídlených krajanů

Krajané, kteří v rámci reemigračních akcí přesídlili do České republiky, procházejí stejnými složitými procesy integrace jako cizinci bez českého původu, kteří jsou dlouhodobě nebo trvale usídlení v ČR. Podmínky pro integraci, zejména v začátcích jsou ovšem rozdílné. Jednak je to dáno objektivními faktory a to původem cizinců a určitou morální povinností státu postarat se o potomky svých krajanů a také faktory subjektivními, jako např. výhodou znalosti českého jazyka nebo vztahu s českou kulturou. Český původ cizinců je předpokladem proto, aby přesídlení bylo posuzováno v zájmu České republiky a tím bylo umožněno, aby na základě usnesení vlády mohly být uděleny výjimky pro udělení trvalého pobytu, uvolnění finančních prostředků na bydlení, integraci apod. Skutečnost, že stát ještě před příjezdem zajistí bydlení, zaměstnání, sociální pomoc v podobě sociálních pracovníků, počátek integrace krajanům značně usnadní. Subjektivní faktory je ovšem nutné brát s rezervou, neboť se jedná o několikátou generaci potomků českých krajanů, kteří již většinou ztratili kontakt s českou kulturou a byli plně asimilováni v zemi odkud přicházejí. Znalost českého jazyka je taktéž u většiny jen částečná, mnohdy i nulová. Tím se stává tato zdánlivá výhoda značně relativní.

Integrace krajanů, kteří ve třech vlnách přesídlili do České republiky, respektive Československa, probíhala poplatně době, kdy bylo přesídlení uskutečněno. V každé době byly vytvořeny jiné podmínky pro integraci v České republice. Integrace krajanů přesídlených v letech 1945-1950 byla ovlivněna jednak celkovou situací po skončení 2. světové války a následně pak nástupem komunistické moci. Integrace volyňských Čechů přesídlených v roce 1991 zase probíhala v euforické atmosféře po znovunabytí svobody.

---

26 Uherek, Valášková, Kužel, Dymeš: Češi v Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky, 2005.

Od těchto přesídlení uplynula dlouhá doba a na základě mnoha provedených výzkumů lze říci, že všichni krajané se do české společnosti již integrovali. V případě potomků krajanů z první vlny, kteří jsou již několikátou generací žijící na českém území, můžeme mluvit o asimilaci.

Od poslední přesídlovací akce, kdy se do České republiky vrátili potomci krajanů z Kazachstánu uplynula podstatně kratší doba, přesto je zřejmé, že integrace první skupiny proběhla taktéž bez větších komplikací o čemž svědčí to, že nejsou známy případy návratu krajanů zpět do Kazachstánu příp. do Ruska.

Některé rodiny přesto provázely při integraci určité problémy, které pramenily např. z jiného pojetí rodiny a rodinného života v Čechách a v Kazachstánu. Po přesídlení byly mnoha mladým rodinám přiděleny byty, čímž se tyto osamostatnily od rodičů. Tuto, pro ně novou situaci, ale mnohé nezvládaly, neboť v Kazachstánu jsou mladí lidé dlouhodobě materiálně závislí na rodičích, a proto nejsou zvyklí žít samostatně. Vyskytly se problémy s přijetím od majoritních obyvatel, kteří krajany dlouho považovali za raritu. Taktéž nedostatečná znalost češtiny byla omezující ve smyslu získání kvalifikovaného zaměstnání. Přestože byla většina schopna běžné komunikace, tak je jejich přízvuk a specifické výrazy a fráze odkazovaly na jejich původ. Dalším problémem při integraci byla změna sociálního statusu, kdy v Kazachstánu, v oblasti kde žili, byli považováni za elitu, tak v Čechách spadli na úroveň téměř sociálních případů.²⁷

Poslední přesídlovací akce, při které přesídlila druhá, poslední skupina kazašských Čechů, se uskutečnila teprve před krátkým časem, takže je předčasné dělat závěry, zda integrace těchto krajanů proběhla úspěšně či ne. Přesto i za tak poměrně krátkou dobu je možno vysledovat určité indicie, které by nasvědčovaly, jak integrace probíhá. Integrací této skupiny se budu zabývat v praktické části této práce. Jedním z důvodů mého zájmu o tuto skupinu je i fakt, že na rozdíl od první skupiny kazašských Čechů se již 4 rodiny vrátily zpět do Kazachstánu.

---

27 Uherek, Valášková, Kužel, Dymeš: Češi v Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky, 2005 s. 168-175.

3.5. Možnosti sociální pedagogiky při integraci krajanů

Sociální pedagogika je disciplína, která se zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru, okrajových skupin, částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti, na utváření optimálního způsobu života v dané společnosti.²⁸

Význam sociální pedagogiky při integraci cizinců je zejména v multikulturní výchově, kdy je utvářen jednak soulad mezi potřebami cizinců a společnosti a dále výchovou k toleranci a ke snášenlivosti majoritních obyvatel k minoritám je utvářen optimální život v dané společnosti. **Multikulturalismus** je chápán jako stav v němž koexistují různá sociokulturní seskupení nebo jako proces tj. dynamická výměna kulturních statků, vzájemného ovlivňování se různorodých kulturních systémů. Je to také společenský cíl, úsilí o vytvoření pluralitní společnosti, která zahrnuje více odlišných sociokulturních skupin a subkultur. Tento cíl je významný z hlediska sociální pedagogiky.

Multikulturní výchova je chápána ze dvou hledisek

- **z hlediska příslušníků majority**, kdy si jednotlivci mají vytvářet způsoby svého pozitivního vnímání a hodnocení odlišných kulturních systémů a na tomto základě regulovat své chování
- **z pohledu minorit**, představuje multikulturní výchova konkrétní vzdělávací proces, který zajišťuje žákům z etnických, rasových, náboženských a jiných minorit takové učební prostředí a vzdělávací obsahy, jež jsou přizpůsobovány jejich specifickým jazykovým a kulturním potřebám²⁹

Přestože krajané, kteří přesídlili do České republiky mají český původ, je nutné si uvědomit, že se jedná o cizince, kteří byli po mnoho generací spjatí s jinou kulturou a v průběhu integrace zažívají stejnou změnu a kulturní šok jako ostatní imigranti. K tomu, aby integrace krajanů probíhala správným směrem je potřeba při integraci postupovat ve smyslu výše uvedených dvou hledisek.

---

28 Kraus, B. a kol. Člověk – prostředí- výchova, Praha, Paido 2001 s. 12

29 Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha, Portál 2005 s. 162

Zde jsou značné možnosti pro působení sociální pedagogiky, respektive sociálního pedagoga, jež splňuje požadavky, které jsou optimální pro vzdělávací proces a pomoc krajanům a imigrantům vůbec. Sociální pedagog v práci s krajany může využívat jednak svých vědomostí společensko-vědního základu, poznatků v oblasti sociální politiky, speciální znalosti v oblasti sociální pedagogika, pedagogika volného času, svých dovedností v sociální komunikaci a diagnostice prostředí a jedince. Velmi důležité při pomoci imigrantům je schopnost empatie, trpělivosti, vlídnosti, tedy osobnostních vlastností osoby, která s imigrantem spolupracuje. Právě to jsou vlastnosti, které by měl každý sociální pedagog mít.

Jelikož profese sociálního pedagoga není doposud zařazena v katalogu prací, využívají znalosti získané studiem sociální pedagogiky zejména pracovníci státních orgánů, ať už se jedná o policisty, pracovníky městských nebo krajských úřadů, nevládních neziskových organizací, kteří přicházejí s imigranty do styku nejvíce a na jejichž přístupu a všeobecných znalostech závisí úspěšná integrace.

Snahou sociálního pedagoga musí být, kromě základní pomoci při zajišťování bydlení, zaměstnání, vzdělání a orientaci v novém prostředí obecně, hlavně podpora imigrantů při rozvoji jejich vlastních schopností tak, aby nečekali jen na pomoc úřadů, ale aby si byli schopni pomoci sami.

Neméně důležité při integraci cizinců je i druhé hledisko, tedy hledisko příslušníků majority. Zde můžou pracovníci státní správy, nevládních a charitativních organizací využít svých znalostí získaných studiem sociální pedagogiky zejména při působení na změnu negativního postoje k minoritám a předsudkům, které jsou v české společnosti, podle mnoha výzkumů, výrazné. Své znalosti můžou využívat zejména při různých přednáškách, besedách a projektech, při kterých se snaží vychovávat k toleranci a ovlivnit postoj majority k minoritám. Bez tolerance a snášenlivosti majoritní společnosti k minoritám nemůže integrace cizinců úspěšně proběhnout.³⁰

---

30 Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha, Portál 2005 s. 157-166; 197-205

3.6. Dílčí závěr

V současném globálním světě, kdy se prolínají různé kultury, je kladen velký důraz na integraci cizinců, jako na nedílnou součást procesu migrace. Ne jinak je tomu i v České republice, která se zejména po roce 1989 stala cílovou zemí pro mnohé imigranty. Integračnímu procesu cizinců v České republice byl dán určitý legislativní rámec vydáním usnesení vlády z roku 2000, kdy byla přijata Koncepce integrace cizinců na území České republiky. Tato koncepce vymezuje oblasti, na které je potřeba obrátit pozornost při procesu integrace. Jedná se především o podporu v oblasti bydlení, zaměstnání, vzdělání, výuky českého jazyka a přijetí imigrantů majoritní společností. Mimo jiné koncepce vymezuje finanční podporu nevládním neziskovým organizacím, které spolu s orgány státní správy zastávají v integraci nezastupitelné místo.

Integrace přesídlených krajanů probíhá ve stejném duchu jako integrace jiných imigrantů, neboť i přes český původ, žili krajané po několik generací na jiném území a v jiné kultuře. Proto je nutné hledět na krajany jako na cizince, kteří prožívají stejné problémy při integraci jako ostatní imigranti. Integrace krajanů je zejména zpočátku zvýhodněna vytvořením lepších startovních podmínek v podobě finanční podpory, zajištěním bydlení či sociální pomoci v podobě sociálních asistentů. Přesto integraci krajanů provázejí problémy od zvládnutí českého jazyka, až po přijetí od majoritního obyvatelstva. Krajané, kteří přesídlili na území ČR v první a druhé vlně se již plně integrovali do české společnosti. U kazašských Čechů, kteří přesídlili v poslední třetí vlně, můžeme o úspěšné integraci hovořit u první skupiny, která přesídlila v období 1995-2001. Druhá skupina přesídlila v roce 2007, což je ještě poměrně krátký časový horizont na hodnocení úspěšnosti integrace. Ovšem na základě jistých indicií je možné určitý směr integrace vyzorovat. O to bych se chtěl pokusit v praktické části diplomové práce.

Jedním z mnoha vědních oborů, které se zabývají migrací a následnou integrací imigrantů je i sociální pedagogika, která našla oblast svého působení zejména při multikulturní výchově a to jak při působení na příslušníky minority ve smyslu pomoci v orientaci v nové společnosti a v jejich procesech, tak při působení na příslušníky majority ve smyslu výchovy k toleranci a snášenlivosti.

II. Praktická část

4. Metodologie

V teoretické části diplomové práce jsem se zaměřil na popis průběhu migrace a reemigrace specifické skupiny cizinců, kteří jsou potomky vystěhovalců z českých zemí. Z hlediska legislativního označení se jedná o „osoby s prokázaným českým původem, žijící v zahraničí“. Všeobecně je užíván pojem „krajané“.

V praktické části jsem se zaměřil na poslední skupinu krajanů, kteří přesídlili do České republiky v roce 2007 z Kazachstánu, v rámci dokončení přesídlovací akce „Návrat domů“. Cílem přesídlení do České republiky byla snaha státu pomoci krajanům, kteří žijí ve velmi neutěšených podmínkách a dát jim určitou naději na kvalitnější život, a zároveň zajistit nápravu škod vzniklých rozdělením krajanské komunity.

4.1. Cíl výzkumu a stanovení výzkumného problému

Mým cílem je tedy zjistit, zda se tento záměr státu podařilo naplnit, zda se krajané integrovali do české společnosti či nikoliv a zda jsou schopni stát se rovnocennými občany a v delším časovém horizontu být pro naši společnost přínosem. Z takto stanoveného cíle jsem formuloval stěžejní výzkumnou otázku, na kterou je třeba hledat odpověď a to

Integrovali se krajané z Kazachstánu do české společnosti?

K zodpovězení této otázky bych chtěl použít kvalitativní přístup, neboť tento mi umožní bližší a hlubší pochopení souvislostí sociálních jevů a integračních procesů, které u této specifické skupiny cizinců probíhají.

V průběhu získávání informací jsem narazil na skutečnost, že čtyři rodiny přesídlených krajanů se rozhodly pro návrat zpět do Kazachstánu, což vzhledem k tomu, že z první skupiny krajanů přesídlených v letech 1995-2001 se nevrátil do Kazachstánu nikdo, bylo zarážející. Z této indicie pro mě vyvstala otázka, zda panují v krajanské komunitě podobné tendence k trvalému návratu do Kazachstánu, případně do jiných zemí. Tuto skutečnost ovšem nelze potvrdit nebo vyvrátit na základě kvalitativního přístupu, neboť úroveň validity takto získaných dat není možné přenést na celou cílovou skupinu.

Proto jsem se rozhodl provést současně s kvalitativním výzkumem i výzkum kvantitativní. Takto získaná data bych chtěl jednak využít pro doplnění informací získaných kvalitativním přístupem, což mi umožní i určité zobecnění pro celou komunitu, a dále k vyvrácení nebo potvrzení následujícího výzkumného problému:

Předpokládám, že v případě návratu čtyř rodin zpět do Kazachstánu se jednalo o ojedinělý jev, a že v krajské komunitě nepanují podobné tendence k trvalému návratu do Kazachstánu.

4.2. Výzkumný soubor

Výzkumným souborem je specifická skupina cizinců s českým původem a jejich rodinní příslušníci, kteří přesídlili v roce 2007 z Kazachstánu do České republiky v rámci dokončení přesídlovací akce „Návrat domů“. Jednalo se o 157 osob, které byly umístěny po celé České republice. Z tohoto důvodu jsem jako kritérium pro výběr výzkumného vzorku zvolil ty krajany a jejich rodinné příslušníky, kteří byli umístěni na území Jihomoravského a Severomoravského kraje.

Pro kvalitativní výzkum jsem zvolil tři rodiny, kdy jedna rodina žije v Jihomoravském kraji a dvě v kraji Severomoravském. Tyto rodiny jsem kontaktoval za pomoci pracovníků nevládní neziskové organizace SOZE a městských úřadů, které v dřívější době pomáhaly s jejich adaptací po příjezdu do ČR.

Respondenty pro kvantitativní výzkum jsem oslovil taktéž cestou pracovníků SOZE nebo městských úřadů. Celkově jsem rozeslal 20 dotazníků, přičemž všechny byly respondenty vyplněny a následně byly zaslány zpět.

4.3. Hlavní metody sběru dat

Jako hlavní metodu sběru dat u **kvalitativního výzkumu** jsem zvolil **strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami**. Z důvodu, že ve dvou případech se rozhovoru zúčastnilo více členů rodiny, přistoupil jsem k metodě **skupinového rozhovoru**, kdy otázky byly totožné, jako při strukturovaném rozhovoru. Scénář otázek jsem rozdělil

do tří oblastí ze života krajanů. Otázky první oblasti se týkaly života krajanů v Kazachstánu, otázky druhé oblasti byly směřovány na rozhodnutí přestěhovat se a na průběh samostatného přesídlení. Třetí oblast otázek se týkala života v České republice a následné integraci. Pořadí a forma otázek byla v průběhu rozhovoru modifikována, případně doplněna podle dané situace a odpovědí respondentů.

Rozhovory probíhaly v domácnostech respondentů, kdy v jednom případě se rozhovoru zúčastnila jedna dospělá osoba, v druhém případě se jednalo o dvě dospělé osoby a jedno dítě a ve třetím případě byly rozhovoru přítomny tři dospělé osoby. Rozhovory probíhaly v českém jazyce, neboť vždy byl přítomen respondent, který ovládal český jazyk v takovém rozsahu, aby rozhovor mohl probíhat. Při položení otázky v případě skupinového rozhovoru jsem nechal odpovídat tu osobu, která odpověděla první a jestliže jsem měl pocit, že by chtěl odpovědět někdo jiný, tak jsem tuto osobu k odpovědi vyzval konkrétně. V mnoha případech na otázku odpověděly všechny osoby.

Při rozhovorech jsem se souhlasem respondentů použil diktafon, na který jsem všechny rozhovory nahrál. Následně jsem zaznamenané rozhovory doslovně převedl do písemné podoby s tím, že jsem přenášený text očistil od dialektu a chyby ve větné skladbě.

V případě **kvantitativního výzkumu** jsem jako hlavní metodu zvolil dotazníkové šetření, kdy jsem sestavil dotazník se 14-ti otázkami, které jsem koncipoval většinou jako uzavřené a polouzavřené. Otázky byly formulovány tak, aby korespondovaly s otázkami uvedenými ve scénáři strukturovaného rozhovoru, zejména v jeho třetí oblasti, týkající se života a integrace v ČR, aby tak mohly doplnit údaje zjištěné v kvalitativním šetření. Dále byly otázky formulovány tak, aby mohlo dojít k vyvrácení či potvrzení daného výzkumného problému.

Dotazníky byly vyhotoveny ve dvou jazykových mutacích a to v češtině a v ruštině (viz příloha 1 a 2). Dotazníky jsem rozesílal poštou po předchozích telefonických dohovorech se sociálními asistentkami nebo s pracovníci městských úřadů. Respondenti v některých případech dotazníky vyplňovali za asistence sociálních asistentek, ale většinou samostatně.

Všechny rozhovory byly prováděny po souhlasu všech respondentů, že se výzkumu zúčastní dobrovolně. Před započtím jsem všem respondentům vysvětlil cíl a podstatu mého výzkumu a také jsem je ubezpečil, že se jedná o anonymní výzkum, a že získaná data budou sloužit jen pro zpracování diplomové práce a nebudou nijak zneužity. Tyto informace jsem uvedl také na začátek dotazníku.

5. Prezentace výsledků a jejich interpretace

5.1. Kvalitativní výzkum

Před prezentací výsledků považuji za vhodné krátce popsat zkoumané rodiny. Z důvodu zachování anonymity jsem každou rodinu označil písmeny A, B, C a v případě, že se rozhovoru účastnilo více členů rodiny, tak jsem tyto označil čísly.

Rodina první - A

Jedná se o nukleární rodinu o pěti členech. Otec 38 let, matka 34 let (A1), starší syn 16 let, dcera 11 let a mladší syn tři roky.

Rodina bydlí ve třípokojovém bytě na sídlišti. V současné době pracuje pouze otec jako řidič. Matka pobírá mateřskou, ale snaží se sehnat práci, což jí znemožňuje to, že nemůže, z důvodu nedostatku místa, umístit syna do mateřské školky. Starší syn navštěvuje prvním rokem střední školu, kde přes týden pobývá na internátě. Po příjezdu do ČR absolvoval devátou třídu základní devítileté školy a to s vynikajícím prospěchem. Dcera navštěvuje šestou třídu základní devítileté školy. Nejmladší syn Maxim je doma se svou matkou.

Členem rodiny, který má české předky je otec. Narodil se v obci Borodinovka, kam se jeho předci přistěhovali začátkem 19. století. Vladimír pochází z pěti sourozenců, kdy kromě jednoho bratra, všichni žijí i s rodinami v České republice. Přestože v rodině mluvili česky, tak si češtinu plně neosvojil a v současné době nehovoří plynně česky. Ovšem po roce pobytu v České republice se mu čeština pomalu vybavuje a nemá problém se dohovět a téměř všemu rozumí.

Matka je ruské národnosti a pochází z města Aktobe (Akt'jubinsk), kam se její rodiče přestěhovali z Kavkazu. Do seznámení s manželem neměla žádný kontakt s lidmi žijícími v Kazachstánu s českými předky. Má dva sourozence, kteří i s jejími rodiči zůstali v Kazachstánu. Do České republiky se chtěli po sňatku přestěhovat již v první vlně. Z tohoto důvodu začala navštěvovat České centrum v Aktobe, kde se učila česky a poznávala českou kulturu. V současné době hovoří velmi dobře česky (paradoxně lépe

než její manžel), ale mrzí ji, že nemůže chodit do zaměstnání, kde by se česky naučila lépe. Rodiče s jejím přesídlením do ČR souhlasili a velmi ji podporovali. Vysvětlovala to příslovím, které jí říkal otec „*Ryba hledá kde je hlubší a člověk hledá kde je lepší*“.

Rodina druhá - B

Jedná se o nukleární rodinu o třech členech. Otec 31 let (B1), matka 33 let (B2), dcera 10 let (B3). Rodina v současné době bydlí v podkrovním dvoupokojovém bytě ve starší bytové zástavbě. V současnosti pracují oba dospělí, kdy matka pracuje jako pomocná síla v laboratoři a otec pracuje jako pomocný zedník. Dcera navštěvuje třetí třídu základní devítileté školy.

Členem rodiny s českými předky je matka. Narodila se a žila v Kazachstánu ve městě Aktobe. V obci Borodinovka, kam přišli její předci z Čech přes Ukrajinu začátkem 20. století, žila její matka s babičkou, ale matka se po sňatku přestěhovala do Aktobe. Do České republiky přicestovali společně s bratrem a matkou, ovšem po příjezdu byli tito umístěni do jiné obce v ČR. V rodině se většinou mluvilo rusky, takže češtinu před příjezdem téměř neovládala. I když jak uvedla, určitě základ češtiny měla, neboť již od začátku pobytu v ČR se jí čeština začala vybavovat a v současné době jí čeština nedělá problémy.

Otec je národnosti ruské a pochází taktéž z města Aktobe. Vystudoval střední školu s maturitou, ale pracoval jako řidič nákladních vozidel. Český jazyk se před přestěhováním nikdy neučil a taktéž v současné době mu činí velké potíže. To vidí také jako hlavní důvod proč nemůže změnit povolání. Práce pomocného zedníka na stavbě mu nevyhovuje a chtěl by ji změnit. V Kazachstánu zanechal matku, která s nimi odmítla do ČR odcestovat. Matka je vdova a skutečnost, že zůstala v Kazachstánu sama, je pro něj celkem skličující.

Dcera před příjezdem do ČR neovládala český jazyk, a proto po příjezdu nastoupila do druhé třídy, tedy o stupeň níž, než kam měla dle svého věku nastoupit. Češtinu si v poměrně krátké době velmi dobře osvojila a v současnosti hovoří plyně bez přízvuku.

Rodina třetí – C

Jedná se o tří generační rodinu, která bydlí rozděleně ve dvou třípokojových bytech v jednom domě. Jeden byt obývá matka 58 let (C1) se synem 38 let, a druhý její dcera 35 let (C2) se svou rodinnou – s manželem 40 let (C3), synem 17 let a dcerou 5 let.

České předky má nejstarší členka rodiny, oba její rodiče pocházeli z českých rodin. Má ještě několik sourozenců, z nichž většina žije v ČR. Pouze jedna sestra zůstala v Rusku. V rodině se mluvilo hodně česky, takže češtinu ovládá velmi dobře i když někdy hledá ten správný výraz. V její pozdější rodině ovšem češtinu moc nepoužívali, takže její dcera češtinu před příjezdem neovládala, ale v současné době všemu rozumí a je schopna se bez problémů domluvit. Její manžel je národnosti ruské a před příchodem do České republiky se s českým jazykem nesešel, takže češtinu neovládal. Po roce pobytu v ČR je již schopen se částečně domluvit. Jejich syn navštěvuje 9. třídu základní školy a v současné době řeší, na jaké škole bude pokračovat dál ve studiu. Rád by pokračoval na nějaké ruské škole, neboť český jazyk je pro něj těžký. Všem sice rozumí a vše chápe, ale přesto se ještě neumí dobře vyjadřovat. Nejmladší členka rodiny dcera chodí do školky a velice se jí tam líbí. Česky již mluví velmi dobře.

V současné době pracuje jen jeden člen rodiny a to dcera, takže se potýkají s finanční tísní, což se projevilo častým zmiňováním během rozhovoru. Nejstarší členka rodiny matka v současné době čeká na vyřízení důchodu jak z Kazachstánu, tak z Ruska, kde také pracovala. Do současné doby nemá představu, kdy by to mohlo být vyřízeno. Syn, který bydlí s ní ve společné domácnosti je invalida, ale nepobírá žádný invalidní důchod, takže rodina žije pouze ze sociálních dávek. Rodina dcery je na tom obdobně, neboť peníze do domácnosti vydělává jen ona, kdy pracuje jako dělnice. Manžel již rok nepracuje a v současné době nepobírá žádné sociální dávky. Ze začátku pracoval jako řidič kamionu, ale po neshodách se svým kolegou dal výpověď. Od té doby nemůže sehnat práci, což přisuzuje hlavně tomu, že neovládá dobře jazyk. Práci se pokouší neustále sehnat, ale bezvysledně.

5.1.1. Analýza rozhovorů

Začátky rozhovorů byly směřovány na život v Kazachstánu, který respondenti shodně popisovali jako velmi těžký.

A1: *„V Kazachstánu byl velmi těžký život, tam vlastně nic nefungovalo, my jsme měli štěstí, že jsme měli práci, ale i tak to bylo každý den těžší a těžší.“*

C1: *„Ten život tam byl opravdu těžký, tam člověk nemohl najít práci a ani jste nedostali žádné peníze od státu.“*

Problémy byly zejména v oblasti zaměstnanosti, kdy při přijetí do pracovního poměru byli upřednostňováni původní kazašští obyvatelé.

C1: *„Dřív ty ženy, ty Kazašky, vůbec nikde nepracovaly, tam pracovali jen muži. Ženy je pak vyhlížely a byly doma. V obchodech pracovaly Rusky a ony nikde nepracovaly, ty ženský, málo, málo pracovaly. Potom najednou chtěly pracovat a nás potom trošičku „přizdímalí“. Potom všechny pracovaly a my už ne. Potom brali jen Kazašky a nás ne. Strašné to tam bylo s tou prací“.*

B2: *„...když jsme žádali o práci, tak radši vzali Kazacha než nás.“*

V případě, že krajané práce měli, tak přesto finanční prostředky nepokryly životní náklady a většina obyvatel měla i další zdroj příjmů a snažila se o samozásobitelství, zejména pěstováním zemědělských plodin, chováním drůbeže, prasat.

A1: *„Pracovala jsem v drůbežárně u malých kuřátek a měla jsem rizikový příplatek za práci v horku, ale přesto jsem pobírala moc málo asi 12. 000 Tengy, což je asi 100,- USD. Manžel vydělával asi v přepočtu 200,- USD. Jiné příjmy jsem neměli. Na děti jsem nic nedostala, jen jednou za narození nejmladšího syna jsem dostala asi 150,-USD. Abychom ale mohli žít lépe, tak manžel dělal i v noci, rozvážel našim autem lidi, abych mohla dát dětem co potřebují a abychom neměli hlad. Aby děti si mohly koupit bonbony a taky aby mně nebylo stydno“.*

B2: *„Zahrádku jsme měli, to tam mají skoro všichni.... Žádná zvířata jsme ale neměli. Babička mívala krávu, ale my ne.“*

Dalším velkým problémem bylo osamostatnění mladých rodin od rodičů. To bylo způsobeno zejména tím, že prakticky nebylo možné pořídit si vlastní byt, ale také tím, že mnoho mladých rodin bylo závislých na rodičích i finančně. Někteří krajané to řešili přestěhováním do Ruska, kde měli větší šanci práci sehnat.

A1: „My jsem bydleli po svatbě od roku 1991 střídavě u mých rodičů, u manžellových rodičů a nebo jsem bydleli v bytě švagrové, která byla sama a tak se na krátký čas přestěhovala k rodičům. V roce 2003 jsme si koupili byt. Velmi nám pomohli rodiče, moc nám pomohli, protože byt stál 3.000,- USD a to bychom nezvládli. Když vám ale pomůžou rodiče tak to jde.“

B2: „Já jsem v Kazachstánu vlastně nepracovala, protože nebyla práce a manžel pracoval jen krátce. My jsme nedostávali žádnou podporu, žádné peníze od státu a tak nás živila maminka. Když byl manžel pořád nezaměstnaný, tak jsme odjeli do Ruska na Sibiř. Tam práce byla a jen ze začátku tam bylo těžko, než jsme si zvykli. Já jsem vydělávala asi 10.000,- Rublů (asi 280,- Eur) a manžel asi 25.000,- Rublů (700,-Eur), což bylo celkem dost. Bydleli jsme, ale v takové ubytovně v jedné místnosti, které měla 12 m², to bylo pro tři hodně málo.“

Respondenti se vyjadřovali také k volnočasovým aktivitám, které se prakticky omezily jen na navštěvování Českého kulturního centra v Kazachstánu.

B2: „Já jsem nikdy nebyla na dovolené a manžel také ne. Když jsme se přestěhovali do Ruska, tak jsme chtěli jezdit za maminkou do Kazachstánu a to by byla naše dovolená.“

A1: „Za manželství jsem měla jednu dovolenou. Když jsem čekala nejmladšího syna, tak rodiče potřebovali jet na Kavkaz navštívit své rodiče, tak jsem jela s nimi. Koníčky jsme neměli vůbec, protože nebyl čas. Potom jsem chodila do Českého kulturního centra v Aktobe, tam jsme se učili česky, udržovali jsme českou kulturu, šili kroje a tak.“

Udržování českých tradic, zvyků a obyčejů bylo u respondentů rozdílné, spíše si je vybavovali z dob dětství, kdy tradice dodržovali jejich prarodiče. To bylo dáno jednak tím, že se jednalo o několikátou generaci českých přesídlenců a také tím, že se jednalo o smíšené rodiny, tedy že jeden z manželů byl jiného, než českého původu.

C1: „My jsme nikdy Vánoce neměli, žádné dárky jsme si nedávali. Před Novým rokem, já nevím co to bylo, jestli Vánoce nebo co, moji rodiče vždycky udělali zabíjačku, zabili prase, tele a pak dělali klobásky. Potom se všechny ty české rodiny potkaly a začaly se bavit, tancovalo se a tak, prostě aby jim bylo pěkně. Ale nevím co to bylo.“

B2: „Tradice jsem moc neudržovali, jen jsme vařili nějaká česká jídla. Ostatní zvyky jsme udržovali jen dokud byla babička naživu. To jsem třeba měli Vánoce, kdy jsem si dávali dárky. Potom, ale když umřela, tak jsem je už nedrželi.“

A1: „Maminka manžela vždycky udržovala Štědrý večer, Nový rok. Ona udržovala oba svátky i Velikonoce. To jsem se vždy setkali všichni. Jinak byl s udržováním tradic problém. Lidé co uměli česky, tak ti už odjeli do ČR před deseti lety a zůstali většinou mladí, kteří nevědí přesně jak mluvit česky a žádné české tradice už neudržovali.“

Obdobně to bylo s udržováním českého jazyka, kdy u nynější generace byl kontakt s českým jazykem spíše okrajový a to zejména v dětství respondentů. Proto byla následná znalost českého jazyka v dospělosti minimální. Pouze u nejstarší respondentky byla znalost jazyka na vyšší úrovni, neboť jej v mládí aktivně používala při komunikaci se sourozenci a rodiči.

B2: „Když jsem byla malá, tak babička, maminka a všechny tety mluvily česky. Já jsem pořád slyšela a tak jsem jim rozuměla, ale jen rozuměla. Já jsem moc nemluvila....., když mi maminka něco chtěla říct tak, aby to nikdo nevěděl, tak mi to říkala česky. Když jsem byla malá, tak jsem tomu rozuměla.“

C: „Když jsem byla mladá, tak jsem mluvila hodně česky. Doma se sestrami a rodiči jsme mluvili pořád česky. Když jsem se potom vdala, tak už ne, protože manžel byl Rus a to už nešlo.“

Důvodů k odchodu z Kazachstánu bylo několik. Společným pro všechny respondenty byl důvod ekonomický, ale u některých nebyl uváděn jako hlavní.

A1: „Hlavní důvod byly děti, aby se měly lepší a aby došly dál než my, aby měly lepší život. Tam nebyla žádná budoucnost.“

C1: „Mojí rodiče, když ještě žili, pořád říkali, abychom se vrátili. Oni tady měli kořeny, ale už to nestihli, umřeli v Kazachstánu. Chtěli jsme bydlet ve vlasti našich předků.“

C2: „Důvodem bylo taky to, že jsme tady dostali byt. V Rusku ani v Kazachstánu bychom byt neměli. Tam je to drahé.“

B2: „Hlavní důvod byl ten, že jsme se chtěli mít lepší. V Rusku nebo v Kazachstánu bychom si nikdy nekoupili byt a taky s prací by byl pořád problém. ....samozřejmě důvodem byla, taky lepší budoucnost naší dcery, ale ono to všechno souvisí.“

Dalším důvodem, který přispěl k rozhodnutí přesídlit do České republiky, byl zvyšující se nacionalismus a nevráživost ze strany původních kazašských obyvatel, se kterým se setkali všichni respondenti.

B1: „Kazaši nám pořád říkali, že jsme přišli z Ruska a tak jsme cítili, že nás tam nechtějí. Hlavně když jsme žádali o práci, tak radši vzali Kazacha než mě. Taky na úřadě jsme cítili, že se k nám chovají jinak, hůř než ke Kazachům.“

B2: „Já kazašsky nemluvím a ani nerozumím, můj manžel rozumí jen trochu a tak to byl problém. Oni sice rozuměli rusky, ale nechtěli tak mluvit.“

A1: „Tu nevráživost jsme pociťovali hlavně u té mladší generace Kazachů“

C3: „Byla tam špatná atmosféra, lidi se ztráceli a nikdo nevěděl kam. Ve větších městech to bylo lepší než například na vesnici.“

C1: „Oni ti Kazaši byli zlí, oni vás klidně mohli zabít. Já jsem se hodně bála. Pracovala jsem jako kuchařka a když jsem chodila do práce tak jsem měla velký strach,....., ale zase všichni nebyli špatní. Ale ti mladí, ti byli takoví jiní. Mého syna jednou zbili, když šel do školy a potom i když se vracel domů. Potom si pořídil psa vlčáka a chodil s ním, potom se ho už báli a dali mu pokoj.“

Informace o možnosti přesídlit do České republiky ve druhé etapě získali od svých rodinných příslušníků, kteří již v České republice bydleli. Prvotní impuls k přesídlení byl u většiny respondentů již v období 1995-2001, kdy odešla většina krajanů. V té době, ale na ně nevyšla řada, jelikož si nestihli vyřídit potřebné dokumenty.

A1: „To, že zase bude pokračovat přesídlení jsme zjistili od bratra manžela, který se do ČR přestěhoval už před deseti lety. My jsme chtěli jít už tehdy, ale měli jsme nějaké problémy s papírama a tak na nás nevyšla řada.“

B2: „První informaci jsme měli hned na začátku 90. let minulého století. To jsem byla ještě mladá a maminka se chtěla přestěhovat do České republiky už tehdy. Oni nám řekli, že už to nejde, a že budeme přestěhovaní později. Jenže dlouho se nic nedělo a já jsem se mezitím vdala a pak jsme odjeli do toho Ruska. Potom nám volala maminka, že je zase možnost přestěhovat se do ČR.“

Po rozhodnutí přesídlit do ČR se setkali s rozdílnými reakcemi svých přátel a svého okolí. Jedněmi byli zrazováni od úmyslu přestěhovat se, ale většina je podporovala. Celkově přesídlení nevyvolalo v Kazachstánu nějakou odezvu. Pouze při vyřizování potřebných dokumentů se někteří setkali s byrokracií, což ale nevnímali jako odplatu za to, že Kazachstán opouštějí.

A1: „To, že jsme odjížděli nikoho v Kazachstánu nezajímalo. Jen když jsme podali žádost na pasy, tak jsme potřebovali rodné listy a my máme ještě rodné listy SSSR. Já mám zelený, manžel má červený a oni nám řekli, že potřebujeme úplně nový modrý, protože odjíždíme úplně z Kazachstánu a tomu jsem vůbec nerozuměla. Ten dokument mám přece od doby, kdy jsem se narodila. Přátelé nás podporovali, ale byli i jiní, kteří říkali, že se tam nemusí jet, nikdo Vás tam nečeká, nikdo Vás tam nepotřebuje. No byli takoví. Já jsem ale na to bylo hrdá, že mé děti dostanou takovou šanci. Já jsem se jich hned zeptala, že kdyby měli takovou šanci odjet někam, kam jedu já, jestli by jeli? Oni to nedávali najevo, ale já jsem cítila, že trošku závidí.“

Při přesídlení bylo omezeno množství majetku, který si s sebou mohli krajané vzít. Proto byli nuceni většinu svého majetku prodat. Ten prodali většinou pod cenou nebo jej rozdali, protože každý věděl, že odjíždějí natrvalo, a že majetek prodat musí.

C2: „Oni všichni věděli, že jedeme pryč, a že budeme muset všechno prodat. Tak čekali až na poslední chvíli a pak jsme to museli prodat za málo peněz.“

B1: „Moc toho nebylo co jsme si vzali, ale my jsme stejně moc věcí neměli, protože by byl problém to dovézt už z Ruska. Tak jsme si vzali osobní věci, nějaké hrnce, kuchyňské potřeby a tak.“

C1: „To bylo stejné i v Kazachstánu. Tam taky nechtěl nikdo nic koupit, čekali až to bude zadarmo.“

Informovanost o České republice před přestěhováním byla u respondentů rozdílná. Většina získávala informace od rodinných příslušníků, kteří přišli do ČR již v první etapě, někteří se na život v nové vlasti připravovali již při organizaci první etapy přesídlení a někteří si Českou republiku spojovali do určité doby pouze se sportem. Informace o České republice předávali také pracovníci OAMP, kteří přesídlení zajišťovali.

C1: „My jsme si hodně volaly se sestrou a ona mně brečela pořád do telefonu, že jí je smutno, abychom přijeli. Ona říkala, že je to tady lepší, akorát, že jí chybíme my.“

A1: „.....už když jsme chtěli jet prvně, tak jsem začala chodit do Českého kulturního centra a začala jsem se učit češtinu a taky jsem se tam dozvídala, jak to v Česku je. Potom jsme tady měli už sourozence od manžela a ti nám říkali co a jak, ten kontakt jsme měli, dá se říct pořád, taky od českých úřadů.“

B1: „Než jsem se seznámil se svou ženou, tak jsem o ČR moc nevěděl, jen že hrajete hokej. Ani ty informace jsme moc neměli...“

Po příletu do České republiky byli krajané, po týdnu stráveném v hotelu Eden v Herlíkovicích, umístěni do předem vybraných lokalit a obydlí. Vybrané lokality se nacházely po celém území, takže v mnoha případech došlo k roztrhání rodin a to z důvodu nemožnosti zajistit více bytů v jedné lokalitě. To se týkalo také dvou rodin respondentů, kdy u rodiny B došlo k umístění maminky a bratra do jiné obce ve stejném kraji a u rodiny C byl umístěn syn se svojí rodinou do Severočeského kraje, tedy na opačné území ČR. Toto respondenti nesli těžce i když důvod rozdělení chápali.

B2: „Nás se nikdo neptal kam bychom chtěli jít, ale my jsme věděli, že to záleží, kde budou volné byty. Já mám maminku a bratra a ti přijeli s námi do ČR, ale bydlí v jiném městě. To mě hodně vadí, protože je moc nevidím a taky kdyby bydleli tady, tak je to jednodušší jak pro nás, tak pro ně. My třeba nikam nemůžeme jít, protože nemá kdo hlídat naši dceru. Já pracuji na tři směny, tak by to bylo lepší. Toto, že nás rozdělili mě hodně mrzí.“

C1: „My jsme si nemohli vybrat kde chceme bydlet a s kým, já naštěstí bydlím s dcerou v jednou domě, tak je to dobré, ale můj syn i se svou rodinou bydleli na opačné straně republiky a to bylo hodně špatné jak pro nás, tak hlavně pro něho. Já vím, že by bylo těžké najít tolik bytů v jednom městě a práci pro všechny, a tak to i chápu.“

Rozdělení rodin vyústilo v případě rodiny C k tomu, že se syn i s rodinou vrátil zpět do Ruska.

C2: „Můj bratr se i s rodinou vrátil zpátky do Ruska. On bydlel daleko od nás, ale tam nebyl šťastný a tak odtud odjel i s rodinou a nějakou dobu bydleli tady u nás. Kdyby on žil s námi tady, tak by tu zůstal.“

C1: „To je právě hrozné, když zůstane někde sám. On tady bydlel asi dva měsíce, ale oni tam všechno nechali, peníze nebyly a my jsme se museli o všechno dělit a to dlouho nešlo.“

Počátek integrace byl krajanům usnadněn přidělením sociální asistence v podobě osob, které rodinám pomáhaly překonat prvotní adaptační problémy. V případě respondentů se jednalo o pracovnice SOZE a pracovnice Městského úřadu, oddělení sociální péče. Ta pomoc se týkala prakticky všech oblastí běžného života od zajišťování škol pro děti, přes návštěvy u lékařů, sociálních úřadů, až po nakupování. V úzké spolupráci s jinými státními organizacemi zajišťovali respondentům práci. V současné době jsou již rodiny soběstačné a pomoci využívají minimálně.

A1: „Oni nám pomáhali strašně moc. Například moje první návštěvy sociálky byly strašné. V Kazachstánu jsem nikdy nechodila po takových úřadech, protože tam nic nebylo a nemělo to cenu a nic bychom stejně nedostali. Pak jsem tady dostala hromadu papírů, které jsem měla vypsat a to 2x až 3x. To všechno dělala slečna ze SOZE. Ted' už ale chodím sama a všechno zvládnou sama. Na magistrátu je oddělení pro cizince a tam pracuje paní a ta nám pomohla také hodně a pomáhá dodnes. Pomohla nám např. s prací pro manžela.“

C2: „Pomáhali nám z MÚ hodně, hlavně zařizovali ty věci na začátku, školku, práci, sociální dávky a tak.“

C1: „My jsme nevěděli ze začátku co máme dělat a kam jít. To nám pomohli hodně. Ted' už to zvládáme sami a už je moc neotravujeme.“

Před příjezdem do ČR byly zajištěny ve spolupráci s obcemi byty, kam se krajané nastěhovali. Současně byly uvolněny prostředky na výbavu bytů, ovšem způsob použití těchto peněz byl různý, což vyvolalo u některých respondentů určité zklamání. Taktéž přístup měst byl rozdílný. Např. město ve kterém žije rodina A, jí věnovalo jako dar 40.000,- Kč, což jiná města „svým“ krajanům neposkytla.

B1: „Ano, byt máme od města, ale je takový, jak bych to řekl, on je podkrovní, takže v létě je tu horka a v zimě zima. Taky by si sem manželka chtěla dát na okna záclony, ale to nejde.

B2: „Od státu jsme dostali jenom něco s tím, že pak dostaneme 20.000,- Kč na osobu, ale ty jsme nedostali. Když jsem se potom ptala, kde jsou tak nám řekli, že ty peníze dostala radnice a ta nám za to vybavila tento byt. No, ale nás se nikdo neptal co máme sebou, tak nám koupili třeba kuchyňské hrnce, povlečení atd. No, ale my jsme to už měli, tak jsme ty peníze mohli použít na něco jiného. Máme dvoupokojový byt a já bych si třeba chtěla koupit do obyváku rozkládací gauč. Oni nám koupili postel, která je přes celou místnost a nedá se složit, takže tady nemůžeme ani sedět, přijímat návštěvu. Já jsem říkala, že si koupím gauč sama, ale byl problém kam vrátit tu postel. Naše bude až po pěti letech a na radnici nám řekli, že ji nemůžou vzít zpět, protože nemají místo, kde by ji uskladnili, tak nevím.“

A1: „Město nám pomohlo velmi, dostali jsme hned tento byt. Když jsem sem přišli, tak jsme měli jen postel, stůl a židle a dvě křesla, pak jsme dostali peníze 80.000,-Kč od státu a od města 40.000,-Kč. Pak jsme si koupili to ostatní, mrazák, pračku, televizi, počítač. To bylo hodně peněz, to nám velmi pomohlo. Museli jsme vždy doložit účtenky, že je všechno v pořádku.“

C2: „S byty jsme spokojeni moc. V Kazachstánu bychom byt nikdy nedostali. Ano dostali jsme peníze asi 24.000,- Kč. na nás a děti. Pak jsme dostali peníze na zařízení bytu. To jsme chodili s někým z městského úřadu a oni říkali toto koupíme a když jsem řekla, že se nám to nehodí nebo nelíbí, tak oni řekli, že dobře, ale zítra už nic nebude. Kdyby nám ty peníze dali v hotovosti, tak bychom si koupili něco jiného a určitě levnějšího. Počkali bychom na slevy.“

Jedním ze stěžejních prvků integrace krajanů je znalost českého jazyka. Všichni respondenti uvedli, že neznalost jazyka majority byl v počátcích největší problém.

A1: „Těch problémů bylo určitě víc, ale já si myslím, že asi největší byl ten jazyk, ale teď už je to lepší.“

Respondenti od příjezdu navštěvovali kursy českého jazyka, případně lektoři chodili přímo do domácností po dobu tří měsíců. Pohledy na výuku ze strany respondentů byly rozdílné. Někteří jakoby čekali, že je češtinu naučí učitelé bez své snahy,

C1: „K nám chodila učitelka češtiny. Ona k nám musela chodit 3 měsíce. To jsem ale nevěděli. Kdybychom to věděli, tak jí řekneme, aby chodila každý den. Tak chodila jen 3x týdně.“

jiní si stěžovali na nekvalitní výuku s tím, že se raději učí sami a to zejména v pracovním kolektivu.

B2: „My jsme navštěvovali kurs češtiny, ale moc nám to nepomohlo. Někdy jsem tam musela překládat těm ostatním žákům, co paní učitelka chce, protože ona neuměla rusky. Moc jsme se nenaučili, ale učíme se sami. Mně hodně pomáhá, že jsem v práci a tam musím mluvit česky. Čím déle jsme tady, tak se mě čeština vybavuje mnohem víc.“

Respondentka z rodiny A naopak výuku češtiny pokládala za vyhovující, což mělo souvislost především s jejím přístupem, neboť češtinu se učila již před příjezdem do ČR a teď se snaží, aby se v rodině mluvilo česky.

A1: „Já jsem se učila česky už v Kazachstánu. Sama jsem pak doma nahlas četla knížku v češtině o nějakém politikovi, ani nevím o jakém, ale jen proto, abych se naučila vyslovovat. Tady to pak bylo lehčí s tou výukou.....Já se starám o to abychom mluvili doma česky, protože já sama chci mluvit česky.“

Nejlépe výuku češtiny zvládly děti, které komunikují v češtině bez větších problémů a mluví takřka bez dialektu. Dospělí jsou po roce pobytu schopni běžné komunikace, ovšem komunikují se silným dialektem a v česko-ruském jazyku. V domácnostech používají všichni jako hlavní jazyk ruštinu.

A1: „Dcera mluví velmi dobře. Velmi jí pomohlo, že když jsme přijeli, tak šla za měsíc do školy a paní ředitelka jí poslala za paní učitelkou, která se zabývala logopedií.“

B2: „.....dcera neměla problémy, za chvíli se naučila řeč. Ona je ještě malá, takže jí to jde líp. Doma mluvíme rusky, je to pro nás takové přirozené.“

Jako nejdůležitější faktor integrace je pro většinu respondentů stálé zaměstnání a pravidelný příjem. Taktéž ostatní faktory jako je znalost jazyka, bydlení, přátelé, koníčky, přijetí od majority považují za důležité, ale práci stavějí na první místo.

C2: „Nejdůležitější je mít práci, když máte práci, tak pak máte peníze, kamarády v práci, učíte se jazyk a tak.“

A1: „Nejdůležitější je mít práci, alespoň jeden z rodiny aby ji měl, ale důležité je taky mít kamarády, umět jazyk. Ono to všechno souvisí.“

Přijetí od majoritního obyvatelstva je jednou z podmínek úspěšné integrace. Respondenti vesměs uvádějí, že přijetí jak ze strany úřadů, lidí z okolí bydliště, tak v zaměstnání bylo kladné. Přesto někteří mají pocit, že je lidi z okolí stále považují za Rusy, a proto si od nich drží odstup.

A1: „Přijali nás tady velmi dobře. Když jsme se nastěhovali, tak jsme samozřejmě nikoho neznali, ale časem se to změnilo. Myslím, že hodně pomohlo to, že máme malého syna a ten se pořád na každého směje. Jednou jsme šli se synem ven a potkali jsme takového starého pána, který tady bydlí, a který byl pořád takový zamračený. No a syn na něho zavolal „Ahoj dědečku“, no a ten byl velmi překvapený a od té doby se na nás jen usmívá. Ale i ostatní lidé se k nám chovají velmi pěkně a je jedno, jestli jsme na úřadě nebo v obchodě.“

C2: „No víte, vy tady máte takovou politiku, když tady tehdá přijeli ti Rusi, tak vy to nemůžete zapomenout. Víte my jsme byli v Kazachstánu cizí a teď jsme tady taky cizí. Když jsem šla do nemocnice, tak jim říkám, že se jmenuji Z...na (ruské jméno) a že po mamince jsem S.....ová, no a pak jsem slyšela, jak sestra říká, to je ta Ruska. Tak jsem se vrátila a říkám „ Ne, já jsem Češka!“ no a ona říkala, že jo jo jistě. Tak ironicky. No já ten odstup cítím. Většina jsou ale hodní lidi. Když jsem ležela v té nemocnici, tak tam byli velmi hodní lidi.“

Důležitým faktorem integrace je, mimo obecného přijetí majoritou, i navázání sociálních kontaktů jednak s obyvateli majority nebo se členy jiných etnik žijících v ČR, a dále udržování kontaktů se členy vlastní komunity. Respondenti se nejčastěji stýkají se členy své rodiny. Kontakty s Čechy považují za velmi slabé a spíše za zdvořilostní. Pouze členové rodina C uvedli, že udržují bližší kontakty s českými sousedy.

C3: „Máme tady i nějaké české přátele, oni bydlí kousek od nás a už nám hodně pomohli. Mně pomáhali sehnat práci. Nejvíce se ale stýkáme s rodinou mé tchýně. My jezdíme k nim a oni zase k nám“

A1: „Já tady žádnou kamarádku zatím nemám. Je to asi i tím, že mám malého syna a většinou jsem s ním doma, takže těch příležitostí je málo. Naproti sice bydlí i rodiny

z Běloruska, Ukrajiny, ale nechtějí se kontaktovat a já nevím proč. Nevím jaká je příčina. Jezdíme ale k bratrovi mého manžela.“

B2: „Máme tady jednu kamarádku, která pochází z Kazachstánu. Ona tady bydlí už hodně let. Ona se vdala, ale už je rozvedená, přesto tady zůstala. Jiné kamarády tady nemáme.“

S diskriminací ze strany majoritních obyvatel se respondenti nesetkali, spíše naopak cítili podporu a snahu pomoci.

C2: „Já jsem žádnou diskriminaci nepocítila“

A1: „Ne, vůbec, žádnou diskriminaci. Spíš jsem cítila pochopení a snahu pomoci.“

B2: „Ne, vůbec. Ženské v práci mě přijaly hned a chovají se ke mně velmi slušně. Ani od sousedů jsem nic takového nevyčítila.“

Pouze nejstarší respondentka vyjádřila určitý subjektivní pocit, že se s diskriminací, byť v malé míře, setkala.

C1: „Někdy to cítím, ale to je hodně málo. Někteří jsou hodní a těch je víc, ale někteří nejsou dobří. Nevím jestli je to diskriminace, ale hledala jsem práci a jedni mi řekli, že mě vezmou na práci, tak jsme tam chodila a oni když mě uviděli, tak řekli, že jsem moc stará, a že mě nevezmou. Já jsem byla v té době po operaci nohy, tak jsem kulhala, tak nevím, no... víte tady taky ani hodně Čechů nepracuje.“

Při přesídlení do ČR došlo u všech rodin k přetržení rodinných či přátelských vztahů, kdy v Kazachstánu zůstali prarodiče, sourozenci a přátelé. To bylo pro respondenty, zejména ze začátku, velmi frustrující.

A1: „Stýská se mi hodně, ale já se tomu nepodvoluji, protože když budu brečet, tak to bude špatné pro děti. Ony by byly smutné. I přes ten smutek je to lepší, protože já tady mám střechu nad hlavou, manžel práci, klidnou práci.“

B2: „Synovi se strašně stýská po kamarádech. On pořád říká, že by tam jel se za nima podívat.“

Kontakty s přáteli a s rodinou udržují především prostřednictvím internetu a korespondence. Většina počítá s tím, že se do Kazachstánu nebo do Ruska později podívá.

B2: „Kontakt máme s přáteli, hlavně přes internet. My si píšeme i s těmi, co s námi přijeli a žijí tady v ČR.“

B1: „Já mám v Kazachstánu maminku, tak tam určitě pojedou.“

C2: „ My máme počítač, tak si píšeme přes internet. Taky si píšeme s těma co jsou tady v ČR. Manžel má v Kazachstánu rodinu, maminku a tři bratry a někdy by se za nimi chtěl podívat.“

A1: „Přátele jsme tam měli a hodně nám chybí, ale v tomto nám pomáhá internet. Když někdo internet nemá tak je to problematické, protože minuta přes telefon stojí asi 300-400 Kč. Proto si s nimi musím volat večer, kdy je to levnější.....do Kazachstánu pojedeme určitě za mými rodiči, ještě před tím než získáme české občanství.“

Státní občanství ČR mohou krajané a jejich rodinní přísl. nabyt po pěti letech trvalého pobytu v ČR, tedy nejdříve v roce 2012. Do rozhodnutí respondentů, zda zažádat o občanství ČR se promítal jejich původ. Zejména rodinní příslušníci jiné národnosti nevěděli, zda o občanství zažádají, neboť by to později zkomplikovalo cesty do jejich původní vlasti.

B2: „Já a dcera o občanství ČR požádáme určitě. Manžel asi ne, protože on má v Kazachstánu maminku a chce za ní potom jezdit, tak aby si nemusel vyřizovat víza.“

C3: „Já ještě nevím, mám v Kazachstánu rodinu, tak nevím. Děti a manželka ale požádají určitě, bude to pro ně lepší“

Očekávání, které respondenti měli před příjezdem do České republiky se většinou splnilo. Určité zklamání ohledně pracovních možností vyjádřila rodina C, která se v současné době potýká s finančními problémy, protože v rodině pracuje jen jedna osoba. Zejména muž nemůže najít práci již rok. Také rodina B očekávala vyšší výdělků, ale zde je pozitivní, že nechtějí čekat až jim někdo pomůže a chtějí si hledat lépe ohodnocenou práci sami.

C1: „Čekali jsme, že to bude lepší. Kdyby měli všichni práci, tak by to bylo lepší. Oni si myslí, že nechceme pracovat. Když hledáme práci, tak oni slyší, že mluvíme špatně česky a tak nás nevezmou.“

C2: „ Jinak se nám tady líbí, tady ve městě je všechno pěkné, všechno je uklizené, domy mají různé barvy, a ne jak v Kazachstánu. To se nám strašně líbí, ale kdyby měl manžel práci, bude víc peněz a bude to pro nás snazší“

B2: „Celkem ano, jen jsme čekali víc peněz, větší výplatu. Ono nám to sice stačí, ale moc to není. Já si vydělám asi 12.000,- Kč, a manžel asi 10.000,-Kč, no a ty samé peníze jsme měli v Rusku, když jsme tam žili. Chtěli bychom v budoucnu práci změnit, ale zatím si myslíme, že ještě neumíme pořádně česky.“

A1: „To co jsem očekávala se určitě splnilo. My jsme přibližně věděli co nás čeká, protože jsme pořád mluvili s rodinou bratra mého muže, která tady žije už dlouho. Taky jsme asi měli štěstí, že žijeme v tomto městě, hodně nám tady pomohli.“

Volný čas tráví respondenti různě, převážně v rodinném kruhu. Na hobby, na návštěvy kina nebo divadla nemají čas, nebo se zatím necítí. Jednak z důvodu přetrvávající jazykové bariery, ale také proto, že v Kazachstánu nebyli zvyklí trávit volný čas tímto způsobem. Někteří si pořídili zahrádku, ale tu mají spíše na přilepšenou, než pro zábavu.

B2: „Já jsem si pořídila zahrádku, tady kousek. Musela jsem ji dát dohromady, protože byla hodně zarostlá a byl tam nějaký odpad. Tu máme spíš na přilepšenou než jako koníček. Jinak nemáme moc času na nějaké koníčky.“

C2: „ Žádné koníčky nemáme. Já ani nevím kam bychom mohli chodit. Někdy v budoucnu bych chtěla chodit do kina.“

C1: „My jezdíme jen na návštěvy k mým sestřám do České Lípy nebo do Černé Hory. Ale máme tady zahrádku, už jsme měli první úrodu, okurky, brambory a jinou zeleninu. Zahrádku nám sehnala naše sousedka. Já jsem viděla, že chodí na zahrádku a tak jí říkám, že chci taky zahrádku, no a tak nám ji sehnala.“

Po téměř roce pobytu v ČR konstatuje většina respondentů, že nemají v úmyslu vrátit se natrvalo do Kazachstánu nebo do Ruska, a že udělali dobře, když se rozhodli přesídlit do ČR. Taktéž uváděli, že v současné době chtějí žít ve městech kde žijí, ale nevyloučili možnost přestěhování v rámci ČR, zejména blíž k jiným členům rodiny.

A1: „.....ano určitě jsme udělali dobře, že jsme sem šli. Do Kazachstánu bych se už napořád nevrátila.“

B2: „Ještě jsem si úplně nezvykla, ale čím dál víc je to lepší. Ze začátku mně bylo hrozně, protože jsme tam nechali všechny kamarády, ale teď už je to lepší. Že jsme se přestěhovali ale nelituji a už bych se nevrátila. V budoucnu bych se chtěla přestěhovat blíž k mamince, ale nevím jestli to půjde. Na radnici nám řekli, že to nejde, protože pro ně nemají byt. Oni si taky nemůžou koupit svůj byt, tak uvidíme.“

Pochybnosti o svém rozhodnutí a možnost návratu zvažovali někteří přísl. rodiny C.

C1: „.....ještě to ani nevíme, ještě to ani nemůžeme říci. Jak moje sestra říkala, že ze začátku bláznila a pak si zvykla. My to ještě teď zrovna nemůžeme říct, to až za delší čas. To je ještě krátká doba. Kdyby ta rodina byla ještě blíž, tak by to bylo lepší. Zeť je nazlobený, protože nemá práci, tak pořád nadává a někdy by se chtěl vrátit.“

C3: „ V Kazachstánu a v Rusku jsem byl zvyklý pracovat, tam jsem pracoval 18 let jako řidič a teď už rok nepracuji, tak to je pro mě hrozné. Tak někdy přemýšlím, že se vrátím, ale pak mě to přejde a chtěl bych zůstat tady.“

5.1.2 Dílčí závěr

Odchod krajanů a jejich rodinných příslušníků z Kazachstánu, příp. z Ruska můžeme charakterizovat jako dobrovolný s tím, že důvodů k odchodu bylo několik. Jako hlavní důvody jsou uváděny zajištění lepší budoucnosti dětí, splnění přání rodičů, získání lepších životních podmínek. Společným důvodem pro všechny rodiny pak byla snaha o zlepšení ekonomické situace a určitý zvyšující se nacionalismus původních kazašských obyvatel.

Rodiny přijížděly do České republiky s očekáváním, které vycházelo zejména z informací od příbuzných, kteří v České republice žili již delší dobu. Informace, které krajané dostávali, byly poměrně objektivní, takže si svou novou vlast příliš neidealizovali, a proto jejich očekávání souhlasilo s realitou. Pouze u pracovních příležitostí vyjádřili určité zklamání. Zejména rodina, která se nacházela ve finanční tísní, způsobené

dlouhodobou nezaměstnaností jejich rodinného příslušníka. Tento stav samozřejmě pohled na očekávání v oblasti pracovních příležitostí velmi ovlivnil.

Největším problémem v začátcích byla neznalost českého jazyka. Český byla po příjezdu do ČR schopna komunikovat pouze nejstarší respondentka, ostatní český jazyk neovládali. Po roce pobytu jsou všichni schopni běžné komunikace, ale jsou si stále vědomi nedostatečné znalosti češtiny, čemuž také přisuzují problémy při získávání zaměstnání a účasti ve veřejném a společenském životě. Nejlépe jazykovou bariéru zvládly děti respondentů, které již hovoří plynule, takřka bez dialektu.

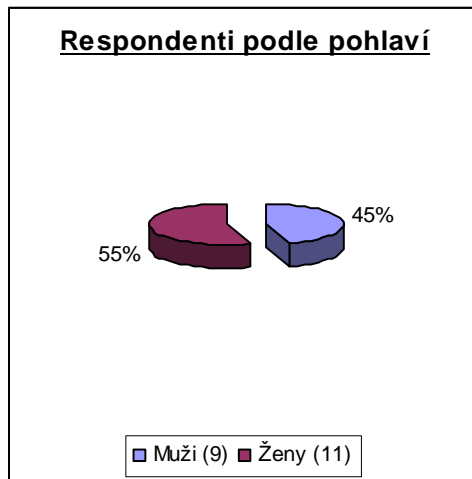
Přijetí od obyvatel majoritní společnosti bylo vesměs kladné, přesto u některých převládá pocit, že jsou v okolí bydliště stále vnímáni jako určitá rarita, a že je na ně pohlíženo jako na Rusy. Taktéž sociální vazby, ať již s obyvateli majoritní spol. nebo s příslušníky jiných etnik, většina z respondentů doposud nenavázala, a proto potřebu „stýkat se“ směřuje do vlastní komunity, převážně do rodinného kruhu. Také s diskriminací od obyvatel nebo úřadů se respondenti neseťkali. Spíše cítili pochopení a snahu pomoci.

Celkově hodnotí respondenti své rozhodnutí přestěhovat se do České republiky jako správné a nemají v úmyslu vrátit se zpět do Kazachstánu nebo Ruska. Určité pochybnosti vyjádřila pouze nejstarší respondentka, která ovšem své rozhodnutí z důvodu krátkého pobytu nehodnotila. Do budoucna uvažují někteří respondenti pouze o přestěhování do jiného města v České republice, zejména blíže ke svým rodinným příslušníkům.

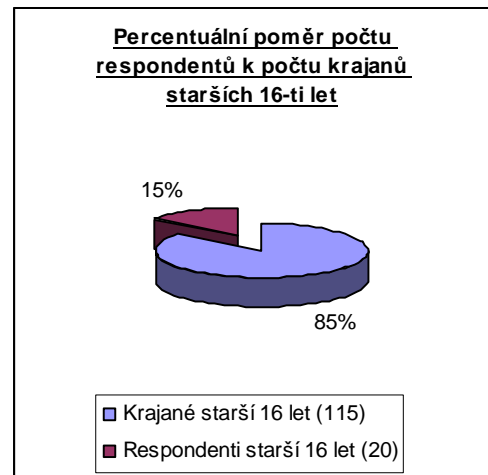
5.2. Kvantitativní výzkum

5.2.1. Vyhodnocení dotazníkového šetření

Z celkového počtu 157 krajanů (osob starších 16-ti let bylo 115), se dotazníkového šetření zúčastnilo celkem 20 respondentů starších 16-ti let.

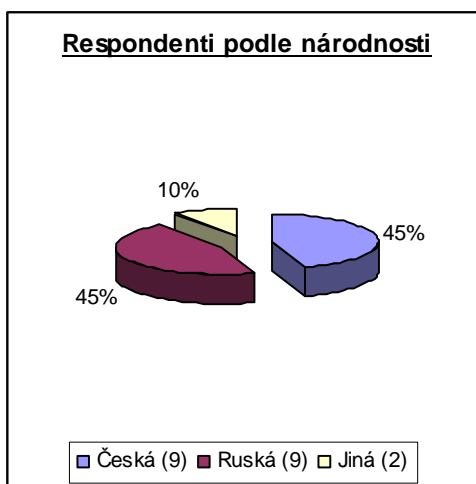

Graf č. 1

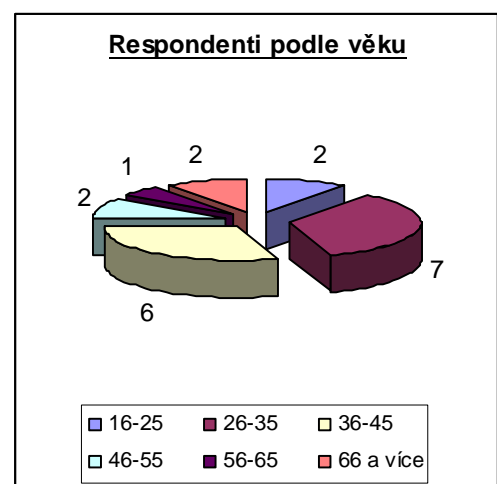

Graf č. 2

K české národnosti se přihlásilo 9 respondentů, k ruské národnosti se přihlásilo také 9 respondentů a 2 respondenti udali národnost jinou.

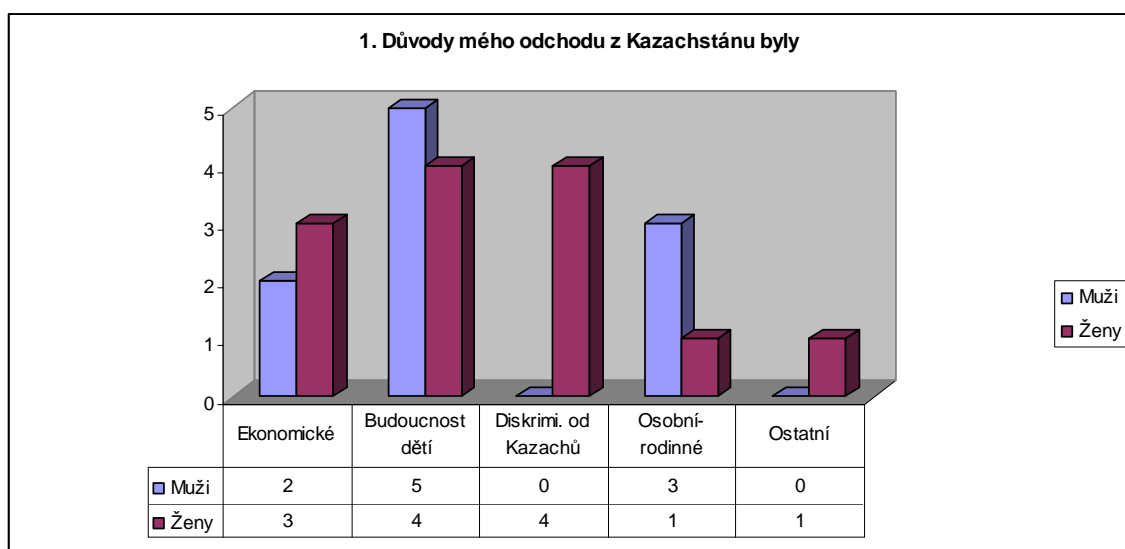
Graf č. 3

Graf č. 4

Následující otázky jsem seřadil do tří oblastí, kdy první skupina otázek směřovala do oblasti integrace, druhá do oblasti přijetí majoritního obyvatelstva a třetí skupina byla směřována na zjištění, zda v komunitě panují tendence k návratu do Kazachstánu.

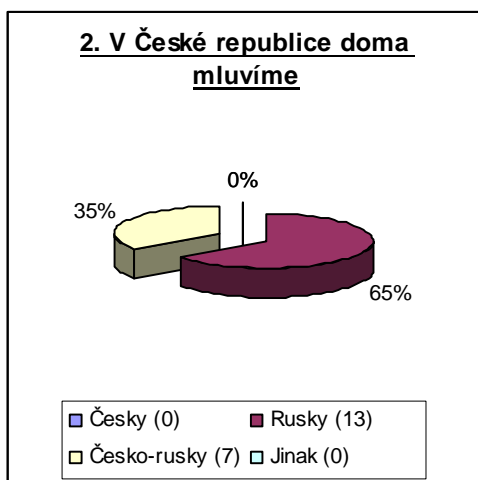
1) První otázka zjišťovala důvody odchodu respondentů z Kazachstánu. Někteří respondenti (3) označili důvodů více.

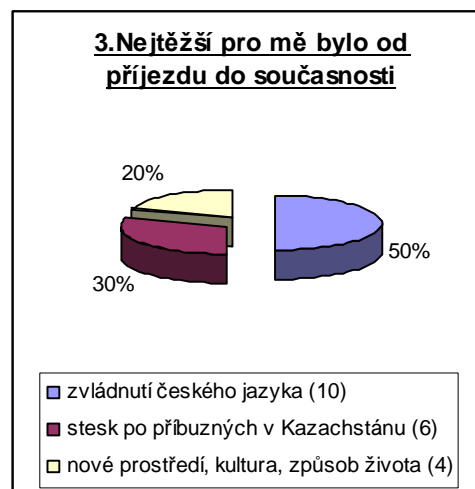
Graf č. 5

Z tabulky je zřejmé, že nejčastějším důvodem odchodu z Kazachstánu bylo zajištění lepší budoucnosti dětí, kdy tento důvod uvedlo 9 respondentů. Druhým nejčastějším důvodem odchodu byl důvod ekonomický, který uvedlo 5 respondentů. Diskriminace od původních obyvatel Kazachů, byla důvodem k odchodu pro 4 respondenty a to pouze pro ženy. Jako osobní a rodinné důvody byla nejčastěji uváděna snaha být blíž dětem a rodinným přísl., kteří v ČR již dlouhodobě žijí. Tyto údaje víceméně korespondují s důvody, které uvedli respondenti při kvalitativních rozhovorech.

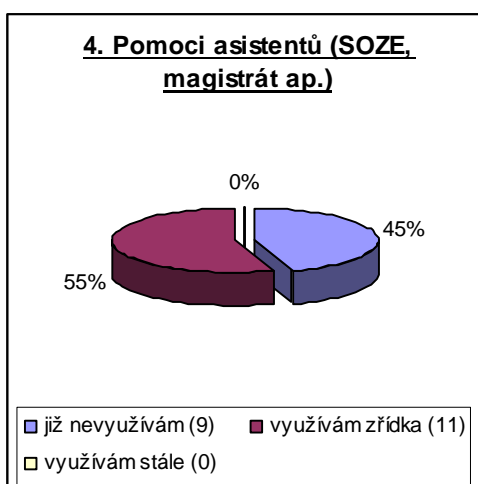
2) Následující skupina otázek se zaměřila na zjišťování údajů k samotné integraci a k faktorům, které integraci nejvíce ovlivňují.

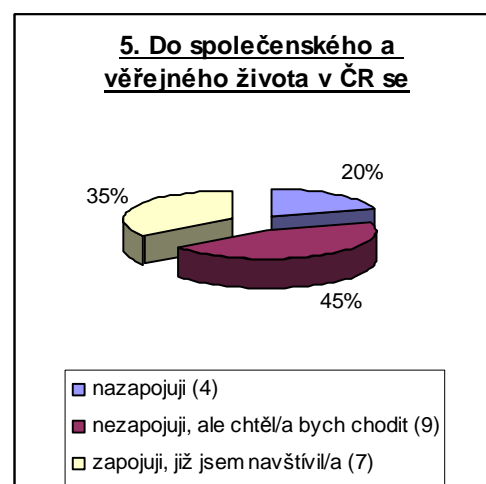
Graf č. 6

Graf č. 7

Graf č. 8

Graf č. 9

Jedním z nejdůležitějších faktorů integrace je znalost českého jazyka. Tento faktor činí krajanům, i přes jejich český původ, značné problémy, což vyplývá i z grafu č. 7, kdy 50 % respondentů uvedlo právě zvládnutí českého jazyka jako nejtěžší. Taktéž z grafu č. 6 vyplývá, že 65 % respondentů používá doma jako hlavní jazyk ruštinu. I z provedených rozhovorů v kvalitativním šetření vyplynulo, že i když jsou respondenti schopni běžné komunikace v češtině, tak ji stále cítí jako handicap a téměř

u všech domácností je hlavním jazykem ruština. Pravděpodobně se bude jednat o generační záležitost, kdy plynulou češtinu bez dialektu, bude používat až současná nejmladší generace krajanů. Pro tuto generaci bude výhodou znalost obou jazyků. Dalším faktorem ovlivňujícím integraci může být nostalgické chování. Stesk po příbuzných, jako nejtěžší při adaptaci, uvedlo 30% respondentů (graf č.7).

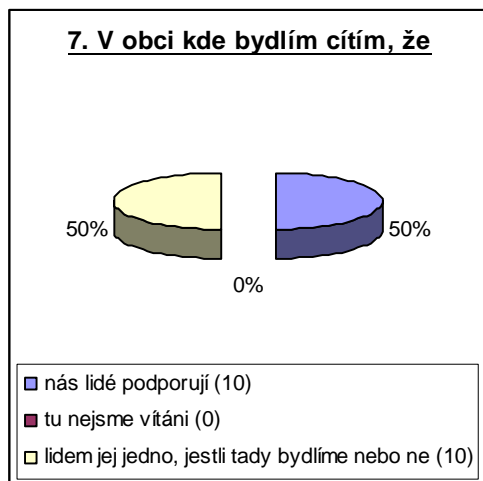
Z grafu č. 8 vyplývá, že 55% respondentů využívá sociální asistence v podobě pomoci sociálních asistentů jen zřídka. 45% respondentů uvedlo, že tuto asistenci již nevyužívá vůbec. Zde vidíme, že krajané jsou již sami schopni zvládnout běžné situace, které vyplývají z nového prostředí a kultury. Neméně důležitá oblast pro integraci je účast na společenském a veřejném životě. Z grafu č. 9 ovšem vyplývá, že 65% respondentů se do společenského a veřejného života nezapojuje. Optimistické může být, že 30% respondentů projevilo ochotu zapojovat se v budoucnu do společenského života, zejména návštěvami kina nebo společenských sdružení. 35% respondentů uvedlo, že již navštívili divadlo, kino a různé zájmové kroužky.

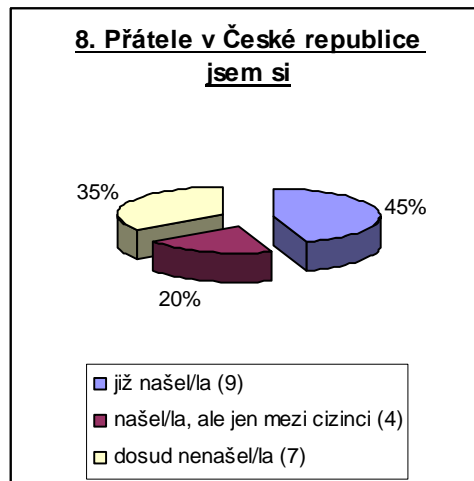
Graf č. 10

Otázkou č. 6 byl zjišťován způsob, který krajané preferují při začleňování do majoritní společnosti. Z grafu č. 10 následně vyplývá, že 65% respondentů preferuje strategii integrace a při začlenění si chce zachovat znaky své původní kultury. Strategii asimilace preferuje 35% respondentů.

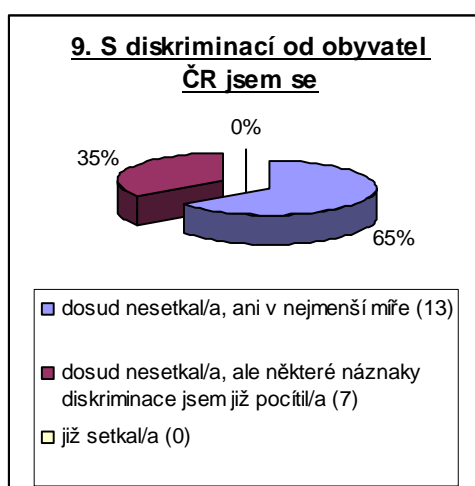
3) Následující skupina otázek se zaměřuje na přijetí krajanů majoritním obyvatelstvem a na možnou diskriminaci od obyvatel ČR.

Graf č. 11

Graf č. 12

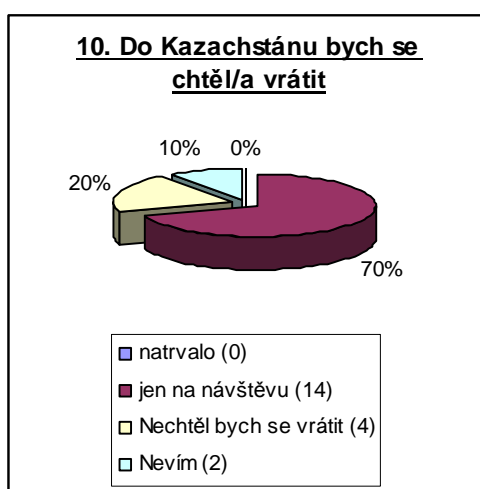

Graf č. 13

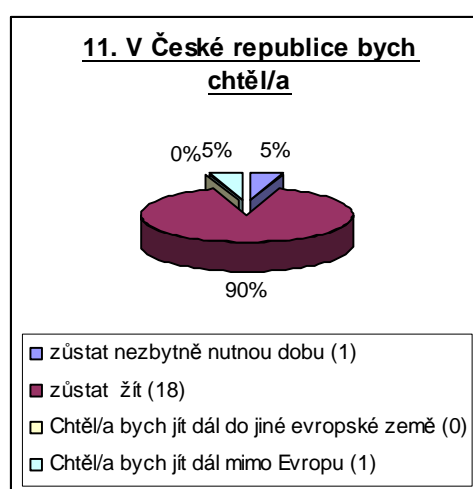
K tomu, aby proces integrace proběhl úspěšně, je nutný jednak pozitivní přístup majoritní společnosti a jednak navázání bližších sociálních vazeb s příslušníky majority a to zejména v lokálním prostředí. Z grafu č. 11 vyplývá, že z pohledu respondentů (50%) je přístup majoritních obyvatel v prostředí kde žijí, pozitivní. To dokresluje i skutečnost, že žádný z respondentů nemá pocit, že by v jejich lokalitě nebyli vítáni. Lhostejnost majoritních obyvatel pocítilo 50% respondentů. Na otázku, zda si již respondenti našli v ČR přátele, odpovědělo 65% kladně, z toho 45% se přátelí s obyvateli majoritní

společnosti. 35% respondentů dosud žádnou bližší sociální vazbu jak s majoritními obyvateli, tak s cizinci, nenavázalo (graf č. 12). Diskriminace je negativním jevem, který provází každou integraci cizinců. Z tohoto pohledu je pozitivní, že nikdo z respondentů se s přímou diskriminací nesetkal. Na druhou stranu subjektivní pocit z náznaků diskriminace vyjádřilo 35% respondentů (graf č. 13).

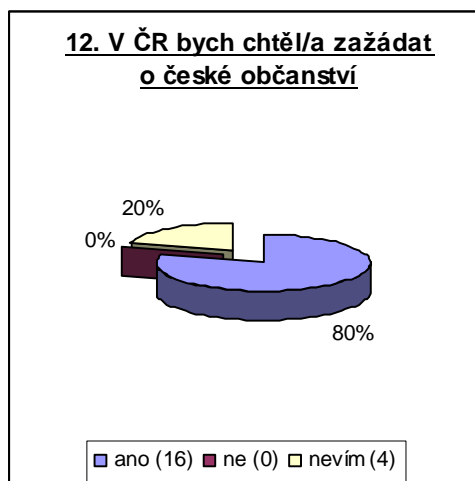
4) Poslední skupina otázek je zaměřena na zjištění, zda v komunitě kazašských krajanů panují tendence k návratu do Kazachstánu, případně odjezdu do jiné země a zda rozhodnutí přestěhovat se do ČR, bylo s odstupem času, správné.

Graf č. 14

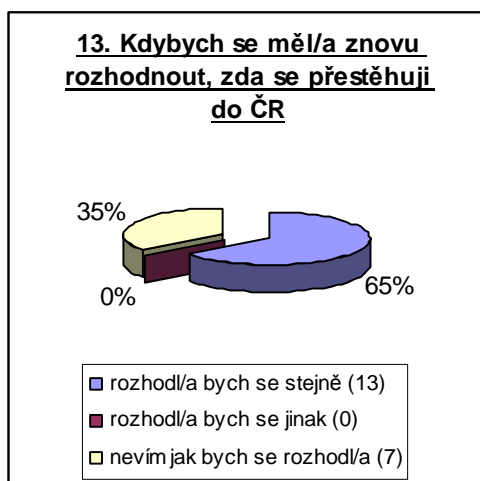

Graf č. 15

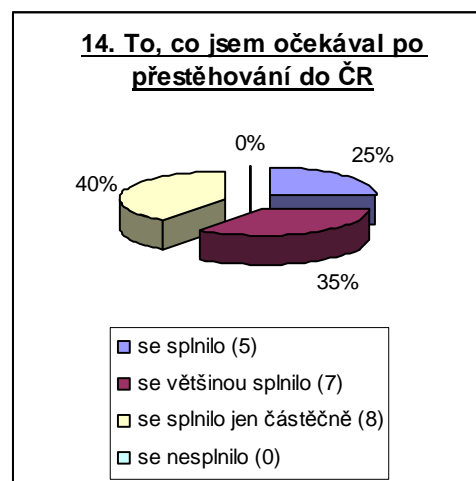

Graf č. 16

Dle odpovědí znázorněných v grafu č. 14 vyplývá, že žádný z respondentů nemá v úmyslu vrátit se natrvalo do Kazachstánu. Také 90% respondentů uvedlo, že chtějí žít v České republice (graf č. 15) a 80% respondentů hodlá v ČR zažádat o české občanství (graf č. 16). Tyto údaje jasně dokazují, že žádné tendence k návratu do Kazachstánu v komunitě nepanují.

Graf č. 17

Graf č. 18

Po roce pobytu v ČR hodnotí 65% respondentů své rozhodnutí přestěhovat se jako správné. Z grafu č.17 dále vyplývá, že 35% respondentů neví, jak by se rozhodli, kdyby byli znovu postaveni před volbu přestěhovat se do ČR, což může souviset i s očekáváním, se kterým do ČR přijížděli. Dle grafu č. 18 je totiž zřejmé, že 40-ti % respondentů se očekávání splnilo jen částečně. Zde je rozdíl také s údaji, které byly zjištěny při kvalitativních rozhovorech, kde respondenti většinou uváděli, že se jim očekávání splnilo.

5.2.2. Dílčí závěr

Cílem kvantitativního šetření bylo jednak potvrdit nebo vyvrátit skutečnost, zda v komunitě krajanů, kteří přesídlili v roce 2007 z Kazachstánu do ČR, panují určité tendence k návratu zpět do Kazachstánu, případně do Ruska, a dále získat data, která by, zejména v oblasti integrace, doplnila informace získané kvalitativním šetřením.

Na základě získaných údajů bylo jednoznačně vyvráceno, že by v komunitě krajanů panovaly tendence k trvalému návratu zpět do Kazachstánu. Z odpovědí na otázky č.10, 11 a 12, které se v dotazníkovém šetření na tento výzkumný problém zaměřily, vyplývá, že žádný z respondentů nemá v úmyslu se natrvalo vrátit do Kazachstánu, a že 90% respondentů má v úmyslu žít v ČR. Tyto výsledky jsou shodné se sdělením respondentů, kteří se zúčastnili rozhovoru při kvalitativním šetření, a kteří shodně sdělili, že nemají v úmyslu ČR opustit a vrátit se zpět do Kazachstánu.

Z odpovědí na otázky č. 2, 3, 4, 5, které byly směřovány na samotnou integraci, vyplynulo, že největší problémy činí respondentům zvládnutí českého jazyka. Jako za nejproblematictější integrační faktor jej označili také respondenti při kvalitativních rozhovorech s tím, že i když jsou schopni běžné komunikace v češtině, tak je nedokonalá znalost jazyka limituje ve většině oblastí běžného života. Další oblastí, která může napomoci při úspěšné integraci je oblast společenského a veřejného života. Dle vyhodnocených odpovědí se ovšem většina respondentů (65%) do společenského a veřejného života aktivně nezapojuje. Důvody můžeme odvodit z rozhovorů při kvalitativním šetření, ve kterých respondenti uvedli zejména nedostatek času a právě nedokonalou znalost českého jazyka. Na druhou stranu je optimistické, že 35% respondentů již navštěvuje divadla, kina a různé zájmové kroužky a dalších 30% respondentů (z výše uvedených 65%) takovou ochotu, zapojovat se v budoucnu do společenského života, již projevilo. Neméně důležité je to, že většina respondentů je již schopna zvládat běžné životní situace bez pomoci jiné osoby, což je zřejmé z odpovědí na otázku č. 4, kdy 45% respondentů odpovědělo, že již žádnou asistenční pomoc nevyužívá a 55% respondentů odpovědělo, že ji využívá zřídka.

Z odpovědí na otázku č. 6 vyplývá, že 65% respondentů preferuje, jako způsob začlenění do společnosti, strategii integrace. Strategii asimilace preferuje 35% respondentů.

Vyhodnocením odpovědí na otázky č. 7, 8, a 9, které byly zaměřeny na další nedílnou součást integračního procesu a to na přijetí krajanů majoritním obyvatelstvem, zejména v lokálním prostředí, lze říci, že krajané byli přijati bez větších problémů, neboť 50 % dotázaných odpovědělo, že v obci kde bydlí, cítí podporu majoritního obyvatelstva, přičemž žádný z respondentů neměl pocit, že ve svém novém bydlišti není vítán. Toto zjištění koresponduje se zjištěním v rozhovorech jen částečně, neboť respondenti sice uváděli, že přijetí od majority bylo vesměs kladné, přesto mají někteří pocit, že jsou vnímání spíše jako rarita. Z vyhodnocení odpovědí také vyplývá, že respondenti již navázali přátelské vztahy jednak s majoritními obyvateli (45%), ale také s cizinci žijícími v ČR (20%). To sice lze brát jako jeden ze signálů o úspěšném začleňování se do společnosti, je nutné ovšem přihlížet k údajům z kvalitativních rozhovorů, ze kterých vyplývá, že většina bližší sociální vazby s majoritním obyvateli nebo cizinci dosud nenavázala a sociální kontakt udržuje převážně se svou komunitou. O kladném přijetí ze strany majoritních obyvatel svědčí i to, že žádný z respondentů se nesetkal s otevřenou diskriminací. Na druhou stranu 35% respondentů určité náznaky diskriminace pocítilo, což opět koresponduje s údaji zjištěnými při rozhovorech, kdy jedna respondentka náznak diskriminace pocítila při ucházení se o zaměstnání.

Z odpovědí na otázky č. 13 a 14 vyplývá, že 65% respondentů hodnotí své rozhodnutí přestěhovat se jako správné. To, jak by se rozhodli, kdyby byli znovu postaveni před volbu přestěhovat se do ČR, neví 35% respondentů, což může souviset i s očekáváním, se kterým do ČR přijížděli. Dle odpovědí na otázku č. 14 je totiž zřejmé, že 40-ti % respondentů se očekávání splnilo jen částečně. Zde se zjištěné údaje rozcházejí s údaji, které byly zjištěny při kvalitativních rozhovorech, kde respondenti většinou uváděli, že se jim očekávání splnilo.

Závěr

V teoretické části diplomové práce jsem se pokusil zmapovat emigraci Čechů, kteří odcházeli od druhé poloviny 19. století do zahraničí a následnou reemigraci jejich potomků, kteří se po roce 1945 vraceli zpět do vlasti svých předků. Hlavní příčinou migrace byly zejména hospodářské důvody a zachování nebo zlepšení ekonomického postavení. Pod vidinou získání levné půdy směřovali čeští migranti zejména na území carského Ruska a do Ameriky. Migrace směřovala také do jiných zemí, ať již v rámci habsburské monarchie nebo Evropy. Čeští emigranti a jejich potomci si v nových domovech vybudovali, díky kulturní vyspělosti a znalosti technologií, poměrně silnou pozici. Zejména krajané usídlení na území carského Ruska a později Sovětského svazu byli uznávanou menšinou a požívali vážnosti původních obyvatel. V carském Rusku se česká komunita postupem času usadila na území dnešní Ukrajiny a Kazachstánu. Přes silnou etnickou identitu, kdy si krajané zachovávali česky jazyk, tradice a obyčeje, došlo postupem času u většiny krajanských skupin k asimilaci.

Po skončení druhé světové války v roce 1945 dochází k reemigraci krajanů zpět do ČSR. Většinou se jednalo o státem organizovaná přesídlení, která byla vyvolána potřebou osídlení pohraničí, odkud byli odsunuti Němci, a získání nové pracovní síly. Reemigrace probíhaly do konce roku 1950, kdy bylo celkově přesídleno asi 200 tis. osob, převážně z volyňské oblasti na Ukrajině, Rumunsku a Maďarska. K druhé reemigrační vlně dochází až v roce 1991, kdy bylo z Ukrajiny a Běloruska, z oblastí zasažených černobylskou jadernou havárií, přesídleno 1812 krajanů a jejich rodinných příslušníků. Třetí a dosud poslední reemigrační vlna proběhla ve dvou fázích, při kterých z Kazachstánu přesídlilo celkově 975 krajanů a jejich rodinných příslušníků. První fáze přesídlení se uskutečnila v letech 1995-2001, pod názvem „Návrat domů“, při níž se do ČR přestěhovalo 818 krajanů. V roce 2007 proběhla fáze druhá, která byla dokončením přesídlovací akce „Návrat domů“ a přesídlilo při ní 157 krajanů.

Důvody návratu krajanů do vlasti svých předků byly různé. Společným rysem pro všechny tři reemigrační vlny byl důvod ekonomický a snaha o zlepšení životní situace. Tento důvod nebyl vždy ten hlavní a jediný. U krajanů z Volyně byl hlavním důvodem přesídlení, důvod ekologický a u krajanů z Kazachstánu měl na přesídlení vliv i zvyšující se

nacionalismus původních obyvatel.

Následný integrační proces, při kterém stát vytvořil krajanům startovací podmínky v podobě zajištění bydlení, práce či vyjímeck v pobytovém statutu, lze považovat za úspěšný. Při integraci krajanů docházelo vždy k eliminování negativních zkušeností z integrace krajanů z předcházejících reemigračních vln, kdy např. krajané z Kazachstánu byli rozmístěni po celém území ČR, čímž nedocházelo ke vzniku enkláv, které by vyvolávaly u majoritního obyvatelstva nedůvěru, tak jako se to stalo např. u volyňských Čechů, kteří byli hromadně umísťováni v lokalitách, kde došlo k uvolnění bytového fondu, zejména v bývalých výcvikových prostorech po Sovětské armádě. Přes problémy, které provází každou integraci je zřejmé, že většina krajanů přesídlených do roku 2005 se již do české společnosti integrovala. V mnoha případech můžeme mluvit již o asimilaci, zejména u potomků reemigratů z první reemigrační vlny.

Průběhem integrace poslední skupiny krajanů a jejich rodinných příslušníků přesídlených z Kazachstánu v roce 2007 jsem se zabýval v empirické části mé diplomové práce. Mým cílem bylo zjistit, zda se tato skupina krajanů integrovala do české společnosti, a zda jsou krajané schopni stát se rovnocennými občany a v delším časovém horizontu být pro naši společnost přínosem. Z takto stanoveného cíle jsem formuloval stěžejní otázku, na kterou bylo třeba hledat odpověď a to:

Integrovali se krajané z Kazachstánu do české společnosti?

Z kvalitativního a kvantitativního výzkumu vyplývá, že integrace této skupiny krajanů do české společnosti neprobíhá bez problémů. Jako nejproblematictější integrační faktor se během výzkumu ukázala zejména neznalost českého jazyka. I přes schopnost běžné komunikace v českém jazyce, jsou krajané nedokonalou znalostí češtiny limitováni v mnoha oblastech běžného života. Jednou z těchto oblastí je i oblast společenského a veřejného života, na němž se krajané, právě z důvodu nedokonalé znalosti jazyka, většinou neúčastní. Taktéž problémy při získávání zaměstnání přisuzují sami krajané nedostatečné znalosti češtiny. V oblasti vztahů s majoritní společností je pro krajany problematické navazování bližších sociálních kontaktů s příslušníky majority. Tyto skutečnosti samozřejmě mohou mít, a také v mnoha případech mají, na úspěšnou integraci negativní vliv. Ale i přes tyto uvedené problémy, lze probíhající integraci krajanů hodnotit

jako úspěšnou, neboť pozitivní a kladné integrační faktory převažují. Zejména skutečnost, že krajané jsou schopni zvládat již všechny běžné životní situace a problémy sami, bez pomoci jiných osob, je pro integraci velmi důležitá. Pozitivní je také to, že téměř všichni krajané v produktivním věku mají zaměstnání a nespolehají se na další pomoc státu. Dobrymi signály jsou také vztahy s majoritními obyvateli, kteří krajany přijali kladně bez náznaků jakékoliv přímé diskriminace. Velké pozitivum pro integraci vidím také v tom, že u krajanů převládá vnitřní pocit, že rozhodnutí přestěhovat se, bylo správné.

Na základě těchto skutečností lze označit průběh integrace krajanů do české společnosti za dobře nastavený a úspěšně probíhající, nelze ovšem jednoznačně říci, zda se již krajané do společnosti plně integrovali. Je velmi pravděpodobné, že v budoucnu dojde k úplnému splnutí krajanské komunity s majoritním obyvatelstvem, a to zejména u nejmladší generace. Již teď můžeme jednoznačně říci, že krajané jsou pro naši společnost přínosem, ať již třeba ve zjištění, že naše společnost je schopna přijmou a spoluexistovat s příslušníky minority.

Své místo v procesu integrace krajanů do české společnosti má i sociální pedagogika, jejíž možnosti bych, kromě působení v multikulturní výchově, viděl zejména v pomoci při zorganizování a trávení volného času krajanů. Tato oblast je pro krajany neznámá zejména z důvodu absence různých kulturních center a zařízení v Kazachstánu, kde by mohli dříve aktivně trávit svůj volný čas. Sociální pedagogika by měla, v rámci pomoci při integraci, využít ochotu krajanů navštěvovat různé kurzy, zájmové kroužky a napomoci k tomu, aby krajané měli větší pocit sounáležitosti, aby měli větší prostor a více možností pro navázání kontaktu s majoritou.

Dalším cílem empirické části bylo potvrzení či vyvrácení výzkumného problému, který vyvstal v průběhu prováděného šetření, kdy bylo zjištěno, že čtyři rodiny přesídlených krajanů se vrátily zpět do Kazachstánu. Tím vyvstala otázka, zda v krajanské komunitě panují tendence k trvalému návratu zpět do Kazachstánu. Na základě toho jsem stanovil výzkumný problém, jehož formulace byla následující:

Předpokládám, že v případě návratu čtyř rodin zpět do Kazachstánu se jednalo o ojedinělý jev, a že v krajanské komunitě nepanují obdobné tendence k trvalému návratu do Kazachstánu.

Na základě provedeného výzkumu se tento předpoklad potvrdil a tudíž lze jednoznačně vyvrátit, že by v krajanské komunitě panovaly tendence k návratu do Kazachstánu a skutečnost, že se čtyři rodiny krajanů vrátily zpět do Kazachstánu případně do Ruska, můžeme považovat za ojedinělý jev.

Přestože pro integraci přesídlených krajanů byly vytvořeny určité startovní podmínky, které integraci zejména v počátku usnadní, tak největší díl zodpovědnosti za úspěšnou integraci leží na samotných krajanech, na jejich potenciálu a snaze prosadit se. Úspěšné začlenění do české společnosti krajanů z první a druhé vlny, nám dává za pravdu, že nastolený způsob integrační strategie je správný a není nejmenší důvod pochybovat, že začlenění krajanů z Kazachstánu proběhne také úspěšně.

Závěrem bych si dovilil uvést slova bývalého vedoucího nadace Člověk v tísni Šimona Pánka, který podle mého názoru vyjádřil podstatu přesídlení krajanů „***Pomáhat našincům je pentle na klobouku naší demokracie.***“

Resumé

Diplomová práce se zabývá průběhem reemigrace a následné integrace specifické skupiny cizinců, kteří jsou potomky vystěhovalců z českých zemí, a kteří jsou všeobecně označováni pojmem „krajané“.

První kapitola popisuje migraci předků reemigrujících krajanů, kteří odcházeli do zahraničí zejména v druhé polovině 19. století, zlákáni vidinou získání levné zemědělské půdy. Migrace směřovala zejména na území carského Ruska a Ameriky, ale jejich kroky vedly také do jiných zemí Evropy jako např. do Rumunska a Bulharska, kde se pro svou kulturní vyspělost a znalost technologií stali uznávanou menšinou.

Druhá kapitola se již zabývá samotnou reemigrací krajanů zpět do České republiky respektive do Československa, která proběhla ve třech vlnách od roku 1945 do roku 2007. Během první reemigrační vlny, která probíhala v letech 1945-1950, přesídlilo zpět do ČSR více než 200 tis. osob českého nebo slovenského původu, zejména ze zemí bývalého Sovětského svazu, Rumunska a Maďarska. Důvody této reemigrace z pohledu státu byly, potřeba osídlení pohraničí po odsunutých Němcích a získání nové pracovní síly. Druhá reemigrační vlna proběhla až po změně politických poměrů v Československu v roce 1989, kdy v letech 1991-1993 přesídlilo z volyňské oblasti na Ukrajině a z Běloruska 1812 osob českého původu. Důvod tohoto přesídlení byl důvod ekologický, při němž byli krajané přesídlení z oblastí zasažených černobylskou havárií. Třetí a dosud poslední reemigrační vlna proběhla ve dvou fázích pod názvem „Návrat domů“, při kterých do ČR z Kazachstánu přesídlilo celkově 942 osob.

Třetí kapitola se zabývá integrací krajanů, kdy se zaměřuje zejména na faktory, které integraci nejvíce ovlivňují a na nevládní neziskové organizace, které mají v procesu integrace nezastupitelné místo. Zabývá se také možnostmi sociální pedagogiky při integraci krajanů, které jsou zejména v multikulturní výchově a v pomoci při navazování sociálních vazeb s majoritním obyvatelstvem, např. prostřednictvím organizování trávení volného času.

Praktická část, která je obsažena v kapitolách 4 a 5, je zaměřena na poslední přesídlenou skupinu krajanů z Kazachstánu, kteří do ČR přesídlili v roce 2007 a zjišťuje, zda se tito krajané integrovali do české společnosti a zda nepanují v její komunitě tendence k trvalému návratu zpět do Kazachstánu. Z provedeného kvalitativního a kvantitativního výzkumu vyplynulo, že i když integrace krajanů do české společnosti probíhá úspěšně, tak je provázána problémy, které jsou zapříčiněny především nedokonalou znalostí českého jazyka. Provedeným výzkumem bylo také vyvráceno, že by v krajské komunitě panovaly tendence k trvalému návratu do Kazachstánu.

Anotace

Diplomová práce se v teoretické části zabývá popisem průběhu migrace a reemigrace specifické skupiny cizinců, kteří jsou potomky vystěhovalců z českých zemí. Všeobecně je tato skupina označována pojmem krajané. V první kapitole je popisována historie usídlování české komunity v jiných zemích, druhá kapitola se zabývá samotným přesídlováním krajanů do ČR, které proběhlo ve třech vlnách v období 1945-2007, zejména ze zemí bývalého Sovětského svazu a třetí kapitola popisuje následnou integraci krajanů v České republice. Empirická část je zaměřena na skupinu krajanů, kteří v roce 2007 přesídlili do České republiky z Kazachstánu. Za využití kvalitativního a kvantitativního výzkumu hledá odpověď na to, zda se tato skupina krajanů v České republice integrovala a zda nepanují v její komunitě tendence k návratu zpět do Kazachstánu.

Klíčová slova

migrace, reemigrace, integrace, krajané z Kazachstánu, přesídlení, krajané

Annotation

Theoretical part of Diploma Work (thesis) is focused on process of migration and transmigration of the specific group of foreigners - descendants of the emigrants from Czech countries. This group is in general named compatriots. The first chapter describes the history of the settlement of Czech community in the other countries. The second chapter describes the compatriots' resettling back into the Czech Republic cycling in three periods in term from 1945 to 2007. The most of the compatriots have been migrating from the countries of former Soviet Union. The third chapter describes following integration of the compatriots in the Czech Republic. The empirical part of Diploma Work is aimed at group of the compatriots from Kazakhstan resettled into the Czech Republic in 2007. According to qualitative and quantitative surveys is Diploma work searching for answers to the questions whether has been this specific group of the compatriots integrated in the Czech Republic or whether is there any purpose to their return back into Kazakhstan.

Keywords

Migration, transmigration, integration, compatriots from Kazakhstan, resettling

Seznam použité literatury

1. Budilová, L., Hirt, T. a kol. *Policista v multikulturním prostředí*. 1 vyd. Praha: Člověk v tísní, 2005, 99 s. ISBN 80-903510-1-8
2. Brouček, S. a kol. *Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 1991, č 4.
3. Filka, J., *Metodika tvorby diplomové práce*. 1. vyd. Brno: Knihař 2002, 224 s, ISBN 80-86292-05-3
4. Gabal, I. a kol. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. 1. vyd. Praha: G plus G 1999, ISBN 80-86-103-23-4
5. Handl, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, Praha: Portál 2005, 408 s, ISBN 80-7367-040-2
6. Kraus, B. a kol. *Člověk-prostředí-výchova*. 1 vyd. Brno: Paido 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2
7. Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*, 1. vydání Praha: Portál 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3
8. Kybal, V., *Po československých stopách v Latinské Americe*. Olomouc 2003, s. 42-44.
9. Lozoviuk, P., „*Etnické přistěhovalectví“ do Spolkové republiky a jeho historické, kulturní a politické pozadí*. 2000 In: *Střední Evropa* 16, č. 104–105: 96–118.
10. Průcha, J., *Interkulturní psychologie*, 2. vyd. Praha: Portál 2007, 224 s, ISBN 978-80-7367-280-5
11. *Reemigrace krajanů ze zemí bývalého Sovětského svazu*. 1. vyd. Jaroměř: Městské muzeum v Jaroměři 2002, 147 s, ISBN 80-903131-0-8
12. Řehoř, A., *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské diplomové práce*. Brno: BonnyPress IMS 2008, 47 s
13. Šišková, T. *Menšiny a migranti v České republice*. 1 vyd. Praha: Portál 2001, 188 s. ISBN 80-7178-648-9
14. Švaříček, R., Šedřová, K., a kol, *Kvalitativní výzkum v Pedagogických vědách*. 1.

vyd. Praha: Portál 2007, 384 s, ISBN: 978-80-7367-313-0

15. Uherek, Z., a kol. *Češi z Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky*. 1. vyd. Praha: Etnologický ústav AV ČR 2003, 198 s. ISBN 80-85010-45-3

16. Vaculík, J., *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. Brno: Masarykova univerzita Brno 1993, 158 s, ISBN 80-210-0585-8

17. Výrost, J., Zeřová A., *Sociálně-psychologický výskum národnostných vztahov*. Bratislava: Pravda 1988, s 221, ISBN 075-098-88

Materiály

18. Dymeš, P., *Přesídlení krajanů z Kazachstánu a jejich integrace v České republice*. 2007

Právní předpisy

19. zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

20. zákon č. 325/1999 Sb., o azylu

21. zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

22. usnesení vlády České republiky č. 72 z roku 1996, *O zásadách politiky vlády České republiky ve vztahu k přesídlení cizinců s prokázaným českým původem (krajanů), žijících v zahraničí*

23. usnesením vlády č. 1266 z roku 2000, *Koncepce integrace cizinců na území ČR*

24. usnesení vlády České republiky č. 1248 z roku 2006 k *Postupu při dokončení přesídlení osob s prokázaným českým původem*

Internetové zdroje

25. <http://www.mvcr/>

26. <http://www.mpsv.cz/cs/>

27. <http://www.migrace.cz/>

28. <http://www.cizinci.cz/>

29. http://cesivamerice.sweb.cz/co_vime.htm

30. <http://www.dchbrno.caritas.cz/>

31. <http://www.soze.cz/>

32. <http://www.clovekvtisni.cz/>

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník – česká verze

Příloha 2: Dotazník – ruská verze

Příloha č. 1

Dotazník

Následující otázky jsou součástí diplomové práce a odpovědi budou použity jen za tímto účelem. Informace nebudou žádným způsobem zneužity, zveřejněny, nebo předány úřadům. Jejich jediným účelem je zmapovat několik aspektů adaptace krajanů přesídlených z Kazachstánu do České republiky.

Při vyplňování, prosím, zvýrazněte vždy tu odpověď na otázku, která je pro Vás pravdivá. Pokud je pro Vás pravdivých více odpovědí, zvýrazněte všechny pravdivé.

Velmi děkuji za Váš čas a ochotu a přeji Vám mnoho štěstí a spokojený život ve Vaší nové vlasti.

Věk:

Pohlaví: a) muž
b) žena

Národnost: a) česká
b) ruská
c) jiná

1. Důvody mého odchodu z Kazachstánu byly

- a) ekonomické
- b) budoucnost mých dětí
- c) diskriminace ze strany Kazachů
- d) osobní-rodinné důvody
- e) ostatní .....

2. V České republice doma mluvíme

- a) česky
- b) rusky
- c) smíšeně česko - rusky
- d) jinak

3. Nejtěžší pro mě bylo od příjezdu do současnosti

- a) zvládnutí českého jazyka
- b) stesk po mých příbuzných , kteří zůstali v Kazachstánu
- c) zvyknout si na nové prostředí, kulturu, nový způsob života
- d) jiné .....

4. Pomoc asistentů (SOZE , magistrát apod.)

- a) již nevyužívám
- b) využívám zřídka
- c) využívám stejně jako po příjezdu do ČR

5. Do společenského života (návštěva kina, divadla, plesů, zájmových kroužků apod.) v České republice se
- a) nezapojuji
  - b) nezapojuji, protože .....
  - c) nezapojuji, ale v budoucnu bych chtěl/a chodit do.....
  - d) zapojuji, již jsem navštívil .....
  - e) zapojuji
6. V České republice bych se chtěl/a
- a) stát součástí místní společnosti a kultury. Kultura mého původního domova ale pro mě zůstává důležitá
  - b) stát členem české společnosti a nijak se od ní neodlišovat. Zvyky a kultura, které byly doma jsou minulostí
  - c) česká společnost mě nezajímá. Zajímají mě jenom moji krajané
  - d) česká společnost mě nezajímá. Zajímají mě jenom lidé z mého nejbližšího okolí
7. V obci kde bydlím cítím
- a) že nás lidé podporují
  - b) že tu nejsme vítáni
  - c) že lidem je jedno, jestli tady bydlíme nebo ne
8. Přátele v České republice jsem si
- a) již našel/la
  - b) našel/la, ale jen mezi cizinci
  - c) dosud nenašel/la
9. S diskriminací od obyvatel ČR jsem se
- a) dosud nesetkal/a, ani v nejmenší míře
  - b) dosud nesetkal/a, ale některé náznaky diskriminace jsem již pocítil/a
  - c) již setkal/a
10. Do Kazachstánu bych se chtěl/a vrátit
- a) natrvalo
  - b) jen na návštěvu
  - c) nechtěl bych se vrátit
  - d) nevím
11. V České republice bych chtěl/a
- a) zůstat nezbytně nutnou dobu
  - b) zůstat tu žít
  - c) jít dál do jiné evropské země
  - d) jít dál mimo Evropu
12. V České republice bych chtěl/a zažádat o státní občanství:
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím

13. Kdybych se měl/a znovu rozhodnout, zda se přestěhuji do České republiky

- a) rozhodl/a bych se stejně
- b) rozhodl/a bych se jinak
- c) nevím jak bych se rozhodl/a

14. To, co jsem očekával po přestěhování do České republiky

- a) se splnilo
- b) se většinou splnilo
- c) se splnilo jen částečně
- d) se nesplnilo

Пříloha č. 2

Анкета

Следующие вопросы являются частью студентческой работы и ответы будут применены только для целей этой работы.

Ваши ответы и информации не будут ни в коем случае злоупотреблены, опубликованы, или не будут переданы органам власти. Единственной целью этих информаций - подтвердить документами несколько аспектов адаптации земляков переселенных из Казахстана в Чешскую республику.

При выполнении этого документа пожалуйста подчеркните только ответ на тот вопрос, который в Вашем случае правдивый. В случае, когда правдивых более вариантов, подчеркните все правдивые.

Большое спасибо за Вашу помощь и Ваше время и желаю много счастья и удачи в жизни в Вашей новой власти !

Возраст:

Пол: а) муж
                  б) жена

Национальность: а) чешская
                         б) русская
                         в) другая (неуказанно)

1. Причины моего ухода из Казахстана были:

- а) экономические
- б) будущее моих детей
- в) дискриминация со стороны Казахов
- г) лично-семейные причины
- д) другие причины .....

2. В Чехии мы дома говорим:

- а) на чешском языке
- б) на русском языке
- в) смешанно чешско-русски
- г) по другому

3. Самое сложное для меня после приезда было:

- а) освоение чешского языка
- б) тоска по моим родственникам, которые остались в Казахстане
- в) необходимость привыкнуть на новые люди, культуру, новый стиль жизни
- г) другое.....

4. Помощью ассистентов:
- а) я уже не пользуюсь
  - б) используюсь время от времени
  - в) пользуюсь в том же размере как во время приезда в ЧР
5. Общественной жизнью (кино, театр, балы, кружки по интересам итп.) в Чехии я:
- а) не интересуюсь
  - б) не интересуюсь, так как.....
  - в) не интересуюсь, но в будущем я бы хотел/хотела посещать.....
  - г) интересуюсь, я уже посетил.....
  - д) интересуюсь
6. В Чехии я бы хотел/ла:
- а) стать частью местной культуры. Культура моей бывшей страны все равно остается важной для меня
  - б) стать частью чешского общества и не отличаться от него. Обычаи и культура, которые были дома уже прошлые
  - в) чешское общество меня не интересует. Меня интересуют только мои земляки.
  - г) чешское общество меня не интересует. Меня интересуют только мои близкие
7. В месте в котором я сейчас живу я чувствую:
- а) что нас люди поддерживают
  - б) что нас здесь не приветствуют
  - в) что людям равно если мы здесь или нет
8. Друзей в Чехии я:
- а) уже нашел/нашла
  - б) нашел/нашла, но только среди иностранцев
  - в) до сих пор не нашел/нашла
9. С дискриминацией со стороны жителей Чехии я:
- а) до сих пор ни в самой минимальной мере не встретился/лась
  - б) до сих пор не встретился/лась, но некоторые намеки дискриминации я уже заметил/ла
  - г) уже встретился/лась
10. В Казахстан я бы хотел/ла вернуться:
- а) навсегда
  - б) только в гости
  - в) я не хочу вернуться
  - г) не знаю
11. В Чехии я бы хотел/ла:
- а) остаться только на необходимое время
  - б) остаться и жить здесь
  - в) идти в другую европейскую страну
  - г) идти дальше мимо Европы

12. В Чешской республике я бы хотел/ла подать заявление о гражданство:

- а) да
- б) нет
- в) не знаю

13. Если мне снова решить если переселиться в Чехию:

- а) я бы решил/а одинаково
- б) я бы решил/апо другому
- в) я не знаю как снова решить

14. То что я ожидал после переселения в Чехию:

- а) исполнилось
- б) большей частью исполнилось
- в) исполнилось только частично
- г) не исполнилось